

SPLETNO NASILJE IN SPLETNE ZLORABE OTROK IN MLADOSTNIKOV

Priročnik za strokovne delavke in
delavce centrov za socialno delo
in druge strokovnjake

Kataložni zapis o publikaciji (CIP) pripravili v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani
COBISS.SI-ID=40418563
ISBN 978-961-235-939-3 (pdf)

Avtorji: dr. Alenka Hauptman, univ. dipl. psih., Bojana Kračan, mag. prav. in manag. neprem., mag. Metoda Maj, univ. dipl. psih., spec. psih. svet., Neža Miklič, univ. dipl. soc. del. in univ. dipl. soc., Lija Miljavec, univ. dipl. var., Andrej Motl, univ. dipl. soc., Marko Puschner, dipl. inž. gozd., Sanja Rajšp, mag. psih., Mateja Strašek, mag. soc., Katja Vlasak, univ. dipl. soc. del., Irena Zemljič, univ. dipl. soc. del.

Urednik: Marko Puschner

Lektoriranje: Polona Otoničar Pajk

Oblikovanje: Art design d.o.o.

Dostopno na: www.safe.si

Izdajatelj: Center za varnejši internet, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede, Center za družboslovno informatiko, Kardeljeva ploščad 5, 1000 Ljubljana

Datum izdaje: december 2020

Založila: Fakulteta za družbene vede, Založba FDV

Elektronska izdaja

Brezplačna publikacija

Avtorske pravice: To delo je zaščiteno z licenco CC-BY-NC 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>). Dovoljena sta vam deljenje – kopiranje in razširjanje vsebin v kakršnekoli mediju in obliki; predelovanje – remiksiranje, urejanje, predelava in vključevanje vsebine v lastna dela pod naslednjimi pogoji: priznanje avtorstva – primerno morate navesti avtorje, povezavo do licence in označiti spremembe, če so nastale; nekomercialno – te vsebine ne smete uporabiti v komercialne namene.

Priročnik je izključno informativne narave, zato je odgovornost avtorjev popolnoma izključena. Avtorji ne odgovarjajo tako za posledice morebitne uporabe nasvetov in informacij kakor tudi ne za nikakršno neposredno ali posredno škodo ali neprijetnosti, ki bi lahko uporabniku nastale zaradi uporabe nasvetov ali informacij, podanih v tem priročniku.

Financirala:

Ministrstvo za javno upravo Republike Slovenije, Uprava Republike Slovenije za informacijsko varnost

Evropska unija – Program CEF Telecom Safer Internet

Sofinancirano s pomočjo Instrumenta za povezovanje Evrope Evropske unije

UPRAVA REPUBLIKE SLOVENIJE
ZA INFORMACIJSKO VARNOST

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA JAVNO UPRAVO

Za to publikacijo so odgovorni izključno avtorji. Evropska unija ne odgovarja za kakršnokoli morebitno uporabo informacij, navedenih v tej publikaciji.

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za družbene vede

KAZALO

UVOD.....	6
KAKO UPORABLJATI PRIROČNIK.....	7
SPLOŠNE SMERNICE ZA RAVNANJE OB SPLETNEM NASILJU IN SPLETNIH ZLORABAH OTROK IN MLADOSTNIKOV.....	9
POJASNILA POLICIJE H KAZNIVIM DEJANJEM	10
Pravice žrtev.....	11
POGOVOR Z OTROKOM ALI MLADOSTNIKOM – ŽRTVIJO.....	12
Obravnava s strani policije	12
Obravnava na centru za socialno delo	15
KAKO SE POGOVARJATI Z OTROKOM ALI MLADOSTNIKOM POVZROČITELJEM	21
Razgovor z otrokom ali mladostnikom povzročiteljem na policiji	21
Razgovor z otrokom ali mladostnikom povzročiteljem na CSD	22
Pogovor staršev z otrokom ali mladostnikom storilcem	22
SPLETNO NASILJE IN SPLETNE ZLORABE – TIPSKI PRIMERI IN NAČINI UKREPANJ IN REŠEVANJ	25
NASILJE, POVEZANO S SPOLNOSTJO, IN SPOLNE ZLORABE	26
Seksting in deljenje posnetkov.....	26
Predelava fotografij in video posnetkov s spolno vsebino	30
Snemanje in fotografiranje spolne zlorabe	33
Izsiljevanje z intimnimi posnetki ali informacijami.....	35
Prostitucija in trgovina z ljudmi na spletu.....	39
Spletni grooming.....	42
Izpostavljenost pornografskemu gradivu na spletu	45
Spolno nadlegovanje.....	48
SOVRAŽNE, ŽALJIVE IN NASILNE VSEBINE.....	52
Trolanje	52
Predelava fotografij in video posnetkov na žaljivi način	54
Sovražni govor.....	56
Žaljivi govor.....	59
Grožnje.....	62
ZLORABE ZASEBNOSTI.....	64
Vdor v profil	64
Kraja identitete – lažni profili	66
Nedovoljeno snemanje ali fotografiranje.....	68
Nedovoljena objava podatkov, fotografij ali video posnetkov	70
Zalezovanje na spletu.....	72
KONTAKTI ZA NAPOTITEV	75
NACIONALNO DELOVANJE	76
OSREDNJESLOVENSKA REGIJA	78
PODRAVSKA REGIJA	79
GORENJSKA REGIJA.....	80
POMURSKA REGIJA.....	80
GORIŠKA REGIJA.....	81
ZAHVALA	82

UVOD

Fakulteta za družbene vede Univerze v Ljubljani je v okviru projekta Center za varnejši internet v sodelovanju s Skupnostjo centrov za socialno delo Slovenije in Policijo pripravila priročnik, ki je namenjen strokovnim delavkam in delavcem centrov za socialno delo (CSD), ki se ukvarjajo z obravnavo nasilja ter zlorab otrok in mladostnikov prek spleta, saj ugotavljamo, da se v praksi vedno pogosteje srečujejo s tem pojavom. Tako starši kot mladostniki potrebujejo pomoč, ki jo poiščejo na centru za socialno delo ali pri drugih strokovnjakih. Priročnik je lahko v pomoč tudi policistom pri njihovem delu, saj je v njem opisana terminologija spletnega nasilja in zlorab ter predstavljeni pa so tudi posamezni primeri in predlogi ravnanj.

Priročnik vsebuje splošne smernice za ravnanje strokovnih delavcev centrov za socialno delo, ko se pri obravnavi otrok, mladostnikov ali družine srečajo s spletnim nasiljem in zlorabami na spletu; poleg tega vsebuje poglavja, ki so ciljno usmerjena k obravnavi otrok in mladostnikov na CSD, smernice za vodenje pogovora z otrokom, mladostnikom in starši, načine in vrste postavljanja vprašanj, pojasnila in razlike med obravnavo na centru za socialno delo in na policiji, opis tipskih spletnih zlorab kot pomoč pri prepoznavi elementov kaznivih dejanj, predstavitev postopkov policije ob kaznivih dejanjih ter ostale oblike pomoči, ki jih lahko nudimo otrokom, mladostnikom in družini.

Čeprav je priročnik namenjen strokovnim delavcem CSD, pa vsebuje informacije, ki bodo v pomoč tudi drugim strokovnim delavcem, ki se srečujejo s problematiko spletnega nasilja med otroki in mladostniki, kot so strokovni delavci v šolskih svetovalnih službah in drugi, ki nudijo pomoč žrtvam spletnega nasilja. Poleg nasvetov, kako ravnati v posameznih konkretnih primerih, podaja tudi informacije, kako bodo primer obravnavali na CSD.

KAKO UPORABLJATI PRIROČNIK

Priročnik vsebuje številne napotke in informacije, ki so lahko v pomoč pri obravnavi različnih primerov spletnega nasilja in spletnih zlorab otrok in mladostnikov. **Ker se primeri v praksi med seboj razlikujejo, gre zgolj za okvirne napotke, kako ravnati oz. ukrepati.** Dejansko ravnanje oz. ukrepanje je **odvisno od vsakega posameznega primera.**

V poglavju *Splošne smernice za ravnanje ob primerih spletnega nasilja in spletnih zlorab otrok in mladostnikov* so podane splošne smernice, ki so v pomoč strokovnim delavcem centrov za socialno delo (CSD) in policistom, ki se srečajo z žrtvami ali storilci različnih oblik spletnega nasilja. Ta del je v pomoč tudi vsem drugim strokovnim delavcem (npr. v šolah), da se seznanijo z načini obravnave na CSD in policiji.

V poglavju *Spletno nasilje in spletne zlorabe – tipski primeri in načini ukrepanj in reševanj* so opisane posamezne oblike spletnega nasilja in spletnih zlorab otrok. Pri uporabi moramo imeti v mislih, da gre za splošne informacije, samo ukrepanje pa mora biti prilagojeno specifikam posameznega primera. Pri tem je treba upoštevati, da gre lahko v praksi pri posameznih primerih za prepletanje različnih oblik spletnega nasilja in zlorab. V takšnih primerih si pomagamo z opisi vseh vpletenih oblik. Pomembno je, da se strokovni delavci opirajo na svoje izkušnje.

Drugi del priročnika bo v veliko pomoč tudi drugim strokovnim delavcem, ki se srečujejo z žrtvami in povzročitelji spletnega nasilja in zlorab.

Čeprav smo skušali pri posameznih primerih čim širše opisati ukrepanja, pa velja izpostaviti **nekaj splošnih nasvetov, ki veljajo za vse opisane primere in v besedilu niso vedno jasno poudarjeni:**

- če gre za sum kaznivega dejanja, o tem obvestimo policijo oz. ji podamo prijavo;
- žrtvam vedno svetujemo zavarovanje dokazov;
- kadar je zaradi zaščite žrtve smiselno čim prej odstranjevati objave na spletu, to svetujemo oz. začnemo izvajati šele, ko je policija zavarovala dokaze, oz. v skladu z navodili policije;
- če je žrtev v stiski, ji nudimo ustrezno psihosocialno pomoč;
- če obravnavamo povzročitelja, skušajmo od njega izvedeti vzroke za njegova dejanja, pri tem pa smo pozorni, če ima sam morebiti težave ali pa je celo žrtev;
- povzročitelja pri obravnavi vedno seznanimo s posledicami njegovih dejanj.

Na koncu vsake opisane oblike spletnega nasilja ali zlorabe je praktičen primer. Gre za resnične primere, ki smo jih v večji meri pridobili od strokovnih delavcev CSD, so pa nekoliko prilagojeni. Navedli smo ukrepe, ki bi jih bilo smiselno izvesti pri posameznem primeru. Upoštevati je treba, da ti ukrepi veljajo za predstavljeni primer, ki pa se lahko razlikuje od primera, s katerim se soočamo. Zato je za oblikovanje predloga rešitve primera, s katerim se soočamo, nujno prebrati celotno besedilo o posamezni obliki spletnega nasilja.

SPLOŠNE SMERNICE ZA RAVNANJE OB SPLETNEM NASILJU IN SPLETNIH ZLORABAH OTROK IN MLADOSTNIKOV

POJASNILA POLICIJE H KAZNIVIM DEJANJEM

POGOVOR Z OTROKOM ALI
MLADOSTNIKOM – ŽRTVIJO

KAKO SE POGOVARJATI Z OTROKOM ALI
MLADOSTNIKOM POVZROČITELJEM

POJASNILA POLICIJE H KAZNIVIM DEJANJEM

Če določena ravnanja posameznikov preidejo v kazniva dejanja, govorimo o hujših protipravnih ravnanjih. Kazniva dejanja so specifična in njihovo preiskovanje zahteva individualno obravnavo v vsakem posameznem primeru.

Če obstaja sum, da je neko ravnanje prešlo v kaznivo dejanje, o tem nemudoma obvestimo policijo. Če je strokovni delavec CSD v dvomu, ali gre za kaznivo dejanje ali ne, se lahko o tem posvetuje s policistom ali kriminalistom pristojne policijske enote, kar pa **še ne pomeni**, da gre za **prijavo kaznivega dejanja** ali začetek policijskega postopka. Če bodo policisti prepoznali znake uradno pregonljivega kaznivega dejanja, bodo ukrepali v skladu z zakonodajo.

Pomembno je, da žrtve ne brišejo podatkov, slik, sporočil, profilov, telefonskih števil itd., saj bodo policisti zavarovali vse morebitne dokaze, ki bodo pozneje služili kot dokaz v kazenskem postopku, hkrati pa bodo na ta način lažje ugotovili identiteto storilca.

Če žrtev sama pošilja svoje gole fotografije (brez prisile, grožnje, preslepitve, prekoračitve ali zlorabe pooblastil nekoga, brez novačenja, nagovarjanja ali izkoriščanja), ne govorimo o kaznivem dejanju.

Mladolletniki so v kazenskem pravu obravnavani drugače kot polnoletne osebe, zaradi česar določene zakonske posebnosti pri obravnavi mladolletnikov pojasnjujemo v nadaljevanju.

Naša zakonodaja opredeljuje omejitve kazenske odgovornosti glede na starost storilcev, in sicer Kazenski zakonik (KZ-1) v 21. členu določa, da kdor je storil protipravno dejanje, ko še ni bil star štirinajst let, ne more biti storilec kaznivega dejanja. Policija o ravnanju mladolletnika v skladu s 452. členom Zakona o kazenskem postopku (ZKP) obvesti organ socialnega varstva (center za socialno delo).

Mladolletnik je storilec kaznivega dejanja, ko je dopolnil štirinajst let, ni pa še dopolnil osemnajst let. Policija na podlagi 148. člena ZKP z ustreznim aktom obvesti pristojno okrožno državno tožilstvo. V postopku proti mladolletniku se ima organ socialnega varstva pravico seznaniti s potekom postopka (458. člen ZKP).

Ko policisti obravnavajo otroke ali mladolletnike, glede na okoliščine ocenijo, ali bodo o izvedbi policijskih pooblastil obvestili tudi pristojni center za socialno delo (18. člen Zakona o nalogah in pooblastilih policije – ZNPPol).

Brez dovoljenja sodišča se ne sme objaviti poteka kazenskega postopka proti mladolletniku in tudi ne odločbe, ki je bila v njem izdana (460. člen ZKP). Prav tako je prepovedano objaviti osebne podatke mladolletne osebe, ki je udeleženec v sodnem, upravnem ali v kakršnemkoli drugem postopku, ali objaviti druge informacije, na podlagi katerih bi bilo mogoče prepoznati njeno identiteto (287. člen KZ-1). O žrtvah ali povzročiteljih nasilja ne smejo biti javnosti posredovani podatki, na podlagi katerih bi bilo mogoče prepoznati žrtev ali njeno družino. Posredovanje podatkov je dopustno le, če polnoletna žrtev s tem izrecno soglašala in s tem ne izpostavlja otrok ali njihovih osebnih podatkov. Starši ali otrokov skrbnik, rejnik, posvojitelj so dolžni v okviru izvajanja skrbi za otroka tega varovati pred izpostavljanjem javnosti (9. člen Zakona o preprečevanju nasilja v družini – ZPND). Organi in organizacije ter nevladne organizacije kot poklicno skrivnost varujejo podatke o nastanitvi žrtve in njenih otrok ali drugih ukrepih za njihovo zaščito (9. a-člen ZPND).

Za kaznivo dejanje, za katero se storilec preganja na predlog ali zasebno tožbo, je treba predlog podati oziroma zasebno tožbo vložiti v šestih mesecih od dneva, ko je upravičenec izvedel za kaznivo dejanje in storilca (52. člen ZKP). Ko je kaznivo dejanje iz poglavij zoper življenje in telo, zoper človekove pravice in svoboščine, zoper spolno nedotakljivost ali drugo kaznivo dejanje iz Kazenskega zakonika z znaki nasilja izvršeno zoper mladolletnika, se glede načina kazenskega pregona ne uporabljajo določbe Kazenskega zakonika o vložitvi predloga ali zasebne tožbe in se storilec preganja po uradni dolžnosti (15. a-člen KZ-1).

Mladolletna oseba, ki je dopolnila šestnajst let, lahko sama poda predlog ali vložijo zasebno tožbo (drugi odstavek 54. člena ZKP) ter podaja izjave in opravlja procesna dejanja (drugi odstavek 64. člena ZKP). Za ostale mladolletne osebe in osebe,

ki niso poslovno sposobne, je njihov zakoniti zastopnik upravičen podati predlog oziroma vložiti zasebno tožbo ter je upravičen podati vse izjave in opravljati vsa dejanja, ki jih je po zakonu upravičen podajati oz. opravljati oškodovanec (54. in 64. člen ZKP).

Zastaranje kazenskega pregona za kazniva dejanja zoper spolno nedotakljivost, ki so bila storjena proti mladoletni osebi, začne teči od polnoletnosti oškodovanca (90. člen KZ-1).

PRAVICE ŽRTEV

Žrtve kaznivih dejanj imajo naslednje pravice¹:

- Pravica do posebno skrbnega in obzirnega ravnanja, kadar je to potrebno zaradi žrtvine ranljivosti, na primer zaradi starosti, zdravja, neboljnosti ali druge podobne okoliščine (18. a-člen ZKP).
- Pravica do uporabe materne jezika oziroma jezika, ki ga žrtev razume (8. člen ZKP).
- Pravica do prisotnosti zaupne osebe, ki jo lahko žrtev sama izbere ob prvem stiku s pristojnim organom (četrti odstavek 65. člena ZKP).
- Pravica, da lahko žrtev v postopku zastopa pooblaščenec, ki je lahko tudi odvetnik. Mladoletni oškodovanec, ki je žrtev kaznivih dejanj, navedenih v 65. členu ZKP, mora imeti ves čas od uvedbe kazenskega postopka pooblaščenca, ki skrbi za njegove pravice. Pooblaščenca mora imeti tudi, kadar je zaslišan v predkazenskem postopku. Če mladoletni oškodovanec pooblaščenca nima, mu ga postavi sodišče po uradni dolžnosti izmed odvetnikov (65. člen ZKP).
- Pravica do brezplačne zdravstvene, psihološke in druge pomoči ter podpore, ki jo nudijo centri za socialno delo in druge organizacije (prva alineja prvega odstavka 65. a-člena ZKP in 14. a-člen Zakona o socialnem varstvu – ZSV).
- Pravica seznanjenosti z možnostjo pomoči in ukrepi po ZKP (druga alineja prvega odstavka 65. a-člena).
- Pravica do preprečitve neželenega stika, ki bi ga žrtev imela s storilcem, razen če je stik nujno potreben zaradi uspešne izvedbe predkazenskega ali kazenskega postopka (peti odstavek 65. člena ZKP).
- Pravica, da je žrtev zaradi zagotavljanja svoje osebne varnosti obveščena o izpustitvi ali pobegu osumljenca oziroma obdolženca iz pripora ali hišnega pripora (četrti odstavek 65. a-člena ZKP).
- Pravica, da žrtev lahko zahteva obveščanje o izhodu, odpustu ali pobegu zapornika po Zakonu o izvrševanju kazenskih sankcij (30. b-člen Zakona o izvrševanju kazenskih sankcij – ZIKS-1).
- Pravica do upravičenosti do zaščitnih in drugih ukrepov za zagotavljanje osebne varnosti po Zakonu o kazenskem postopku in Zakonu o zaščiti prič (ZZPrič):
 - snemanje zaslišanja priče (oškodovanca), mlajše od petnajst let (prvi odstavek 84. člena ZKP),
 - zbiranje obvestil (pred policijo), ki ga opravi ista oseba oziroma oseba istega spola (148. b-člen ZKP),
 - zaslišanje s pomočjo strokovnjaka in v prilagojenih prostorih (peti in šesti odstavek 240. člena ZKP),
 - varovanje osebnih podatkov priče in zaslišanje z uporabo tehničnih sredstev, npr. zaščitne stene (240. a-člen ZKP),
 - zaslišanje prek video konference (prvi odstavek 244. a-člena ZKP),
 - izključitev javnosti na glavni obravnavi (295. člen ZKP).
- Pravica, da mora pravice iz petega odstavka 65. in šestega odstavka 240. člena ZKP upoštevati tudi izvedenec pri pregledu oziroma razgovoru z žrtvijo zaradi izdelave izvedenskega mnenja (264. in 264. a-člen ZKP).
- Pravica, da je žrtev ob prijavi kaznivega dejanja upravičena do potrdila oziroma izvoda zapisnika o prijavi kaznivega dejanja (147. a-člen ZKP).
- Pravica, da je žrtev seznanjena s potekom svoje zadeve in s svojo vlogo v predkazenskem oziroma kazenskem postopku (tretji odstavek 65. a-člena ZKP).
- Pravica, da je žrtev seznanjena s podatki kontaktne osebe pristojnega organa, s katero lahko komunicira o svoji zadevi (osma alineja prvega odstavka 65. a-člena ZKP).
- Pravica, da lahko žrtev v kazenskem postopku opozarja na dejstva in predlaga dokaze, vpogleda v spis in ga kopira (59. člen ZKP).
- Pravica, da lahko žrtev poda mnenje o nameravanem zavrženju ovadbe za kaznivo dejanje, za katero je v zakonu predpisana kazen zapora več kot osem let (četrti odstavek 161. člena ZKP).

¹ Več o pravicah žrtev kaznivih dejanj na GOV.SI: www.gov.si/teme/pravice-zrtev-kaznivih-dejanj.

- Pravica, da lahko žrtev prevzame pregon, če ga opusti ali ne začne državni tožilec (60. člen in drugi odstavek 63. člena ZKP).
- Pravica, da lahko žrtev vloži predlog za uveljavitev premoženjskopravnega zahtevka (100.–111. člen ZKP).
- Pravica, da je žrtev lahko upravičena do brezplačne pravne pomoči po Zakonu o brezplačni pravni pomoči (ZBPP).
- Pravica o seznanjenosti z načinom in pogoji uveljavljanja pravice do odškodnine žrtvam nasilnih naklepnih kaznivih dejanj po Zakonu o odškodnini žrtvam kaznivih dejanj (ZOZKD).
- Pravica do upravičenosti do plačila in povrnitve stroškov v kazenskem postopku (92. člen, četrti odstavek 96. in 97. člena ZKP).
- Pravica, da se lahko žrtev pritoži zoper sodbo (četrti odstavek 367. člena ZKP).

Žrtvi kaznivega dejanja ne glede na to, ali poda prijavo kaznivega dejanja, s katerim ji je bila neposredno povzročena kakršnakoli škoda, ali ne, po zakonu, ki ureja socialno varstvo, pripada pravica do podpore žrtvam kaznivih dejanj, ki obsega strokovno podporo in strokovno svetovanje (izvajajo ju centri za socialno delo). S tem se žrtvi omogoča ustrezno psihološko, socialno in finančno izboljšanje položaja, nastalega zaradi storjenega kaznivega dejanja.

POGOVOR Z OTROKOM ALI MLADOSTNIKOM – ŽRTVIJO

OBRAVNAVA S STRANI POLICIJE

Razgovor s staršem

Policist bo prednostno želel opraviti razgovor s staršem ali staršema oz. skrbnikom brez prisotnosti otroka, saj bi zgolj njegova prisotnost in poslušanje pogovora posledično lahko nehote vplivala na otrokovo poznejše podajanje in vsebino izjave.

Razgovor s staršem je hkrati že temeljna osnova za prijavo oziroma je že del *zapisnika o sprejemu kazenske ovadbe* (147. ZKP). Policija bo namreč želela, da starš poda prijavo v obliki *zapisnika*, do katerega izvoda ima prijavitelj pravico.

Med pogovorom oz. sprejemom prijave oz. pisanjem zapisnika bo policija starša izpraševala, **kaj konkretno se je zgodilo**, s čimer bodo policisti poskušali ugotoviti, ali gre za prekršek ali kaznivo dejanje in katero.

Podrobno bo policija izpraševala starša o žrtvi: **kdo je žrtev, kdo so žrtve**. O žrtvah bodo policisti potrebovali vse osebne podatke, celostne podatke (kdo žrtev je, kaj počne, kaj jo veseli, kako je nanjo vse vplivalo, kaj želi, kaj pričakuje, kaj, če sploh o dejanju govori, in kako ipd.) in tudi vse vsebinske podatke o samem dejanju – npr. v kakšnem razmerju je žrtev s storilcem, na kakšen način komunicirata, ali komunikacija še vedno poteka, ipd. (kaj vse je žrtev že storila, ali ima še vedno stik s storilcem).

Podrobno bo policija izpraševala o domnevnem storilcu: **kdo je storilec oz. kdo so storilci**, je storilec že obveščen o podani prijavi oz. odločitvi žrtve, da poda prijavo na policiji.

Policijo bo zanimal **potek oz. sosledje dogodkov**. Primer: dekle je posnetek ustvarilo in ga posredovalo svojemu »fantu«, ta je posnetek posredoval sošolcu, ta prijatelju, ta znanцу ipd.

Z vidika pridobivanja materialnih dokazov bo policijo zanimalo, **ali še obstajajo materialni dokazi** oz. posnetki, pogovor, komunikacija ipd. med žrtvijo in storilcem ali morebitnimi drugimi osebami in kje trenutno so in kje bi še lahko bili (npr. pri sošolcih) oz. kdo bi jih lahko imel (podatki), kaj je žrtev storila s slikami ali posnetki.

Policija bo v razgovoru pridobivala razpoložljive informacije o samem dejanju:

- kdaj se je dejanje zgodilo,
- kdaj je prišlo do razkritja,
- kako, na kakšen način je prišlo do razkritja,
- kdo bi še lahko karkoli vedel o tem dotičnem dogodku ali dejanju (podatki).

Staršem je treba obrazložiti, da bo policija žrtvi zasegla telefon oz. elektronske naprave, ki lahko vsebujejo materialne dokaze. Predlagamo, da se s tem žrtev seznani tik pred zasegom in se ji poda informacija o tem, kdaj bo elektronske naprave dobila vrnjene, saj izkušnje kažejo, da mladostniki ne želijo izročiti svojih naprav ali jih celo načrtno uničujejo. Odvzem elektronskih naprav, ki jih mladostniki uporabljajo za komunikacijo z vrstniki, sicer predstavlja dodaten stres.

Razgovor z otrokom

V nadaljevanju bo policija med drugimi želela opraviti razgovor tudi z otrokom oz. žrtvijo. Za razgovor z otrokom policija potrebuje soglasje in strinjanje staršev. Pri ogroženosti otroka s strani staršev je za verodostojnost postopka kot zaščito otoka nujna prisotnost strokovnega delavca CSD. V tem primeru policija o razgovoru z otrokom obvesti starše pred ali po opravljenem razgovoru, odvisno od okoliščin.

Predlagamo, da policija opravi samostojen razgovor z žrtvijo, saj bo zgolj prisotnost staršev (enega ali obeh) lahko (ne glede na okoliščino, da je starš neogrožajoč) otroku v hudo psihično breme. Otroci, predvsem pa mladostniki, pogosto ne želijo govoriti o intimnih stvareh v prisotnosti staršev. Če so v to primorani, izjava morda ne bo verodostojna in celovita, saj bo otrok sproti ocenjeval, koliko in katere podatke lahko še posreduje odraslim. Je pa smiselno, da policist o tem otroka povpraša. Nekateri se bodo morda počutili varnejše v prisotnosti staršev in se bodo lažje pogovarjali o intimnosti.

Pred samim razgovorom z otrokom je treba pridobiti informacije o tem, kako in na kakšen način so se odzvali starši otroka, ko so izvedeli za incident. Če je bil odziv dramatičen, jezen in je vseboval obtožbe, bi bilo treba o tem govoriti s samimi starši tako na CSD kot pozneje na policiji. Pomembno je, da je komunikacija med otrokom in strokovnim delavcem iskrena in odprta. Strokovni delavec naj si prizadeva vzpostaviti ustrezen zaupen in varen odnos z otrokom, da bo lahko ocenil, ali je prisotnost staršev v korist otroku ali ne. Med razgovorom je nujno, da otrok prejme sporočilo, tako da ni kriv za nastali položaj ter da je to, kar se je zgodilo, nasilje in kaznivo dejanje, kot tudi, da je namen prijave in postopka, da se nasilje nad njim zaustavi.

Starše se lahko usmeri v ustrezno strokovno pomoč.

Po podani prijavi ali razkritju bo otrok morda soočen z dejstvom, da je njegova t. i. spolna aktivnost, ki naj bi bila intimna in zgolj njegova, postala javna ter dostopna vsem, tudi odraslim: staršem, strokovnim delavcem v šolstvu in na CSD, policistom in drugim. Počutil se bo osramočenega. Reagiralo bo lahko z odkikom in tišino ali pa bo razburjen, jezen. Na drugi strani so policisti soočeni z dejstvom, da morajo z otrokom opraviti razgovor.

Za razgovor z otrokom se je treba pripraviti. Pomembno je zavedanje, da otrok policista vidi kot odraslo »staro« osebo. Zanj je odrasli, s katerim ne želi govoriti. Je tudi podoba avtoritete, ki njega in njegovega življenja po njegovem mnenju niti ne razume niti ne poskuša razumeti.

Pomembno je, da policist izbere ustrezen prostor in pravi čas, ki naj bosta vedno prilagojena otroku. Razgovor naj bo prednostno usmerjen v spoznavanje drug drugega. Policist, ki bo za otroka pokazal iskreno zanimanje in z njim v prvem delu govoril le in zgolj o stvareh, ki so otroku ljube, ima možnost za uspeh.

V nadaljevanju sledijo vodila v obliki vprašanj, kako in na kakšen način lahko policist izpelje razgovor z otrokom. Vprašanja so hkrati pripomoček policistu pri pripravi in izvedbi policijskopreiskovalnega pogovora.

Gre za tako imenovana odprta in splošna vprašanja. Spoznavamo se, kdo smo, kaj počnemo, kaj nam je ljubo ipd. Vodilo je, da gremo od splošnega do posebnega.

PRIMERI VPRAŠANJ ZA VZPOSTAVITEV ODNOSA (pogovor vodi policistka, žrtev je dekle):

- Ne poznam te, ne vem ničesar o tebi, bi te pa zelo rada spoznala. Povedali so mi, da si Tina. Koliko si stara? Kdaj imaš rojstni dan? Si kaj lepega dobila za darilo? Kaj ti navedeno pomeni?
- Povedali so mi, da plešeš/igraš odbojko/si mažoretka/se ukvarjaš s fotografijo/si odlična matematičarka. Mi lahko kaj več poveš o tem?
- Tega ne poznam. Mi pokažeš, lahko razložiš?
- Kje stanuješ? Kdo vse je v družini? S čim se ukvarja oče/mama? Kaj počne brat/sestra? Če bi imela možnost, bi kaj spremenila v svoji družini?
- Imaš kakšno žival?
- Kako preživljaš dneve? Kaj počneš? So kakšne stvari, ki jih pogrešaš? Katere?
- Kaj je tebi pomembno? Kaj ceniš?
- Česa ne maraš? Tudi pri ljudeh?
- Itd.

Med razgovorom ni čas za moraliziranje. Policist mora otroku dati jasno vedeti, da je zdaj čas za pregled sedanosti in za pogled v prihodnost. Iskrenost je vodilo policista. Ko bo otrok začutil, da policist iskreno želi pomagati, bo nastopil čas za pogovor o dejanju. Takrat je pomembno, da policist tako pove, da se s podobnimi primeri srečuje pogosto (če seveda se; v nasprotnem primeru naj pove, da nima pravih izkušenj, da pa se bo zanj maksimalno potrudil), kot tudi poda vedenje, da zanj intima in spolnost nista tabu temi in so takšni pogovori del njegovega poklica. Dobro komunikacijo lahko policist vzpostavi na način, da predstavi načine odzivanja žrtev kot taktike storilca. Pogovor o zlorabi je mogoče začeti tudi z ogledom kakšnega nasveta ali preventivnega filma, kot je npr. »Reci ne!«².

Policist naj otroku poda sporočilo, tako da za dejanje ni kriv in da gre za tiste vrste skrivnosti, ki se morajo vedno razkriti, da ni sam in da ni edini otrok, ki se mu je zgodilo kaj takšnega, kot tudi, da je obkrožen z ljudmi, ki mu želijo pomagati. Otroku naj ne obljublja stvari, ki jih ne bo mogel izpolniti. Če česa ne ve, naj to tudi pove in otroku zagotovi, da se bo pozanimal in preveril.

PRIMERI VPRAŠANJ (pogovor vodi policistka, žrtev je dekle):

- Danes sva skupaj zaradi dogodka. Bi mi lahko povedala, s svojimi besedami opisala, kaj se je zgodilo?
- Spraševala te bom o podrobnostih, ker te moram. Zame so podrobnosti pomembne, zgolj tako ti lahko pomagam. To je moje delo.
- Govorili bova o zelo intimnih stvareh. O spolnosti, intimnosti. Lahko ti bo nerodno, lahko bo nerodno tudi meni, in vendar sva tu in imava čas. Nikamor se nama ne mudi. Pojdiva počasi, korak po korak.
- O stvareh, ki so se ti zgodile, se z dekleti pogovarjam zelo pogosto. Takšnih primerov je tudi pri nas v Sloveniji veliko, vedno več, le nihče o njih ne želi govoriti, ker jim je nerodno, ker mislijo, da so edini ali celo, da so sami krivi.
- Prosim te, da govoriš s svojimi besedami. Če česa ne bom razumela, te bom dodatno vprašala.
- Povej mi, prosim, natančno, kar se je zgodilo. Če česa ne veš, se ne spominjaš, mi to prav tako povej. Pomembno je vse.
- Itd.

Razgovor je treba vedno zaključiti z nevtralnimi temami. Policist naj se otroku ob koncu razgovora vedno zahvali in mu poda možnost, da tudi on postavi vprašanja.

Za policista je pomembno, da zapiše vsebino pogovora, tako svoja vprašanja kot dejanja ter otrokove odgovore. Za preiskavo so informacije o tem, kako in na kakšen način je pogovor potekal, kaj sta govorila in kako, zelo pomembne. Navsezadnje lahko policist popolnoma nehote in nenačrtno ali celo v najboljši dobri veri s svojimi opombami in izjavami vpliva na izjavo otroka.

² Kampanja slovenske Policije in Europola. Video je dostopen na YouTube: <https://youtu.be/gKsOquoWvkl>

OBRAVNAVA NA CENTRU ZA SOCIALNO DELO

Pomembno je, da strokovni delavec CSD dobro pozna svoje delo in pristojnosti CSD, kar mu omogoča razmejiti delo in naloge CSD in naloge policije. Policist opravi pogovor s starši in otrokom z drugim namenom in na drugačen način, kot se z otrokom pogovarja strokovni delavec CSD.

Vsak pogovor z otrokom mora biti ustrezno strokovno voden, zato je pomembno, da strokovni delavec tudi na tem področju zavzame primeren svetovalni oziroma terapevtsko usmerjen pristop. Dobro je, da to delo izvaja strokovni delavec, ki ima poleg ustrezne izobrazbo (npr. socialni pedagog, psiholog, socialni delavec) še spretnosti in veščine za vodenje pogovora z otrokom ter empatično naravnani pristop; slednji pomeni, da se svetovalni delavec vživi in poistoveti z doživljanjem in čustvovanjem otroka, vendar še vedno ohrani profesionalno distanco. Poleg tega je priporočljivo, da ima strokovni delavec izkušnje na področju dela z mladimi in družino. Otroci in mladostniki v pogovoru začitijo, ali so deležni razumevanja in empatije ali ne.

Pri delu z otroki in mladostniki mora strokovni delavec upoštevati smernice, ki vsebujejo specifična znanja s področja razvojne psihologije, ter otrokom in mladostnikom prilagojene metode dela. Poleg tega mora pri posameznem primeru razmejiti, ali je otrok žrtev spletnega nasilja ali morda tudi povzročitelj nasilja oziroma storilec kaznivega dejanja. Nekatera načela so skupna, sicer pa je treba pristopati individualno in upoštevati okoliščine konkretnega otroka in družine.

Prvi stik

Starši, ki se bodo obrnili na CSD, bodo pričakovali:

- neposredna in jasna vodila, kaj naj storijo,
- kam naj se obrnejo,
- kdaj naj navedeno storijo,
- kaj lahko pri drugih institucijah pričakujejo,
- kako naj ravnajo v nadaljevanju, predvsem v komunikaciji s svojim otrokom.

Za kakovostno razumevanja težave, odnosa in nadaljnega dela je prednostno nujen podroben in poglobljen pogovor strokovnega delavca CSD s staršem ali in otrokom.

Strokovni delavec CSD naj starše spodbudi, da v prosti pripovedi opišejo dejanje oz. dogodek. Skozi pripoved bo pridobil odgovore na spodaj navedena vprašanja.

- Kaj se je zgodilo? Komu? Kdaj? Kolikokrat?
- Kaj konkretno so izvedeli? Kdaj? Kje?
- Kako, na kakšen način so izvedeli? Od koga so izvedeli?
- So starši gradivo videli sami in kaj so storili z njim?
- Kdo je storilec?
- Kdo je žrtev?
- Kako je žrtev ravnala? Kakšno je njeno počutje?

Če starši v prosti pripovedi ne podajo informacij, ki odgovarjajo na zastavljena vprašanja, jih lahko strokovni delavec CSD v nadaljevanju pridobi z neposrednim izpraševanjem. Navedeno še ne pomeni policijskega zbiranja obvestil. Gre za pridobivanje prvih informacij, ki odločajo o nadaljnjih ukrepih strokovnega delavca CSD.

Pomembno je, da starši povedo, kako so se ob razkritju odzvali in kaj konkretno vse so že storili. Ob tem je treba starše spodbuditi, da vsa svoja ravnanja obrazložijo brez prikrivanja, saj bi vsakršno prikrivanje tako povzročilo dodatno viktimizacijo žrtve kot tudi otežilo preiskavo in omogočilo povzročitelju, da s svojimi ravnanji nadaljuje.

Pomembno je zavedanje, da otroci do štirinajstega leta starosti niso kazensko odgovorni. To pomeni, da otrok za svoje dejanje ne bo obravnavan s strani tožilstva in sodišča. Zoper otroka ne bo kazenskega postopka, za svoje dejanje otrok ne bo nikoli kazensko sankcioniran.

Ko strokovni delavec CSD pridobi prve informacije, starše usmeri na policijo. Predlaga jim, da se obrnejo na policijsko postajo – ali kjer stanujejo oz. bivajo ali na območju, za katero menijo, da je na njem prišlo do kaznivega dejanja. Na policijski postaji bodo starše in otroka najprej sprejeli uniformirani policisti, v nadaljevanju pa po vsej verjetnosti kriminalisti, delujoči na policijski postaji.³

Osnovna vodila in koraki za uvodni pogovor

V uvodnem pogovoru s starši strokovni delavec CSD pojasni namen in potek dela z otrokom ali mladostnikom in pridobi njihovo soglasje. Če starši želijo pomoč poiskati drugje, naj jim strokovni delavec pomaga z informacijami in naslovi. Seznanj naj jih tudi s spletnimi stranmi in strokovno literaturo.

Če je otrok ali mladostnik žrtev kaznivega dejanja, strokovni delavec seznanj družino z zakonodajo in z njo povezanimi strokovnimi smernicami na področju dela z žrtvami kaznivih dejanj.

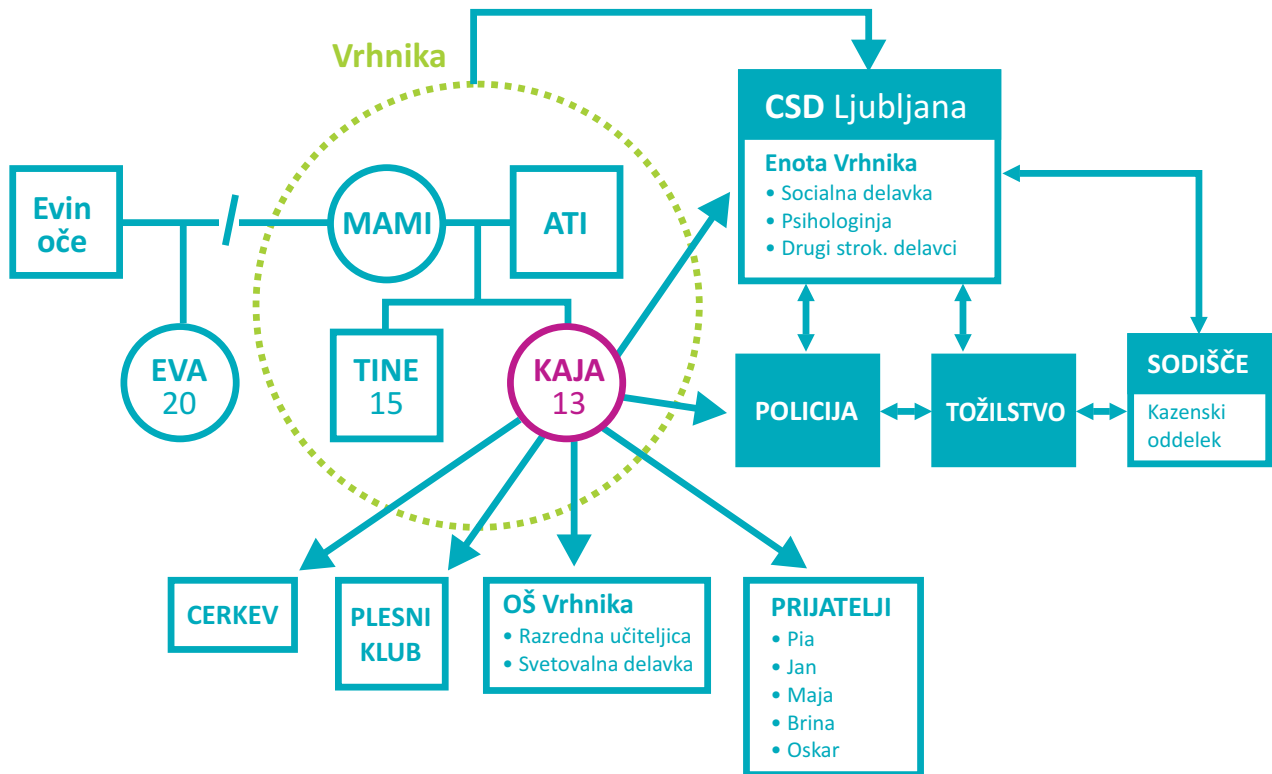
Ob prvem stiku z otrokom ali mladostnikom naj se strokovni delavec predstavi. Otroku lahko izroči svojo vizitko (strokovni delavec ima lahko za otroke in mladostnike posebej izdelane vizitke), da bo otrok vedel, s kom se pogovarja, kako je strokovnemu delavcu ime in kaj je po poklicu. S tem pristopom spodbujamo preglednost in ustrezno informiranost otroka, kar je še posebej pomembno pri otroku, ki je bil žrtev nasilja. Potem naj otroku pojasni pristojnosti CSD in drugih ustanov, ki obravnavajo spletno nasilje (policija, sodišče in druge ustanove). V ta namen je zelo uporabna tehnika »keozemljevid«, s pomočjo katere bo dobil otrok vpogled v delovanje sistema in posameznih služb. Posebej je treba otroka seznaniti s pretokom informacij (kako službe sodelujejo med seboj) in ali bo kdo seznanjen z vsebino pogovora na centru, otrok pa mora biti seznanjen tudi s sodelovanjem strokovnega delavca s starši. Če otrok nima orientacije in vpogleda v pristojnosti institucij in medsebojno sodelovanje, se lahko naknadno počuti zavedenega ali pa je že v uvodu pretirano zadržan. Vse to se nanaša na otrokove procesne pravice, s katerimi zlasti starejšega otroka jasno seznanimo, lahko mu o tem ponudimo tudi informativni list. Otroku mora biti seznanjen, zakaj je povabljen na pogovor oziroma s kakšnim namenom in kako približno bodo potekala naslednja srečanja z njim. Mora vedeti, da lahko o sebi pove le tisto, kar želi, in da samorazkrivanje ni njegova obveza. Prav pa je, da ga strokovni delavec motivira k iskrenosti in mu pove, da mu bo lažje pomagal, če bo vedel, kaj doživlja in kaj se mu dogaja. Otroku daje vedeti, da mu želi pomagati in mu nuditi oporo, a na način in v zadevah, ki mu jih lahko zaupa. Pomembno je, da strokovni delavec v razgovoru otroku daje tudi možnost, da ga vpraša, kar ga zanima v zvezi z delom strokovnega delavca v njegovem primeru.

S takšnim uvodnim pogovorom strokovni delavec ustvari z otrokom delovni in zaupni odnos ter mu omogoča, da dobi pozitivno izkušnjo z institucijo, saj je prav na področju zaupanja in odnosov z drugimi doživel stresno ali celo travmatično izkušnjo.

Strokovni delavec lahko otroku omogoči izražanje čustvenega doživljanja, počutja in razmišljanja s pomočjo različnih metod in tehnik. Pri tem je pozoren na starost otroka, njegove lastnosti in tudi pri njem preveri, kakšen način mu bolj ustreza – se raje pogovarja, mu bolj ustrezajo pisne tehnike, morda likovne in druge. Izrazne tehnike imajo terapevtske učinke, zato so še posebej dragocene. Zapise pogovorov in razne izdelke hrani v posebni mapi, kar je treba otroku povedati; gre za načelo zaupnosti. Če o otroku napiše strokovno poročilo, ga mora s tem predhodno seznaniti.

³ Ob tem pa slovenska zakonodaja tudi določa, da so organi in organizacije ter nevladne organizacije, ki pri svojem delu izvedo za okoliščine, na podlagi katerih je mogoče sklepati, da se izvaja nasilje, dolžni o tem takoj obvestiti center za socialno delo, razen če žrtev temu izrecno nasprotuje in ne gre za sum storitve kaznivega dejanja, ki se preganja po uradni dolžnosti. Zakonodaja poleg tega zahteva, da mora vsakdo, zlasti pa strokovni delavci oziroma delavke v zdravstvu ter osebje vzgojno-varstvenih, vzgojno-izobraževalnih zavodov in socialnih zavodov ter izvajalci vsebin za otroke v športnih in kulturnih združenjih, ne glede na določbe o varovanju poklicne skrivnosti, takoj obvestiti center za socialno delo, če pri svojem delu izve za okoliščine, na podlagi katerih je mogoče sklepati na ogroženost otroka, oziroma tudi policijo ali državno tožilstvo, kadar sumi, da je otrok žrtev nasilja v družini. (180. člen Družinskega zakonika, 6. člen Zakona o preprečevanju nasilja v družini in 91. člen Zakona o socialnem varstvu)

Del spoznavnega pogovora z otrokom je pogovor o njegovi družini. V ta namen lahko strokovni delavec uporabi »genogram družine«, ki je zelo uporabna tehnika tudi že pri mlajšem otroku. Lahko jo kombinira z »ekozemljevidom«. Otroku lahko na list pripiše tudi svoje prijatelje in sošolce. S pomočjo obeh tehnik strokovni delavec dobi vpogled v otrokovo ožjo in razširjeno socialno mrežo in vstopa tako v njegova socialna okolja (družina, šolski razred, prijatelji v fizičnem okolju, znanci in prijatelji na družbenih omrežjih) kakor tudi v njegove odnose z različnimi ljudmi.

Slika: Ekozemljevid: pogovor s trinajstletno Kajo na CSD o njeni družini, socialni mreži, otrokovih procesnih pravicah, pristojnostih posameznih ustanov in sodelovanju. Uporabimo tehniko ekozemljevid (A. Hartman; 1978), ki omogoča ponazoritev in olajša razumevanje.

Če je otrok žrtev spletne zlorabe, naj pove oziroma govori, kolikor je pripravljen povedati. Strokovni delavec ga lahko spodbudi, da pove o svojih občutkih oziroma jih izrazi na različne načine, zato mu je priporočljivo ponuditi različne metode in tehnike izražanja. Ne moralizira in ga ne obsoja, ampak pokaže razumevanje. Pove mu, da se marsikomu to zgodi, ker je bil morda neizkušen, radoveden, morda naiven ali pa nič od tega in je bil zlorabljen zahrbtno. Hkrati ga optimistično spodbudi, da lahko svojo neprijetno izkušnjo uporabi v tej smeri, da se okrepi za naprej in morda pomaga tudi svojim vrstnikom in prijateljem, da se jim kaj takega ne bi zgodilo ali ponovilo; tako mu pomaga, da preseže nemoč žrtve in pridobiva osebno moč na različne načine.

Z otrokom naj se strokovni delavec pogovarja o prednostih in pasteh družabnih omrežij. Otroku naj ne predava, ampak odpre pogovor na to temo; otrok naj pripoveduje o tem, kaj ve in kakšne izkušnje ima, pri tem pa ga strokovni delavec lahko spodbuja k novim spoznanjem, ki jih išče skupaj z njim. Skupaj z otrokom na primer obiše spletno mesto Safe.si in pregleda nasvete, ki so tam zapisani. Z njim naj se pogovarja o tem, kako se bo od zdaj naprej varoval. Otroka posluša, saj bo tako ugotovil, kako je neugodna izkušnja nanj vplivala in ali je dovolj zavarovan pri nadaljnji uporabi družabnih omrežij. Če ugotovi, da ne kaže zadostne zrelosti in previdnosti, mu pomaga pri razmišljanju o možnih posledicah tveganih uporab. Pri tem lahko uporablja objavljene resnične primere, ki ga soočajo z realnimi možnostmi. Otroku lahko svetuje tudi kakšno knjigo ali film na to temo, ki mu bo pomagal/-a pri soočenju s preteklo izkušnjo pa tudi pri soočenju s prihodnostjo.

Če strokovni delavec tako oceni, naredi z otrokom načrt pomoči, ki mu bo nudil občutek varnosti, hkrati pa ga bo načrt spodbudil, da se bo v stiski obrnil po pomoč in zaščito na konkretne osebe. Otroka naj opremi s konkretnimi naslovi, na katerih lahko dobi pomoč. Če je videti plašen in premalo samozavesten, mu lahko pomaga pri okrepitvi tudi s pomočjo igre vlog in raznimi tehnikami za izboljšanje asertivnosti. Tako mu pomaga, da se bo znal postaviti zase in po potrebi poiskati ustrezno pomoč, če bi imel občutke ogroženosti.

Otroka lahko motivira, da se vključi v preventivne delavnice, če so na njegovi šoli ali kje drugje. Če ima pomanjkljive socialne spretnosti, ga usmeri v tovrstne programe. Spodbudi ga k vključevanju v skupinske interesne dejavnosti, ki mu lahko pomagajo opuščati uporabo računalnika in družabnih omrežij, če je z njimi postal zasvojen.

Če strokovni delavec tekom razgovorov ugotovi, da ima otrok težave s samopodobo, težave pri postavljanju meja v medosebnih odnosih ali katere druge osebne težave, mu lahko ponudi podaljšano svetovalno oporo in pomoč. Pred tem preveri, ali je za dlje časa trajajočo pomoč motiviran ali ne in kje bi jo najmanj obremenjeno sprejemal. Trajanje pomoči prilagodi posameznemu otroku.

V zaključnem pogovoru strokovni delavec otroku pove, da se lahko še obrne nanj, če se bo znašel v stiski ali če bo še kdaj potreboval osebni pogovor. Staršem svetuje, kako naj pomagajo otroku s težavami, in jim prav tako ponudi možnost ponovnega sodelovanja.

Za strokovnega delavca je pomembno, da zapiše vsebino pogovora, tako svoja vprašanja kot dejanja ter otrokove odgovore. Za policijo so informacije o tem, kako in na kakšen način je pogovor potekal, kaj sta govorila in kako, zelo pomembne. Navsezadnje lahko strokovni delavec popolnoma nehote in nenačrtno ali celo v najboljši dobri veri s svojimi opombami in izjavami vpliva na izjavo otroka.

Splošne smernice za obravnavo na centru za socialno delo

Začetek obravnave otrok in mladostnikov, ki so žrtve ali povzročitelji spletnega nasilja, je na centrih za socialno delo odvisen od vsebine prve informacije, ki jo o dogodku prejme strokovni delavec. Glede na vsebino lahko obravnavo poteka v okviru storitev CSD ali v okviru javnih pooblastil.

V nadaljevanju so predstavljeni možni načini prejema prve informacije in ime storitve ali javnega pooblastila, v okviru katerega je primer lahko obravnavan.

1. Ko se na strokovnega delavca obrnejo starši oziroma otrok ali mladostnik neposredno s prošnjo po dodatnem informiranju in usmeritvi glede možnih nadaljnjih postopkov na CSD ali v zunanjih institucijah, obravnavo poteka v okviru socialnovarstvene storitve **prva socialna pomoč**.⁴
2. Ko CSD prejme s strani policije, šole, zdravstvene ustanove in drugih institucij, ki so v stiku z otrokom ali mladostnikom, obvestilo o dogodku ali dogajanju, iz katerega je razbrati, da bi lahko šlo za žrtve ali povzročitelje spletnega nasilja, vendar to še ni prijavljeno na policijo in obravnavano kot prekršek ali kaznivo dejanje, začne obravnavo v okviru **prve socialne pomoči** ali **obrnave otrok in mladostnikov s težavami v odraščanju**.
3. Ko CSD prejme informacijo o spletnem nasilju ali zlorabi, ki je na policiji, tožilstvu ali sodišču že obravnavana kot sum storitve kaznivega dejanja ali prekrška, ločimo tri vrste obravnave:
 - otrok povzročitelj, mlajši od štirinajst let, je obravnavan v okviru naloge obravnavo **otrok zaradi suma storitve prekrškov ali kaznivih dejanj**;
 - mladostnik povzročitelj, star štirinajst let ali več, je obravnavan v okviru naloge **obrnava mladoletnikov v predkazenskem postopku ali obravnavo mladoletnikov v kazenskem postopku ali v postopku o prekršku**. Glede na odločitev in izdan sklep sodišča (razen ko gre za izrek ukrepa ukora, ki je zaključen na sami obravnavi, ali ko sodišče odloči, da prekršek ali kaznivo dejanje ni bilo storjeno) se obravnavo na centru za socialno delo nadaljuje v okviru naloge **vzgojni ukrepi**;
 - žrtev kaznivega dejanja ali prekrška je obravnavana v okviru storitve **prva socialna pomoč** ali naloge **podpora žrtvam kaznivih dejanj**.⁵

⁴ **Prva socialna pomoč** obsega pomoč pri prepoznavanju in opredelitvi socialne stiske in težave, oceno priporočenega ukrepanja ter seznanitev upravičenca o vseh možnih oblikah socialnovarstvenih storitev in dajatev, ki jih lahko uveljavi, ter o obveznostih, ki so povezane z oblikami storitev in dajatev, ter tudi seznanitev upravičenca o mreži in programih izvajalcev, ki nudijo socialnovarstvene storitve in dajatev.

⁵ **Podpora žrtvam kaznivih dejanj** obsega strokovno podporo in strokovno svetovanje osebi, ki ji je bila s kaznivim dejanjem neposredno povzročena kakršnakoli škoda. Strokovna podpora zajema prepoznavanje stiske upravičenca, seznanjanje in usmerjanje. Strokovna podpora in strokovno svetovanje se izvajata z namenom, da bi žrtvi kaznivega dejanja omogočili ustrezno psihološko, socialno in finančno izboljšanje položaja, nastalega zaradi storjenega kaznivega dejanja. Do storitve je upravičen vsakdo, ki je žrtev kaznivega dejanja, storjenega v Republiki Sloveniji, ne glede na to, ali je kaznivo dejanje prijavil. Kadar je kaznivo dejanje storjeno izven ozemlja Republike Slovenije, je upravičenec oseba, ki ima v Republiki Sloveniji stalno ali začasno prebivališče. Kadar je posledica kaznivega dejanja smrt osebe, so do storitve upravičeni tudi zakonci oz. zunajzakonski partner, krvni sorodniki v ravni vrsti, posvojenec ali posvojitelj, bratje in sestre ter osebe, ki jih je ta oseba preživljala oz. jih je bila dolžna preživljati.

Vzgojni ukrepi, ki so povzročiteljem nasilja na sodišču lahko izrečeni, se delijo na tiste, ki se izvršujejo na prostosti (nezavodske ukrepe) in na zavodske ukrepe. V prvo skupino sodijo ukor, navodila in prepovedi ter nadzorstvo organa socialnega varstva, v drugo pa oddaja v vzgojni zavod, oddaja v prevzgojni zavod in oddaja v zavod za usposabljanje. Starejšim mladoletnikom (16–18 let) se poleg tega lahko izrečejo tudi denarna kazen, mladoletniški zapor, prepoved vožnje motornega vozila ali izgon tujca iz države ter varnostni ukrepi.

Če strokovni delavec na CSD oceni, da je potreba po nadaljnji obravnavi otroka, mladostnika ali družine, jih usmeri znotraj CSD v socialnovarstvene storitve **osebna pomoč**⁶ in **pomoč družini za dom**⁷ ali z obravnavo nadaljuje (glede na ugotovljene potrebe družine in otroka oziroma mladostnika) v okviru **obravnavne otrok in mladostnikov s težavami v odraščanju** oziroma v okviru **ukrepov za varstvo koristi otroka**. Mladostnika ali družino lahko usmeri tudi izven CSD – poišče primerno usmeritev s seznama ustreznih napotitev (str. 75) oziroma otroka usmeri k drugim poznanim ustreznim organizacijam.

Vodenje razgovora

Osnove razgovora so podobne tako pri delu z družino otroka povzročitelja kot pri delu z družino otroka žrtve. Treba se je namreč zavedati, da je neželjeno vedenje otroka ali mladostnika lahko le izraz neke druge stiske (npr. otrok je v odnosu do vrstnikov povzročitelj nasilja, v odnosu do staršev pa žrtev), ter puščati odprt prostor, da lahko otrok ali mladostnik to izrazi. S tega vidika je pomemben celosten pristop, spoznavanje otroka in njegove družine ob sodelovanju z institucijami, ki otroka in družino poznajo že dalj časa (šola, osebni zdravnik, pedopsihiater, svetovalni center za otroke, dnevni center ...).

Če je mogoče, bo strokovni delavec za otroka ali mladostnika pridobil tudi izvid psihološkodiagnostičnega pregleda (pridobljen znotraj CSD ali izven). Vsako razvojno obdobje otroka ali mladostnika ima namreč svoje posebnosti in pomembno je, da jih upoštevamo in na podlagi specialnih znanj ugotovimo, ali gre za otroka v stiski ali otroka z vedenjskimi težavami, saj bosta od tega pomembno odvisna pristop do otroka ali mladostnika in način dela z njim.

Strokovni delavec bo ob prejetju informacije o spletnem nasilju:

1. Povabil starša in otroka na pogovor (pogovor z otrokom lahko izvede tudi ločeno od pogovora s starši).
2. Predstavil vlogo strokovnega delavca CSD (tj. vzpostavitev delovnega odnosa, ustvarjanje varnega prostora, zaupanja, pomoč pri opredelitvi problema, skupno iskanje – priporočeno ukrepanje).
3. Pri kaznivem dejanju ali prekršku preveril, ali je prijavljen policiji – če ni, bo podal prijavo oziroma k temu spodbudil starše ali otroka.
4. V razgovoru pridobival informacije o odnosu med starši in otrokom, morebitnih zdravstvenih posebnosti otroka, ki pomembno vplivajo na njegovo vedenje in delovanje, in o strukturi dneva otroka ali mladostnika (dnevni ritem, kakšne so njegove zadolžitve, prispevek k dobremu počutju v družini). Preveril bo, kakšna so pravila in vrednote v družini, kako je urejena uporaba računalnika in telefona (omejitve), kakšno je poznavanje varne in etične rabe interneta, upoštevanje dogovorov v družini, kakšne so posledice, če jih otrok ali mladostnik ne upošteva, vzgojne metode v družini, odnos do obravnavanega prekrška ali kaznivega dejanja in morebitne dosedanje obravnave družine na CSD ali v drugih institucijah.
5. Skupaj z družino izdelal načrt nadaljnje obravnave (načrt pomoči družini), če je ta potrebna, in usmeril družino po pomoč v druge institucije. Pri ogroženosti bo izdelal oceno ogroženosti otroka ali mladostnika in določil stopnjo ogroženosti ter na podlagi stopnje ogroženosti izdelal načrt pomoči. Strokovni delavec lahko timsko sodeluje tudi z drugimi institucijami, če oceni, da je to potrebno, razišče vire moči družine, socialno mrežo in možnosti opore te.
6. Z obiskom na domu si lahko pomaga pri boljšem razumevanju otroka ali mladostnika in njegove družine, saj spozna, v kakšnih razmerah živijo in kakšna je dinamika odnosov v domačem okolju.

⁶ **Osebna pomoč** obsega svetovanje, urejanje in vodenje z namenom, da bi posamezniku omogočili razvijanje, dopolnjevanje, ohranjanje ter izboljšanje socialnih zmožnosti.

⁷ **Pomoč družini za dom** obsega strokovno svetovanje in pomoč pri urejanju odnosov med družinskimi člani ter pri skrbi za otroke in usposabljanje družine za opravljanje njene vloge v vsakdanjem življenju.

Tekom pogovora bo strokovni delavec preverjal razumevanje, puščal prostor za morebitna vprašanja, soustvarjal rešitve skupaj z uporabniki, ohranjal delovni odnos, skrbel, da bodo uporabniki slišani, delal z njimi, ne zanje, skupaj in ne iz pozicije moči (razen, ko je to nujno potrebno za zaščito otroka).

Ločeno ali skupaj bo potekala tudi obravnava z otrokovimi starši. Staršem bo strokovni delavec nudil pomoč pri reševanju vzgojnih vprašanj, postavljanju mej, strukture dneva mladostnika in jih po potrebi tudi napotil v zunanje institucije, ki nudijo pomoč pri reševanju stisk, s katerimi se soočajo. Družino bo obravnaval celostno, raziskal, kje družina potrebuje pomoč, zato se ne bo osredotočal samo na kaznivo dejanje ali prekršek, temveč tudi na siceršnje razmere v družini (npr. finančno stanje družine, odnosi v družini, morebitne odvisnosti v družini itd.).

Slika: Shematski prikaz obravnave na CSD

Celotna obravnava poteka ob upoštevanju veljavne zakonodaje v povezavi z aktualnim Katalogom javnih pooblastil, nalog po zakonu in storitev, ki jih izvajajo centri za socialno delo, in Pravilnikom o standardih in normativih socialnovarstvenih storitev.

KAKO SE POGOVARJATI Z OTROKOM ALI MLADOSTNIKOM POVZROČITELJEM

Če je otrok povzročitelj spletnega nasilja oziroma storilec kaznivega dejanja, je treba delo prilagoditi že na informativni ravni. Strokovni delavec družino v uvodu seznanja s kazensko zakonodajo, obravnavo mladoletnih storilcev kaznivih dejanj in prisojnostjo posameznih služb. Seznanitev s kazensko odgovornostjo in možnimi posledicami storitve kaznivega dejanja lahko spodbudi starejšega otroka, da se sooči z lastno odgovornostjo – vse to lahko otroku predstavlja zunanjo motivacijo za prenehanje izvajanje nasilja. Za oblikovanje notranje motivacije pa se otroka usmerja v doživljanje žrtve in posledic, ki jih žrtev utrpi zaradi nasilja. Uporabijo se svetovalne tehnike za spodbujanje senzibilnosti, empatije in humanega obnašanja.

Strokovni delavec skuša ugotoviti, kaj otroka ali mladostnika vodi v nasilje, in preveri, ali ni morda sam žrtev nasilja. Prav tako preveri, kaj bi potreboval, da bi lahko opustil nasilno vedenje in deloval bolj zrelo.

Pri pogovoru skuša biti sicer razumevajoč, vendar pa mora otroka, ki je izvajal nasilje, jasno soočiti z etičnimi in pravnimi normami ter posledicami. Obenem mu ponudi pripravljenost, da mu pomaga v prizadevanju za bolj prilagojeno vedenje.

Pri socialno manj zrelem otroku mora strokovni delavec v večji meri vključevati starše in jih podpreti pri vzgoji. Otroka in starše motivira za vključitev v razne skupinske dejavnosti, ki pomagajo otroku pri socialnem dozorevanju in učenju prilagojenega ter odgovornega vedenja. Starše, ki so pri vzgoji šibki in manj spretni, spodbudi k vključitvi v ustrezne programe za starše.

RAZGOVOR Z OTROKOM ALI MLADOSTNIKOM POVZROČITELJEM NA POLICIJI

Če gre za otroka, ki še ni dopolnil štirinajstih let, bo policist zbral obvestila zaradi razjasnitve okoliščin protipravnega ravnanja in morebitnih drugih okoliščin, ki bi nakazovala, da je tudi sam žrtev kaznivega dejanja. Z otrokom, starejšim od štirinajst let, opravi zaslišanje ali pridobi njegovo izjavo in ob tem upošteva zakonska določila (pravice, obveščanje staršev, vabljenje po starših oz. zakonitem zastopniku ali CSD itd.). V vseh postopkih z otroki in mladoletniki morajo policisti upoštevati njihovo starost, telesno razvitost in duševno zrelost, občutljivost in morebitne druge lastnosti. Zaradi navedenega je zelo pomembno, da se na tovrstno zaslišanje policist ustrezno pripravi, ugotovi osebne značilnosti mladoletnega osumljenca, življenjske razmere, v katerih živi, morebitno predhodno obravnavo na policiji, na CSD, njegovo uspešnost v šoli in podobno. Vprašanja morajo biti prilagojena otroku, pri čemer je treba upoštevati, da otroku ne postavljamo sugestivnih vprašanj, temveč jasna in preprosta, da med razgovorom lahko odgovorimo na sedem zlatih kriminalističnih vprašanj⁸. V razgovoru z otrokom oz. mladoletnim osumljencem je namen ugotoviti resnico ter zbrati informacije, ki bodo vodile k logičnim zaključkom določenega kaznivega dejanja. Razgovor naj opravlja eden ali največ dva policista, ob čemer naj razgovor oz. postopek vodi samo en policist. Osumljencu mora biti zagotovljeno dovolj časa za odgovore, ki naj bodo brez prekinjanja, moraliziranja ali prerekanja.

⁸ Vprašanja, ki predstavljajo ogrodje dela v predkazenskem in kazenskem postopku. Če pridobimo odgovore na vsa vprašanja, je primer rešen. Vprašanja so: kaj se je zgodilo, kdaj se je zgodilo, kje se je zgodilo, kako se je zgodilo, s čim se je zgodilo, kdo je storilec, zakaj se je zgodilo.

RAZGOVOR Z OTROKOM ALI MLADOSTNIKOM POVZROČITELJEM NA CSD

Ob obravnavi povzročiteljev nasilja in zlorab na spletu mora posebno pozornost v razgovoru strokovni delavec nameniti etični rabi interneta in vrednotam otroka ali mladostnika (npr. mladostniku da nalogo, da do naslednjega razgovora sam razmisli in zapiše, kaj je zanj varna raba interneta in kaj etična, odgovorna raba, kaj so njegove pomembne vrednote v življenju v odnosu do sebe in drugih). Teme razgovora določi glede na to, kje v razgovoru zazna, da otrok ali mladostnik to potrebuje (samopodoba mladostnika, cilji v življenju, koraki, kako jih bo dosegel, prevzemanje odgovornosti za svoja ravnanja, asertivno vedenje ...).

POGOVOR STARŠEV Z OTROKOM ALI MLADOSTNIKOM STORILCEM

Starši naj pogovore z otrokom opravljajo mirno in strpno, z veliko mero razumevanja, podpore in zanimanja za njegovo plat zgodbe. Poskusijo naj prepoznati otrokovo notranjo motivacijo ali razlog za nasilno vedenje in potrebe, ki jih s tem zadovoljuje. Skupaj z otrokom naj poskusijo poiskati primernejše načine za izražanje čustev, stiske in zadovoljevanje potreb, ki jih je sedaj izražal z nasilnim vedenjem. Otrok je zaradi dogodka najverjetneje v stiski, zato kakršnekoli kritike, obtožbe ali kazni povzročajo dodatno stisko, občutek izločenosti in krivde.

SPLETNO NASILJE IN SPLETNE ZLORABE TIPSKI PRIMERI IN NAČINI UKREPANJ IN REŠEVANJ

NASILJE, POVEZANO S SPOLNOSTJO,
IN SPOLNE ZLORABE

SOVRAŽNE, ŽALJIVE IN NASILNE VSEBINE

ZLORABE ZASEBNOSTI

NASILJE, POVEZANO S SPOLNOSTJO, IN SPOLNE ZLORABE

SEKSTING IN DELJENJE POSNETKOV

Kako prepoznati seksting

Seksting običajno opredelimo kot izdelavo, izmenjavo in pošiljanje seksualno eksplicitnih fotografij, video posnetkov in besedil prek mobilnih naprav ali interneta. Najpogostejša oblika sekstinga je primer fotografije golega ali polgolega dekleta, ki jo dekle samo posname z mobilnim telefonom in jo prek tega posreduje svojemu fantu (ali obratno). Izdelava teh posnetkov običajno vključuje uporabo pametnih telefonov, njihova izmenjava pa poteka skozi MMS-sporočila in različne aplikacije, ki omogočajo pošiljanje fotografij oz. posnetkov ter družabna omrežja (Facebook, Instagram, Snapchat, Viber, Messenger ipd.).

Seksting je običajno vedenje mladostnikov, skrb vzbujajoč pa postane, če se posnetek razširi med več ljudi, kot je bilo sprva namenjeno, ali če samo dejanje sekstinga prizadene spolno nedotakljivost druge osebe; v tem primeru lahko seksting preide tudi v dejanja, ki so kazniva.

Kaj svetovati otrokom in mladostnikom

Ko je seksting zgolj običajno mladostniško vedenje

Dokler seksting poteka v prostovoljnih in dogovorjenih okvirjih, ko so meje vsakega mladostnika, ki je v sekstingu udeležen, spoštovane, posebni ukrepi niso potrebni. Na tej točki je pomembno zgolj ozaveščanje o možnih posledicah, ki se lahko zgodijo, če seksting preseže svoje prvotne okvirje. Mladi morajo biti seznanjeni s škodljivimi dejanji, ki lahko izhajajo iz običajnega sekstinga, da bodo lahko dovolj previdni pri pošiljanju svojih intimnih posnetkov.

Mladostnika opozorimo, da bo v trenutku, ko bo nekomu poslal svoj intimni posnetek, izgubil nadzor nad njim. Vedno obstaja možnost, da se bo seksting, ki se je začel z zaupanjem, končal z občutki ponižanja in izpostavljenosti. Zato je zelo pomembno, da mladostnik pred pošiljanjem intimnih posnetkov drugim najprej dobro premisli, ali je vredno tvegati.

Ko se mladostnik zaradi sekstinga spopada s čustvenimi, socialnimi in pravnimi posledicami

Če so se fotografije in posnetki začeli širiti prek interneta, mladostnika najprej pomirimo in mu povemo, da ni sam, saj mu bomo pomagali in bomo skupaj rešili to situacijo. Povemo mu, kaj nameravamo storiti, koga želimo obvestiti o dogodku in zakaj je to obveščanje zanj dobro. Vključimo ga v reševanje težave. V nobenem primeru ga ne obsojamo. Jasno mu povemo, da ni kriv za nastalo situacijo in da je žrtev. Povprašamo ga o prijateljih, ki bi mu lahko v tem času stali ob strani, in ga spodbudimo, da si pri njih poišče podporo in tolažbo.

Mladostnika prosimo, naj nam opiše, kako je prišlo do sekstinga – kako je intimni posnetek ali sporočilo s spolno vsebino nastalo (ga je posnel on sam ali nekdo drug); ali ga je naprej poslal on sam ali kdo drug; komu, kdaj in na kakšen način je bilo poslano; ali je bilo objavljeno na spletu in kje natanko. Zavedajmo se, da se mladostnik verjetno počuti zelo osramočenega, zato mu zagotovimo, da bodo posnetek ali sporočilo za namen razrešitve težave videli le tisti, ki so aktivno vpleteni v reševanje težave. Mogoče bo mladostnik želel, da starši posnetka ali sporočila ne vidijo. V njegovem interesu je, da je število ljudi, ki vidijo posnetek ali sporočilo, čim manjše.

Če še niso obveščeni, je treba o dogodku takoj obvestiti starše in svetovalno službo v šoli, ki jo obiskuje oškodovan mladostnik. Če oškodovani mladostnik in mladostnik, ki je posnetek razširjal, obiskujeta različni šoli, je treba o dogodku obvestiti obe šoli in policijo, ki bo z vpletenimi opravila razgovor.

V pogovoru z mladostnikom poudarimo, da je intimni posnetek dokazno gradivo, zato je treba narediti in shraniti posnetek zaslona, pogovora, mesta, kamor je bil ta posnetek razširjen. Posnetek zaslona je kot dokaz lahko ključnega pomena za preiskovalce. Vsebina na izvirnem mestu lahko izgine ali pa jo nekdo izbriše.

NASILJE, POVEZANO S SPOLNOSTJO, IN SPOLNE ZLORABE

Če je slika ali video posnetek že na spletu, je treba čim prej začeti njegovo odstranjevanje. Pri tem se uskladimo s policijo. **Odstranjevati začnemo takoj, ko policija zavaruje vse dokaze.** Mladostniku svetujemo, naj poišče vse spletne vire, kjer se posnetek nahaja (npr. YouTube, Facebook, Twitter, Instagram), z njimi stopi v stik in zahteva odstranitev posnetka. Za pomoč pri odstranjevanju intimnih posnetkov s spleta lahko prosi tudi prijavno točko Spletno oko (info@spletno-oko.si) ali SI-CERT (cert@cert.si).

Če mladostnik ni prepričan, da je njegov intimni posnetek že objavljen na spletu in da je bil deljen z drugimi osebami, vendar ga skrbi, da bi se to lahko zgodilo, ali če mladostnik ve, da je bil njegov posnetek že deljen z drugimi, in želi, da se to preneha, lahko osebi, ki poseduje njegov posnetek, pošlje sporočilo z naslednjo vsebino: »Zahtevam, da mojo fotografijo/posnetek, ki sem ti jo poslal/-a dne x ob y uri, nemudoma izbrišeš. Prav tako ti ne dovolim, da jo/ga deliš s komer koli. Če posnetka ne boš izbrisal/-a ali/in če ga boš delil/-a naprej, bom tvoje dejanje prijavil/-a policiji.«

Ko mladostnik posreduje spolno eksplicitne posnetke drugim osebam

Ko svetujemo mladostniku, ki je prejel in naprej posredoval spolno eksplicitne posnetke sekstinga, je najpomembnejše, da se z njim pogovarjamo o posledicah, ki jih je pustilo njegovo dejanje. Z njim se dogovorimo o ukrepih, kot je odstranitev posnetkov žrtve z vseh naprav in spletnih mest, kamor jih je morda posredoval ali objavil. Pomembno je tudi, da se povzročitelj žrtvi opraviči. Skupaj lahko naredimo načrt, kako bo to izvedel. V pogovoru poskušamo ugotoviti tudi vzrok tega dejanja. Včasih lahko za takim vedenjem tiči tudi kakšna osebna stiska povzročitelja. Pri opravičilu žrtvi je treba upoštevati, da je smiselno samo, če se žrtev strinja, da prejme opravičilo. Če jo je storilec večkrat nadlegoval, bo opravičilo lahko doseglo nasproten učinek in ga bo žrtev dojemala kot novo nasilje.

Prijava policiji

Seksting ima lahko tudi pravne posledice; kažejo se v naslednjih kaznivih dejanjih.

Spolni napad na osebo, mlajšo od petnajst let – po 173. členu KZ-1, ki določa, da je kazensko odgovoren, kdor spolno občuje ali stori kakšno drugo spolno dejanje z osebo drugega ali istega spola, ki še ni stara petnajst let. Če je bilo dejanje storjeno z osebo primerljive starosti in če ustreza stopnji njene duševne in telesne zrelosti, to dejanje ni protipravno.

Pridobivanje oseb, mlajših od petnajst let, za spolne namene – po 173. a-členu KZ-1, ki določa, da se kaznuje, kdor osebo, mlajšo od petnajst let, preko informacijskih ali komunikacijskih tehnologij nagovarja za srečanje z namenom, da bi zoper njo storil kaznivo dejanje 173. člena ali zaradi izdelave slik, avdiovizualnih ali drugih predmetov pornografske ali drugačne seksualne vsebine, in so nagovarjanju sledila konkretna dejanja za uresničitev srečanja.

Prikazovanje, izdelava, posest in posredovanje pornografskega gradiva – po 176. členu KZ-1, ki v prvem, drugem in tretjem odstavku določa, da

- kdor osebi, mlajši od petnajst let, proda, prikaže ali z javnim razstavljanjem ali kako drugače omogoči, da so ji dostopni spisi, slike, avdiovizualni ali drugi predmeti pornografske vsebine, ali ji prikaže pornografsko ali drugačno seksualno predstavo, se kaznuje z denarno kaznijo ali zaporom do dveh let,
- kdor s silo, grožnjo, preslepitvijo, prekoračitvijo ali zlorabo pooblastil, novačenjem, nagovarjanjem ali zaradi izkoriščanja navede pridobi ali spodbudi mladoletno osebo k izdelavi slik, avdiovizualnih ali drugih predmetov pornografske ali drugačne seksualne vsebine za sodelovanje v pornografski ali drugačni seksualni predstavi ali kdor taki predstavi vede prisostvuje,
- enako kot v prejšnjem odstavku se kaznuje, kdor zase ali za drugega pridobiva, proizvede, razširi, proda, uvozi, izvozi ali drugače ponudi pornografsko ali drugačno seksualno gradivo, ki vključuje mladoletne osebe ali njihove realistične podobe, ali kdor poseduje tako gradivo ali pridobi dostop do takega gradiva s pomočjo informacijskih ali komunikacijskih tehnologij ali razkriva identiteto mladoletne osebe v takem gradivu.

NASILJE, POVEZANO S SPOLNOSTJO, IN SPOLNE ZLORABE

Storilec je lahko odrasla ali mladoletna oseba, stara od štirinajst do osemnajst let, ki izdeluje posnetke zlorab otrok ali/ in poseduje posnetke zlorab otrok ali/in posreduje posnetke zlorab otrok drugim ali/in namerno dostopa do posnetkov zlorab otrok.

Treba je poudariti, da kadar v seksting poseže odrasla oseba ter mladoletnika posname, fotografira v intimnem posnetku ali posnetek poseduje ali razširja naprej drugim osebam, govorimo o kaznivem dejanju. Kadar med njima obstaja nesorazmerna starost, se sklepa o slabih namenih odrasle osebe ter se posnetek opredeljuje kot spolna zloraba otroka. Če intimni posnetek mladoletne osebe poseduje in razširja druga mladoletna oseba brez privoljenja mladostnika na posnetku, prav tako govorimo o kaznivem dejanju.

Kaj svetovati staršem

Če je otrok ali mladostnik žrtev zlorabe zaupanja ob sekstingu

Starše seznanimo z dogodkom in samo naravo sekstinga. Jasno jim povemo, da je mladostnik žrtev sekstinga in ne krivec. Več informacij o sekstingu si pred svetovanjem lahko pridobimo na spletnem mestu Safe.si. Starši naj se z mladostnikom pogovorijo o možnih ukrepih. Eden izmed teh je, da se začasno deaktivirajo profili na družabnih omrežjih. Na tak način se lahko mladostnika zaščiti pred morebitnimi pogovori o dogodku med vrstniki. Mladostnik naj sam na glas razmišlja o prednostih in slabostih takega ukrepa ter odloči, kateri ukrep je zanj najboljši, in naj ga izvede.

Starši naj pogovore z otrokom opravljajo mirno in strpno, z veliko mero razumevanja in podpore. Žrtev je zaradi dogodka najverjetneje v stiski, zato kakršnekoli kritike, obtožbe ali kazni v tem primeru niso na mestu. Mladostniku lahko poiščemo tudi strokovno pomoč.

Po incidentu je možno, da oškodovani mladostnik in njegovi starši uveljavljajo odškodninski zahtevek zoper osebo, ki je posnetek razširjala, oziroma zoper njegove starše, za poplačilo premoženjske (izostanek, selitev idr.) in nepremoženjske škode (duševne muke).⁹ Z odškodninskim zahtevkom se želi doseči izvensodna poravnava kot denarno zadoščanje. Odškodninski zahtevek služi tudi kot pravna podlaga za morebiti pozneje vloženo tožbo – tožbeni zahtevek. Odškodninski zahtevek pripravi pravni strokovnjak z odškodninskega področja.

OPOZORILO! Pogovor s starši opravimo šele po tem, ko smo mladostnika seznanili, kaj vse imamo namen sporočiti staršem. Pred mladostnikom ničesar ne skrivamo.

Če otrok ali mladostnik posreduje spolno eksplicitne posnetke, ki jih je prejel, drugim osebam

Staršem otroka ali mladostnika, ki je posredoval spolno eksplicitne posnetke drugim osebam, svetujemo, naj skupaj z otrokom ugotavljajo, kakšne posledice ima njegovo ravnanje. Z njim naj se pogovorijo tudi o ukrepih, ki jih bodo sprejeli, da se posledice zmanjšajo.

Če gre za sum storitve kaznivega dejanja, ki ga je treba prijaviti policiji, potem staršem in mladostniku ne svetujemo izbrisa fotografij ali video posnetkov, saj bi to pomenilo uničenje dokazov. Lahko se jim svetuje izbris po tem, ko policija že zavaruje dokaze.

⁹ Lesjak, B. (2016). *Problematika spletne varnosti v šolah. Smernice za vodstva šol. Ljubljana: Točka osveščanja o varni rabi interneta SAFE.SI, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede.*

NASILJE, POVEZANO S SPOLNOSTJO, IN SPOLNE ZLORABE

Zelo je pomembno, da je ukrepanje hitro in usklajeno z navodili policije. Po zavarovanju dokazov s strani policije so mogoči ukrepi:

- izbris vseh spornih fotografij ali video posnetkov iz naprav in računov povzročitelja;
- zahteva za izbris spornih fotografij ali video posnetkov iz naprav in računov vseh tistih, ki jim je povzročitelj posredoval fotografijo ali video posnetek;
- če je fotografijo ali video posnetek povzročitelj naložil na kakšno spletno stran, naj kontaktira upravljavca spletnega mesta in poda zahtevek za odstranitev posnetka;
- opravičilo žrtvi, vendar le, če se žrtev strinja, da prejme opravičilo (če jo je storilec večkrat nadlegoval, bo opravičilo lahko doseglo nasproten učinek in ga bo žrtev dojemala kot novo nasilje).

PRIMER

Dekle (14) pošlje svojo intimno fotografijo svojemu fantu. Fant je fotografijo posredoval svojim dvema prijateljema. Fotografija je zaokrožila po spletu.

Priporočeno ukrepanje:

- Dekle najprej pomirimo in mu povemo, da ni samo, saj mu bomo pomagali in bomo skupaj rešili ta zaplet.
- Dekletu povemo, da za to, kar se mu je zgodilo, ni odgovorno, saj je fant zlorabil njegovo zaupanje. V nobenem primeru dekleta ne obsojamo.
- Dekle prosimo, naj nam opiše, kako je prišlo do sekstinga – kako je intimni posnetek nastal (ga je posnelo dekle samo ali nekdo drug), kdaj in na kakšen način je bil posnetek poslan, ali je bil objavljen na spletu in kje natanko.
- Zavedamo se, da se dekle zaradi posnetka verjetno počuti zelo osramočeno, zato mu zagotovimo, da bodo posnetek za namen razrešitve težave videli le tisti, ki so aktivno vpleteni v reševanje težave.
- V pogovoru z dekletom poudarimo, da je intimni posnetek dokazno gradivo, zato je treba narediti in shraniti posnetek zaslona, pogovora, mesta, kamor je bil ta posnetek razširjen. Če je dekle na posnetke opozoril nekdo tretji, naj strokovni delavec CSD dekleta seznanj, da je zelo pomembno, da naredi seznam vseh oseb, ki vedo za te posnetke. Skupaj z dekletom preverimo, ali se lahko od teh oseb pridobi posnetke zaslonov. Te informacije se ob prijavi posredujejo policiji.
- Podamo prijavo policiji.
- Če je slika ali video posnetek že na spletu, je treba čim prej začeti z odstranjevanjem, **vendar v dogovoru s policijo, potem ko ta zavaruje dokaze**. Dekletu svetujemo, naj poišče vse spletne vire, kjer se posnetek nahaja (npr. YouTube, Facebook, Twitter, Instagram), jih kontaktira in zahteva odstranitev posnetka. Za pomoč pri odstranjevanju intimnih posnetkov s spleta lahko prosi tudi prijavno točko Spletno oko (info@spletno-oko.si) ali SI-CERT (cert@cert.si).
- Dekle lahko osebam, za katere ve, da posedujejo njeno intimno fotografijo, pošlje sporočilo z naslednjo vsebino: *»Zahtevam, da mojo fotografijo (ki sem ti jo poslala dne x ob y uri) nemudoma izbrišeš. Prav tako ti ne dovolim, da jo deliš s komer koli. Če posnetka ne boš izbrisal ali/in če ga boš delil naprej, bom tvoje dejanje prijavila policiji.«*
- Dekletu povemo, kaj nameravamo storiti v nadaljnjem procesu obravnave njenega primera, koga želimo obvestiti o dogodku in zakaj je to obveščanje zanj dobro.
- Če se je dekle na CSD obrnilo najprej, o dogodku obvestimo starše in svetovalno službo v šoli, ki jo obiskuje dekle. Če dekle in fantje, ki so posnetek razširjali, obiskujejo različne šole, je treba o dogodku obvestiti vse šole in policijo, ki bo z vpletenimi opravila razgovor.
- Žrtev povprašamo o prijateljicah in prijateljih, ki bi ji lahko v tem času stali ob strani. Spodbudimo jo, da tudi pri njih poišče podporo in uteho.

NASILJE, POVEZANO S SPOLNOSTJO, IN SPOLNE ZLORABE

PREDELAVA FOTOGRAFIJ IN VIDEO POSNETKOV S SPOLNO VSEBINO

Kako prepoznati predelano fotografijo ali video posnetek

Pri predelanih fotografijah je običajno obraz ali del telesa žrtve vstavljen v fotografijo golega ali razgaljenega telesa, ki izvira s spletnih strani s pornografsko ali erotično vsebino. Kakovost predelave je lahko različna, boljše predelave so težko prepoznavne. Drugi pogosti način pa je, da storilec uporabi oblečeno sliko žrtve, na kateri obleko deloma ali v celoti prekrije z golim telesom.

Pri predelanih video posnetkih gre pogosto za t. i. »deepfake«, ko storilec s pomočjo umetne inteligence obdelava video tako, da igralka ali igralec na originalnem posnetku (npr. pornografski posnetek) dobi obraz žrtve. Mogoče pa je tudi obratno in povzročitelj na posnetku žrtve prekrije njeno oblečeno telo z golim (v celoti ali deloma). Za dober »deepfake« je potrebnih veliko fotografij, kar pomeni, da ima žrtev lahko veliko javno objavljenih fotografij ali pa ima povzročitelj do njih dostop (npr. član družine).

Predelane fotografije in tudi video posnetke prepoznamo po delih, ki se ne ujemajo z ozadjem ali drugimi deli posnetka. Njihov videz je pogosto videti nenaravno. Znaki, ki lahko izdajo, da gre za predelano fotografijo ali video posnetek, so naslednji:

- spremembe v svetlosti ali intenzivnosti – del, ki je vključen v fotografijo, je lahko opazno svetlejši ali temnejši od drugih delov fotografije, barve pa so lahko manj ali bolj izrazite;
- predmet ali oseba (npr. obraz osebe) je osvetljen drugače kot preostali del posnetka (drugačna smer svetlobe, jakost ali barva);
- vidni so preveč ostri robovi ali pa so posamezni robovi zelo zamegljeni;
- pri videu spremenjeni deli delujejo robato, nenaravno, osvetlitev spremenjenega dela se ne ujema z osvetlitvijo okolice;
- posnetek deluje nenaravno;
- fotografija ali video posnetek lahko vsebuje risane dele.

Predelavo najhitreje prepozna žrtev, ker ve, da ni naredila posnetka.

Nekatere predelave so lahko zelo kakovostne in jih laik zelo težko prepozna. Takrat je treba narediti forenzično analizo posnetka.

Kaj svetovati otrokom in mladostnikom

Ko je otrok ali mladostnik žrtev predelave fotografije

Otrok ali mladostnik, čigar ponarejeni posnetki se pojavijo na spletu, se lahko počuti spolno zlorabljen. Prisluhnemo in mu ponudimo oporo. Če menimo, da potrebuje strokovno pomoč pri premagovanju posledic zlorabe, ga napotimo na različne organizacije in institucije, ki delujejo na področju obravnave spolnih zlorab.

Če gre za sum storitve kaznivega dejanja, ki ga je treba prijaviti policiji, bo policija zavarovala dokaze. Ko policija zavaruje dokaze, v dogovoru z njo svetujemo izbris posnetkov.

Če predelave ne predstavljajo kaznivega dejanja, potem je treba začeti čim prej odstranjevati objavljene posnetke. Skupaj z mladostnikom iščemo spletne vire, kjer je posnetek dostopen (npr. YouTube, Facebook, Twitter, Instagram), in tudi sami

NASILJE, POVEZANO S SPOLNOSTJO, IN SPOLNE ZLORABE

kontaktiramo upravljavce (ali svetujemo, naj to stori mladostnik sam) in zahtevamo odstranitev posnetka. Upravljavcu spletnega vira sporočimo, da gre za ponarejeni posnetek z mladoletno osebo, ki ni sama objavila posnetka na njihovi spletni strani, prav tako ni nikomur dala dovoljenja, da to stori. Za pomoč pri odstranjevanju intimnih posnetkov s spleta lahko otroka ali mladostnika napotimo tudi na prijavno točko Spletno oko (info@spletno-oko.si) ali SI-CERT (cert@cert.si).

Če oškodovan mladostnik ve, da obstaja ponarejeni intimni posnetek, a ni prepričan, da je že objavljen na spletu oz. da je bil deljen z drugimi osebami, vendar ga skrbi, da bi se to lahko zgodilo; ali če oškodovan mladostnik ve, da je bil njegov ponarejeni posnetek že deljen z drugimi, in želi, da se to preneha, lahko osebi, ki poseduje ta posnetek, pošlje sporočilo z naslednjo vsebino: »*Nekdo je predelal/ponaredil fotografijo/posnetek, na kateri/katerem sem jaz. Če imaš to fotografijo/posnetek, zahtevam, da jo/ga takoj izbrišeš. Prav tako ti ne dovolim, da jo/ga deliš s komer koli. Če fotografije/posnetka ne boš izbrisal/-a ali/in če ga/jo boš delil/-a naprej, bom tvoje dejanje prijavil/-a policiji.*«

Ko je otrok ali mladostnik povzročitelj predelave fotografije

Povzročitelju predelave fotografije pojasnimo, da je storil kaznivo dejanje in da je dejansko naredil posnetke spolnih zlorab otrok. Pojasnimo mu, da lahko to žrtev močno prizadene in da lahko zaradi tega utрпи hude psihološke posledice, ki vplivajo na njeno vsakdanje življenje. Z njim se pogovorimo tudi o ukrepih, ki jih bo sprejel, da se posledice zmanjšajo.

Če gre za sum storitve kaznivega dejanja, ki ga je treba prijaviti policiji, potem povzročitelju ne svetujemo izbrisa fotografij ali video posnetkov, saj bi to pomenilo uničenje dokazov. Lahko se svetuje izbris po tem, ko policija dokazuje že zavaruje. Zelo je pomembno, da je ukrepanje hitro in usklajeno z navodili policije. Po zavarovanju dokazov s strani policije so mogoči naslednji ukrepi:

- izbris vseh spornih fotografij in video posnetkov iz naprav in računov povzročitelja;
- zahteva za izbris spornih fotografij in video posnetkov iz naprav in računov vseh tistih, ki jim je povzročitelj posredoval fotografijo ali video posnetek, obenem pa naj jih obvesti, da je bil video posnetek ali fotografija ponarejen;
- če je predelano fotografijo ali posnetek naložil na kakšno spletno stran, naj se poveže z upravljavcem spletne strani in poda zahtevek za odstranitev posnetka;
- opravičilo žrtvi, vendar le, če se žrtev strinja, da prejme opravičilo (če jo je storilec večkrat nadlegoval, bo opravičilo lahko doseglo nasproten učinek in ga bo žrtev dojemala kot novo nasilje).

Prijava policiji

Predelava fotografij se lahko obravnava kot kaznivo dejanje *prikazovanje, izdelava, posest in posredovanje pornografskega gradiva* po 176. členu KZ-1, ki v 2. in 3. odstavku določa, da se kaznuje:

- kdor s silo, grožnjo, preslepitvijo, prekoračitvijo ali zlorabo pooblastil, novačenjem, nagovarjanjem ali zaradi izkoriščanja navede, pridobi ali spodbudi mladoletno osebo k izdelavi slik, avdiovizualnih ali drugih predmetov pornografske ali drugačne seksualne vsebine, za sodelovanje v pornografski ali drugačni seksualni predstavi ali kdor taki predstavi vede prisostvuje,
- enako kot v prejšnjem odstavku se kaznuje, kdor zase ali za drugega pridobiva, proizvede, razširi, proda, uvozi, izvozi ali drugače ponudi pornografsko ali drugačno seksualno gradivo, ki vključuje mladoletne osebe ali njihove realistične podobe, ali kdor poseduje tako gradivo ali pridobi dostop do takega gradiva s pomočjo informacijskih ali komunikacijskih tehnologij ali razkriva identiteto mladoletne osebe v takem gradivu.

NASILJE, POVEZANO S SPOLNOSTJO, IN SPOLNE ZLORABE

Kaj svetovati staršem

Staršem žrtve predelave fotografije svetujemo, naj pogovore z mladostnikom opravljajo mirno in strpno, z veliko mero razumevanja in podpore. Žrtev je zaradi dogodka najverjetneje v stiski, zato kakršnekoli kritike, obtožbe ali kazni v tem primeru niso na mestu.

Staršem povzročitelja predelave fotografije svetujemo, naj skupaj z njim ugotavljajo, kakšne posledice ima njegovo ravnanje. Z njim naj se pogovorijo tudi o ukrepih, ki jih bodo sprejeli, da se bodo posledice zmanjšale.

OPOZORILO! Pogovor s starši opravimo šele po tem, ko smo mladostnika seznanili, kaj vse imamo namen sporočiti staršem. Pred mladostnikom ničesar ne skrivamo.

PRIMER

Dekle (13) pove, da je nekdo predelal nekaj fotografij tako, da je njen obraz dodal k telesu golega dekleta. Obveščeno je bilo, da so bile te fotografije deljene znotraj zaprte Viber skupine žrtvinih sošolcev, posredovane so bile nekaterim tudi prek Snapchata.

Priporočeno ukrepanje:

- Dekletu prisluhnemo in mu ponudimo oporo. Povemo, da se mu je zgodila krivica in da za to, kar se mu dogaja, ni popolnoma nič krivo.
- Vprašamo, ali morda ve, kdo bi lahko bil izdelovalec teh fotografij in kdo bi jih lahko delil po spletu.
- Vprašamo, ali morda ve, kje vse (na katerih platformah, v katerih skupinah, s kom – poimensko) so bile te fotografije deljene in ali ima kakšen posnetek zaslona teh fotografij.
- Če sumimo, da je dekle žrtev kaznivega dejanja, potem je treba čim prej obvestiti policijo.
- Povemo, da bomo skupaj s pomočjo drugih pogledali, ali so fotografije tudi na dostopnih spletnih mestih (npr. Facebook, Twitter, Instagram), in skušali pomagati pri zbiranju dokazov in odstranitvi teh posnetkov (če primer prevzame policija, po zavarovanju dokazov). Za pomoč lahko kontaktiramo Spletno oko (info@spletno-oko.si) ali SI-CERT (cert@cert.si).
- Skupaj se povežemo z upravljavci spletnih storitev (ali svetujemo, naj to stori dekle samo) in zahtevamo odstranitev posnetka. Upravljavcu spletne storitve sporočimo, da gre za ponarejeni posnetek z mladoletno osebo, ki ni sama objavila posnetka na njihovo spletno stran, prav tako ni nikomur dala dovoljenja, da to stori.
- Dekle lahko osebam, za katere ve, da posedujejo predelane fotografije, na katerih je ona, pošlje sporočilo z naslednjo vsebino: *»Nekdo je predelal/ponaredil fotografijo/posnetek, na kateri/katerem sem jaz. Če imaš to fotografijo/posnetek, zahtevam, da jo/ga takoj izbrišeš. Prav tako ti ne dovolim, da jo/ga deliš s komer koli. Če fotografije/posnetka ne boš izbrisal/-a ali/in če ga/jo boš delil/-a naprej, bom tvoje dejanje prijavil/-a policiji.«*
- Če ocenimo, da dekle potrebuje strokovno pomoč pri premagovanju posledic zlorabe, ga napotimo k različnim organizacijam in institucijam, ki delujejo na področju obravnave spolnih zlorab.

NASILJE, POVEZANO S SPOLNOSTJO, IN SPOLNE ZLORABE

SNEMANJE IN FOTOGRAFIRANJE SPOLNE ZLORABE

Kako prepoznati posnetek spolne zlorabe otroka

Posnetek spolne zlorabe otroka je vsaka oblika upodobitve spolne zlorabe mladoletnih oseb, ki nastane kot rezultat snemanja ali fotografiranja spolne zlorabe. Najpogostejša oblika dejanja snemanja ali fotografiranja spolne zlorabe otroka je fotografija ali video posnetek, na katerem je prikazan otrok v spolnem aktu z odraslo osebo. Pogosti primeri so tudi posnetki golih ali polgolih mladostnic ali mladostnikov, ki se pred video kamero razgaljajo in masturbirajo. O spolni zlorabi otrok govorimo tudi, ko se razširja fotografija, na kateri je gola mladoletna oseba (starost pod osemnajst let), ki ne prikazuje spolnega akta, saj tako gradivo predstavlja spolno izkoriščanje otroka, o zlorabi pa govorimo ob vsakokratnem razširjanju tega.

Kaj svetovati otrokom in mladostnikom

Vsak posnetek zlorabe je dejanska spolna zloraba otroka. Pri obravnavi primera spolne zlorabe otroka je treba pri otroku vedno preveriti, ali je bila spolna zloraba tudi snemana ali fotografirana. Spolno zlorabo otroka, ki je bila posneta, sicer vedno obravnavamo po načelih, ki veljajo za spolne zlorabe, ki niso bile posnete. Pri spolnih zlorabah, ki so bile posnete, je treba upoštevati, da to za otroka pomeni dodatno oteževalno okoliščino, zato je treba obravnavati tudi to. Otroka bo morda skrbelo, ali se bo posnetek razširil po spletu. Pomirimo ga in mu povemo, da bomo skupaj s policijo in prijavno točko Spletno oko naredili vse, kar je v naši moči, da se posnetki umaknejo. Med pogovorom preverimo tudi, ali otroku oz. mladostniku kdo grozi ali ga izsiljuje, da bo objavil sporen posnetek, če otrok ne izpolni kakšne storilčeve zahteve. V tem primeru gre za izsiljevanje z intimnimi posnetki (str. 35).

Če menimo, da otrok potrebuje dodatno strokovno pomoč pri premagovanju posledic zlorabe, ga napotimo k različnim organizacijam in institucijam, ki delujejo na področju obravnave spolnih zlorab. (Seznam organizacij se nahaja v zadnjem poglavju.)

Prijava policiji

Kaznivo dejanje je vsaka upodobitev spolne zlorabe mladoletnih oseb, ki je lahko v slikovni, video, besedilni, zvočni ali kateri drugi obliki ter pomeni, da je za vsakim posnetkom spolna zloraba.

Gre torej za kaznivo dejanje *prikazovanje, izdelava, posest in posredovanje pornografskega gradiva* po 176. členu KZ-1, ki v drugem in tretjem odstavku določa, da

- kdor s silo, grožnjo, preslepitvijo, prekoračitvijo ali zlorabo pooblastil, novačenjem, nagovarjanjem ali zaradi izkoriščanja navede pridobi ali spodbudi mladoletno osebo za izdelavo slik, avdiovizualnih ali drugih predmetov pornografske ali drugačne seksualne vsebine, za sodelovanje v pornografski ali drugačni seksualni predstavi ali kdor taki predstavi vedoma prisostvuje, se kaznuje z zaporom od šestih mesecev do osmih let.
- Enako kot v prejšnjem odstavku se kaznuje, kdor zase ali za drugega pridobiva, proizvede, razširi, proda, uvozi, izvozi ali drugače ponudi pornografsko ali drugačno seksualno gradivo, ki vključuje mladoletne osebe ali njihove realistične podobe, ali kdor poseduje tako gradivo ali pridobi dostop do takega gradiva s pomočjo informacijskih ali komunikacijskih tehnologij ali razkriva identiteto mladoletne osebe v takem gradivu.

Storilec je lahko odrasla ali mladoletna oseba, stara od štirinajst do osemnajst let, ki izdeluje posnetke zlorab otrok ali/ in poseduje posnetke zlorab otrok ali/in posreduje posnetke zlorab otrok drugim ali/in namerno dostopa do posnetkov zlorab otrok.

NASILJE, POVEZANO S SPOLNOSTJO, IN SPOLNE ZLORABE

Kaj svetovati staršem

Spoznanje, da je bil njihov otrok spolno zlorabljen, je za starše lahko zelo travmatična izkušnja. Pri okrevanju po spolni zlorabi starša predstavljata ključen steber opore, zato ju je treba ustrezno opolnomočiti. Starš, ki otroku nudi učinkovito podporo, bistveno zmanjša možnosti, da bo otrok zaradi zlorabe utrpel daljnosežne posledice. Zato je zelo pomembno, da v obravnavo otrokove zlorabe vključimo tudi starše.

Staršem svetujemo, naj bodo pozorni na znake, ki opozarjajo, da se otrok morda sooča s tisko, ki je povezana z doživeto zlorabo. V mislih je treba imeti tudi, da se določene težave pojavijo pozneje v otrokovem življenju. Prav tako obstaja možnost, da otrok te znake doživlja kot posledico kakšnega drugega stresa, na primer v povezavi s šolo, odnosi s prijatelji, družino ipd.

Staršem lahko svetujemo, da se, če pri otroku opazijo znake, ki izvirajo iz stiske zaradi spolne zlorabe, z otrokom pogovorijo, ga vprašajo, kako se počuti in ga spomnijo, da lahko skupaj z njimi išče načine, ki bi mu lahko bili v pomoč. Če starši opazijo, da se stanje otroka slabša, naj se z njim pogovorijo o iskanju strokovne pomoči, pri čemer starši prevzamejo aktivno vlogo.

Za učinkovito ravnanje z otrokom je bistvenega pomena, da prisluhnemo tudi stiski staršev in jih poskusimo opolnomočiti. Povemo jim, da je pomembno, da si vsi člani družine dajo prostor in čas, da predelajo občutke, ki jih imajo v zvezi s travmatičnim dogodkom, in tudi oni (ne le otrok) poiščejo strokovno pomoč, če ocenijo, da sami ne bodo mogli iti preko tega. Opozorimo jih, da izogibanje čustvom, mislim in pogovorom v zvezi z dogodkom na dolgi rok ne bo prineslo olajšanja, zato je veliko boljše, da se odprejo za vse, kar jim v zvezi z dogodkom pride naproti, in o tem z nekom govorijo ali pa svoje občutke izrazijo na drug način (na primer s pisanjem, slikanjem, sprehodi v naravi, s športom ipd.). Le na ta način bodo svojemu otroku lahko zagotovili učinkovito podporo.

PRIMER

Neznanec je dekletu (13), ki ga je spoznal na spletu, v njenem petem pogovoru prepričal, da se sleče in v video klepetu pred njim masturbira. Dekle je to storilo. Pozneje se je izkazalo, da je neznanec ta dogodek posnel in posnetek naložil na splet.

Priporočeno ukrepanje:

- Pogovor z dekletom izvajamo po načelih, ki jih upoštevamo za spolne zlorabe, saj gre tudi v tem primeru za spolno zlorabo (le s to razliko, da se je zgodila na spletu).
- Dekle vprašamo o povzročitelju; zanima nas, ali ima kakšne informacije, kdo je, ali ima shranjene njune pogovore, ali ima shranjene kakršnekoli dokaze o dejanju. Dekletu svetujemo, naj vse shrani, naredi posnetke zaslona in nikar ničesar ne briše. Seznanimo ga s postopkom prijave policiji, okvirno opišemo postopek preiskave in postopek zavarovanja dokazov ter mu predstavimo organizacije, ki so mu med postopkom lahko v pomoč in podporo.
- Ker je bila zloraba posneta in objavljena na spletu, dekletu vprašamo, ali morda ve, kam vse je bil posnetek naložen in pod kakšnim imenom. Povemo, da bomo skupaj s policijo in prijavno točko Spletno oko naredili vse, kar je v naši moči, da se posnetki umaknejo.
- V pogovoru tudi preverimo, ali dekletu kdo grozi ali ga izsiljuje.
- Primer prijavimo policiji, o dogodku obvestimo tudi starše. Staršem ponudimo podporo, če ocenimo, da jo potrebujejo.
- Za pomoč pri odstranjevanju, potem ko policija zavaruje dokaze, prosimo prijavno točko Spletno oko (info@spletno-oko.si) ali SI-CERT (cert@cert.si).
- Dekletu ponudimo strokovno pomoč pri premagovanju posledic zlorabe.

NASILJE, POVEZANO S SPOLNOSTJO, IN SPOLNE ZLORABE

IZSILJEVANJE Z INTIMNIMI POSNETKI ALI INFORMACIJAMI

Kako prepoznati izsiljevanje z intimnimi posnetki ali informacijami

O izsiljevanju mladoletnih oseb z intimnimi posnetki govorimo, ko nekdo otroku ali mladostniku zagrozi, da bo razširil njegove intimne posnetke, če mu ne priskrbi še več intimnih posnetkov, denarja ali spolnih uslug. Povzročitelj lahko zagrozi tudi, da bo z uporabo informacij, ki jih je pridobil od mladostnika, ali z vdorom v njegove naprave škodoval njegovim prijateljem ali sorodnikom, če ne bo ustregel njegovim zahtevam.

Izsiljevanje najpogosteje poteka prek sporočilnih aplikacij (Viber, Facebook Messenger, Snapchat in drugih), družabnih omrežij (Facebook, Instagram), video platform (Skype, Facetime, webcam strani) klepetalnic za zmenke (OKCupid, Tinder) in spletnih video iger. Povzročitelji se s komunikacijo prilagajajo žrtvi. Povzročitelj se žrtvi običajno najprej približa na družabnem omrežju, kjer pridobi čim več njenih osebnih informacij, potem pa komunikacijo preseli na komunikacijsko aplikacijo, ki zagotavlja anonimnost ali video klepet v živo, in tam poskuša od žrtve pridobiti vsebine spolne narave.

Orodje, ki ga povzročitelj uporabi za izsiljevanje, je praviloma intimna fotografija ali posnetek, ki običajno prikazuje spolni akt (samozadovoljevanje ali spolni odnos z drugo osebo), genitalije ali goloto. V nekaterih primerih pa je za izsiljevanje dovolj že zelo intimna informacija o otroku ali mladostniku, na primer spolna identiteta, druge oblike zlorab doma, osebne izpovedi ipd.

Pojavlja se tudi medvrstniško izsiljevanje z intimnimi posnetki. V to se lahko razvije seksting, ko npr. dekle fantu ne želi več pošiljati svojih intimnih fotografij, ker sta se npr. razšla, fant pa ga začne izsiljevati s posnetki, ki jih že ima.

Kaj svetovati otrokom in mladostnikom

Izsiljevanje z intimnimi posnetki je kaznivo dejanje in ga je treba prijaviti policiji.

Ko je otrok ali mladostnik žrtev izsiljevanja z intimnimi posnetki

Žrtvi izsiljevanja z intimnimi posnetki svetujemo, naj shrani vse dokaze groženj in izsiljevanja. To najlažje stori s posnetki zaslona in zapisi komunikacije (t. i. chatlog). Shrani naj tudi vse podatke o izsiljevalcu, ki jih je pridobila v času komunikacije z njim (spletni naslov Facebook profila, Skype ime, imena profilov na drugih računalnikih, kjer je bil prisoten, in druge podatke). Predlagamo ji, da na Google Alerts (www.google.com/alerts) vklopi samodejni opomnik za svoje ime in priimek, da bo z elektronskim sporočilom obveščena takoj, ko se na spletu pojavi njeno ime (npr. ob posnetku). Takrat lahko posnetek prijavi administratorjem, ki ga bodo odstranili. Seznanimo jo z možnostmi za odstranjevanje posnetkov s spleta. Če tega ne zna ali ne zmore sama, ji svetujemo, naj stopi v stik s prijavno točko Spletno oko (info@spletno-oko.si) ali SI- CERT (cert@cert.si), kjer bodo pomagali z odstranjevanjem posnetkov.

Preverimo tudi, ali obstaja grožnja fizičnega nasilja, in v tem primeru ukrepamo po ustaljenih protokolih.

Žrtev spodbudimo, da se o dogodku pogovarja s starši in prijatelji ter pri njih poišče uteho in podporo. O dogodku obvestimo šolsko svetovalno službo in se pozanimamo, ali je z dogodkom seznanjena in ali je vpleten še kdo iz šole.

Žrtvi razložimo, da sama ni popolnoma nič kriva, temveč da je nekdo zlorabil njeno zaupanje.

NASILJE, POVEZANO S SPOLNOSTJO, IN SPOLNE ZLORABE

Ko otrok ali mladostnik izvaja izsiljevanje z intimnimi posnetki

Povzročitelju pojasnimo, kaj je s svojim dejanjem naredil in da gre za nezakonito dejanje, ki se preganja po zakonu. Seznanimo ga z možnimi posledicami za žrtev. Skozi pogovor skušamo ugotoviti njegove notranje motive za dejanje.

Če gre za sum storitve kaznivega dejanja, ki ga je treba prijaviti policiji, potem staršem in mladostniku ne svetujemo izbrisa fotografij ali video posnetkov, saj bi to pomenilo uničenje dokazov. Lahko se jim svetuje izbris po tem, ko policija že zavaruje dokaze.

Zelo je pomembno, da je ukrepanje hitro in usklajeno z navodili policije. **Po zavarovanju dokazov s strani policije** so mogoči ukrepi:

- izbris vseh spornih fotografij ali video posnetkov iz naprav in računov izsiljevalca;
- zahteva za izbris spornih fotografij ali video posnetkov iz naprav in računov vseh tistih, ki jim je povzročitelj morebiti posredoval fotografijo ali video posnetek;
- če je fotografijo ali video posnetek naložil na kakšno spletno stran, naj žrtev kontaktira upravljavca spletnega mesta in poda zahtevek za odstranitev posnetka;
- opravičilo žrtvi, vendar le, če se žrtev strinja, da prejme opravičilo (če jo je storilec večkrat nadlegoval, bo opravičilo lahko doseglo nasproten učinek in ga bo žrtev dojemala kot novo nasilje).

Prijava policiji

V teh primerih gre lahko za različna kazniva dejanja, odvisno od tega, na kakšen način so pridobljene fotografije, do katere meje so bile grožnje že uresničene, kaj želi storilec doseči itd.

Kaznivo dejanje *prikazovanje, izdelava, posest in posredovanje pornografskega gradiva* – 176. člen KZ-1 v drugem in tretjem odstavku opredeljuje, da se kaznuje:

- kdor s silo, grožnjo, preslepitvijo, prekoračitvijo ali zlorabo pooblastil, novačenjem, nagovarjanjem ali zaradi izkoriščanja navede, pridobi ali spodbudi mladoletno osebo k izdelavi slik, avdiovizualnih ali drugih predmetov pornografske ali drugačne seksualne vsebine, k sodelovanju v pornografski ali drugačni seksualni predstavi ali kdor taki predstavi vedoma prisostvuje,
- enako kot v prejšnjem odstavku se kaznuje, kdor zase ali za drugega pridobiva, proizvede, razširi, proda, uvozi, izvozi ali drugače ponudi pornografsko ali drugačno seksualno gradivo, ki vključuje mladoletne osebe ali njihove realistične podobe, ali kdor poseduje tako gradivo ali pridobi dostop do takega gradiva s pomočjo informacijskih ali komunikacijskih tehnologij ali razkriva identiteto mladoletne osebe v takem gradivu.

To pomeni, da kdor s silo ali grožnjo spodbudi mladoletno osebo k izdelavi posnetkov s seksualno vsebino, stori kaznivo dejanje.

Če izsiljevanje preide v fazo zahteve po neposrednem srečanju, pa lahko dejanje preide tudi v naslednja kazniva dejanja:

- *Spolni napad na osebo, mlajšo od petnajst let*, po 173. členu KZ-1, v katerem zakon določa, da je kazensko odgovoren, kdor spolno občuje ali stori katero drugo spolno dejanje z osebo drugega ali istega spola, ki še ni stara petnajst let. Če je bilo dejanje storjeno z osebo primerljive starosti in če ustreza stopnji njene duševne in telesne zrelosti, to dejanje ni protipravno.
- *Pridobivanje oseb, mlajših od petnajst let, za spolne namene*, po 173. a-členu KZ-1, ki govori, da se kaznuje, kdor osebo, mlajšo od petnajst let, prek informacijskih ali komunikacijskih tehnologij nagovarja za srečanje z namenom, da bi zoper njo storil kaznivo dejanje 173. člena ali zaradi izdelave slik, avdiovizualnih ali drugih predmetov pornografske ali drugačne seksualne vsebine, in nagovarjanju sledijo konkretna dejanja za uresničitev srečanja.

NASILJE, POVEZANO S SPOLNOSTJO, IN SPOLNE ZLORABE

Kadar pa gre ob tovrstnih posnetkih s spolno vsebino mladoletnikov za izsiljevanje za finančno ali drugo korist, po 213. členu KZ-1 govorimo o kaznivem dejanju *izsiljevanje*. Pri vdoru v informacijski sistem pa po 221. členu KZ-1 govorimo o kaznivem dejanju *napad na informacijski sistem*.

Kaj svetovati staršem

Staršem svetujemo, naj otroci, ki so stari trinajst let ali mlajši, svoje digitalne naprave uporabljajo le v skupnih prostorih, z jasnimi navodilom, da se ob občutkih nelagodja na spletu lahko kadarkoli zatečejo k staršem. Z mladostnikom pa naj oblikujejo zaupljiv odnos, da se bo lahko ob nelagodju zatekel po pomoč k njim.

Starše izobrazimo, katera dejanja spolne narave na spletu predstavljajo kaznivo dejanje in so kot taka nedovoljena (npr. odrasla oseba, ki se gola izpostavlja prek video kamere; vabljenje otroka v pogovore o spolnih odnosih; prikazovanje pornografskih vsebin otroku ipd.).

Starši naj se z otrokom dogovorijo, na katero odraslo osebo (če to niso starši) se bo obrnil, če bo na spletu ponovno naletel na kaj, ob čemer bi se počutili nelagodno ali ogroženo. Z otrokom se lahko pogovorijo tudi o možnosti premora uporabe določene aplikacije. Pogovor naj gre predvsem v smeri iskanja plusov in minusov takšne odločitve, pri čemer aktivno sodeluje tudi otrok.

Pomembno je, da starši za to, kar se je zgodilo, ne okrivijo otroka, temveč poskusijo razumeti, kaj je otroka privedlo do tega, da je zaupal nekomu svoje intimne fotografije ali posnetke, in mu nudijo podporo. Z otrokom naj se pogovarjajo o varni rabi spleta, o tem, zakaj ni dobro, da svoje pogovore z neznanci na spletu seli na bolj zasebne komunikacijske kanale, in tudi o tem, zakaj se jim zdi smiselno, da uporabljajo tehnologijo za starševski nadzor.

Staršem povzročitelja svetujemo, naj skupaj z njim ugotavljajo, kakšne posledice ima njegovo ravnanje. Z njim naj se pogovorijo tudi o ukrepih, ki jih bodo sprejeli, da se posledice zmanjšajo.

NASILJE, POVEZANO S SPOLNOSTJO, IN SPOLNE ZLORABE

PRIMER

Fant (21) je dekle (16) posnel med spolnim odnosom. S posnetki ga je izsiljeval za nove spolne odnose. Grozil mu je, da bo posnetke objavil na spletu, če ne bo pristalo na spolne odnose. Pred časom naj bi eno od fotografij že objavil.

Priporočeno ukrepanje:

- Dekle pomirimo in mu povemo, da ni krivo za to, kar se mu je zgodilo.
- Dekle seznanimo, da sta to, kar se mu dogaja, nasilje in izsiljevanje in kot taka kaznivo dejanje. Prav tako ga seznanimo, da sta kazniva tudi objava in deljenje dekletovih golih fotografij. Svetujemo mu, naj fanta s tem seznanimo in od njega zahteva, naj vse njegove gole fotografije izbriše ter preneha z izsiljevanjem, sicer ga bo prijavilo policiji.
- Če zaznamo, da je žrtev kaznivega dejanja, potem obvezno čim prej prijavimo policiji.
- Preverimo, ali je dekle pripravljeno, da bi stik z izsiljevalcem prekinilo. Na tej poti smo dekletu v oporo in primer vodimo po ustaljenem protokolu, ki velja za druge primere nasilja v odnosu.
- Povemo, da bomo skupaj s pomočjo drugih pogledali, ali so fotografije tudi na dostopnih spletnih mestih (npr. Facebook, Twitter, Instagram), in skušali pomagati pri zbiranju dokazov in odstranitvi teh posnetkov (če primer prevzame policija, po zavarovanju dokazov). Za pomoč lahko kontaktiramo Spletno oko (info@spletno-oko.si) ali SI-CERT (cert@cert.si).
- Svetujemo, naj dekle shrani vse dokaze groženj in izsiljevanja, če so v pisni obliki (npr. prek sporočil). To najlažje stori s posnetki zaslona in zapisi komunikacije (t. i. chatlog).
- Žrtvi predlagamo, da na Google Alerts (www.google.com/alerts) vklopi samodejni opomnik za njeno ime in priimek, da bo z elektronskim sporočilom obveščena, če se na internetu pojavi njen posnetek. Takrat lahko posnetek prijavi administratorjem, ki ga bodo odstranili. Seveda to deluje le za javne objave, kjer storilec poleg video posnetka napiše tudi ime in priimek žrtve.
- Dekle spodbujamo, da o dogodku spregovori s starši in prijatelji in pri njih poišče uteho in podporo.

NASILJE, POVEZANO S SPOLNOSTJO, IN SPOLNE ZLORABE

PROSTITUCIJA IN TRGOVINA Z LJUDMI NA SPLETU¹⁰

Kako prepoznati prostitucijo in trgovino z ljudmi na spletu

Oblike trgovanja z ljudmi so: izkoriščanje prostitucije (tudi izkoriščanje homoseksualne prostitucije ter prostitucije transspolnih oseb), prisilno delo ali delovno izkoriščanje otrok in odraslih, prisilno beračenje, izkoriščanje otrok z namenom spolne zlorabe, prikazovanje fotografij in posnetkov spolne zlorabe otrok (otroška pornografija), prisilne poroke, nelegalne posvojitve, služabništvo, siljenje v izvajanje kaznivih dejanj, trgovanje s človeškimi organi, tkivi in krvjo (vir: Društvo Ključ).

Žrtve so spravljene v dolžniško razmerje in prisiljene v dajanje spolnih storitev, ki potekajo v nečloveških razmerah in nenehnem strahu. Način prisile se sčasoma spreminja: od prevladujočega fizičnega nasilja v preteklosti, ki je sicer še vedno prisotno, se vse bolj pojavljajo mehki načini prisile, psihični pritiski ipd. (vir: gov.si).

Trgovci z ljudmi izkoriščajo predvsem ranljivost posameznikov in posameznic, ki se kaže v različnih življenjskih okoliščinah, ki so jih osebe doživele oziroma v katerih so. Ranljivosti so mladost in z njo povezana zaupanje ter želja po avanturizmu; huda revščina v državi izvora; zgodovina nasilja, spolnih zlorab; težave z odvisnostjo od drog ali alkohola; težave v duševnem zdravju; izkušnja življenja v rejniških družinah in vzgojnih zavodih ali mladinskih domovih. Ranljivost je tudi izkušnja vojne, biti begunec oziroma oseba brez statusa v določeni državi. Pri ranljivosti je dovolj, da je za osebo značilna ena od naštetih stvari, večinoma pa jih je celo več.

E-zloraba trgovanja z ljudmi se v Sloveniji pojavlja predvsem v obliki izkoriščanja prostitucije. Začne se z navezovanjem stikov prek družabnih omrežij (Instagram, Facebook ipd.), kjer je storilec prijazen, pretvarja se, da želi biti prijatelj žrtve, obljublja lepo življenje in veliko denarja. Sledijo prošnja za izmenjavo golih fotografij in zmenki v živo, ki jim sledi spolni odnos. Najpozneje v tej fazi storilec začne z nadzorom žrtve in izolacijo od družine in prijateljev (»oni te nimajo tako radi kot jaz, ne skrbijo zate tako kot jaz« ipd.), nato sledijo izkoriščanje z uporabo fizičnega, psihičnega, spolnega in ekonomskega nasilja (»mi boš že plačala, ko boš lahko«), prisila v spolne odnose s storilčevimi »prijatelji« in izsiljevanje ter grožnje, da žrtev privoli v prodajo spolnih odnosov.

Kaj svetovati otrokom in mladostnikom

Žrtvi trgovine z ljudmi v pogovoru pojasnimo, da je bila v dejanje prisiljena (spolni odnos, kaznivo dejanje npr. kraja ipd.), ker so jo zavajali in ji lagali z namenom izkoriščanja, zato strinjanje v takih pogojih ne pomeni, da je dala soglasje in želela sodelovati. Vprašamo jo, ali ima shranjena sporočila, v katerih ji storilec naroča, kaj naj naredi zanj, in ji rečemo, naj napravi posnetke zaslona in zapisov komunikacij (t. i. chatlog). Predlagamo ji, da na Google Alerts (www.google.com/alerts) vklopi samodejni opomnik za svoje ime in priimek, da bo z elektronskim sporočilom obveščena, če se na internetu pojavi njen posnetek. Takrat lahko posnetek prijavi administratorjem, ki ga bodo odstranili. Seveda to velja le za javne objave, ko storilec poleg video posnetka napiše tudi ime in priimek žrtve. Seznanimo jo z možnostmi za odstranjevanje svojih posnetkov s spleta. Če tega ne zna ali ne zmore sama, ji svetujemo, naj stopi v stik s prijavno točko Spletno oko (info@spletno-oko.si) ali s SI-CERT (cert@cert.si), kjer ji bodo pomagali z odstranjevanjem posnetkov.

¹⁰ Zahvaljujemo se Društvu Ključ za sodelovanje pri pripravi besedila in posredovanju primera.

NASILJE, POVEZANO S SPOLNOSTJO, IN SPOLNE ZLORABE

Razbremenitev odgovornosti je ključna, saj osebe z izkušnjo izkoriščanja pogosto krivijo sebe, zato je nujno poudarjati, da je odgovornost za nasilje in izkoriščanje vedno izključno na strani povzročitelja. Poleg travmatične izkušnje in s tem povezanih posledic se kot ena izmed posledic, ki osebe najbolj ovirajo pri iskanju pomoči in pozneje pri napredku, kaže predvsem zelo slaba samopodoba, ki je povezana z doživljanjem psihičnega nasilja (poniževanje, žalitve, grožnje, sramotenje ipd.) in s tem, da oseba zelo dolgo ni imela nadzora nad svojim življenjem.

Podamo prijavo na policijo in žrtvi pojasnimo postopek prijave na policijo ter kaj v postopku lahko pričakuje in predstavimo možne oblike pomoči; napotimo jo po pomoč k nevladnim organizacijam, ki nudijo psihosocialno svetovanje, namestitev, zagotavljanje osnovnih življenjskih potrebščin, pravno svetovanje, zdravstveno oskrbo, program (re)integracije, psihoterapijo itd. Sistem pomoči v Sloveniji omogoča: do 30 dni krizne namestitve (v času nastajanja priročnika jo je izvajala slovenska Karitas) in potem namestitev v varnem prostoru, ki je za čas trajanja postopkov in je dolgoročnejša (v času nastajanja priročnika jo je izvajalo Društvo Ključ – center za boj proti trgovini z ljudmi).

Prijava policiji

Govorimo lahko o več kaznivih dejanjih, odvisno od tega, kako in na kakšen način je bilo dejanje storjeno.

Kadar gre za kaznivo dejanje *zloraba prostitucije*, po členu 175 KZ-1, zakon določa, da se kaznuje:

- kdor zaradi izkoriščanja sodeluje pri prostituciji mladoletne osebe ali posega po prostituciji mladoletne osebe ali kdor s silo, grožnjo, preslepitvijo, novačenjem ali nagovarjanjem navede, pridobi ali spodbudi mladoletno osebo k prostituciji.

Kaznivo dejanje *trgovina z ljudmi* je opredeljeno v 113. členu KZ-1; ta v prvem in drugem odstavku navaja, da se kaznuje:

- kdor zaradi izkoriščanja prostitucije ali drugih oblik spolnih zlorab, prisilnega dela, suženjstva, služabništva, storitve kaznivih dejanj ali trgovine z organi, človeškimi tkivi ali krvjo drugo osebo kupi, prevzame, nastani, prepelje, proda, izroči oziroma z njo kako drugače razpolaga ali tako osebo novači, menjava ali prenaša nadzor nad njo ali pri teh ravnanjih posreduje, ne glede na morebitno privolitev te osebe;
- če je dejanje iz prejšnjega odstavka storjeno proti mladoletni osebi ali pa s silo, grožnjo, preslepitvijo, ugrabitvijo ali zlorabo podrejenega ali odvisnega položaja ali z dajanjem ali prejemanjem plačil ali koristi, da se doseže soglasje osebe, ki ima nadzor nad drugo osebo, ali z namenom prisiljevanja k nosečnosti ali umetni oploditvi.

O kaznivem dejanju *spravljanje v suženjsko razmerje* po 112. členu KZ-1 govorimo, kadar:

- nekdo s kršitvijo pravil mednarodnega prava spravi drugega v suženjsko ali njemu podobno razmerje ali ga ima v takem razmerju, kupi, proda, izroči drugi osebi ali posreduje pri nakupu, prodaji ali izročitvi take osebe ali ščuva drugega, naj proda svojo svobodo ali svobodo osebe, ki jo preživlja ali zanjo skrbi;
- nekdo prevaža osebe v suženjskem ali njemu podobnem razmerju iz ene države v drugo;
- nekdo stori dejanje iz prvega ali drugega odstavka tega člena proti mladoletni osebi.

Kaznivo dejanje *prisilna sklenitev zakonske zveze ali vzpostavitev podobne skupnosti* po 132. a-členu KZ-1 določa, da kazensko odgovarja:

- kdor s silo ali grožnjo, da bo uporabil silo, ali z zlorabo podrejenega ali odvisnega položaja drugega prisili v sklenitev zakonske zveze ali v vzpostavitev podobne skupnosti, ki je v skladu z zakonom v določenih pravnih posledicah izenačena z zakonsko zvezo.
- Kdor stori dejanje iz prejšnjega odstavka proti mladoletni osebi ali slabotni osebi.

NASILJE, POVEZANO S SPOLNOSTJO, IN SPOLNE ZLORABE

Kaj svetovati staršem

Če je žrtev mladoletna, v pogovoru staršem pojasnimo, da je bil njihov otrok tarča storilca, ki se je povezal z otrokom z namenom zlorabe. Ta je s pomočjo manipulacij, psihičnega nasilja, ki se je začelo s prijaznostjo, pridobivanjem zaupanja, pretvarjanjem in zavajanjem, ter lažne želje po prijateljstvu, ki se je potem neopazno stopnjevalo do izsiljevanja in groženj, izsilil privolitve ali soglasje. Tako »soglasje« je bilo pridobljeno s prisilo in zavajanjem, zato otrok potrebuje predvsem podporo in pojasnila o razlikah med samostojno odločitvijo s privolitvijo in odločitvijo, ki je posledica psihičnega pritiska, da nekaj mora storiti.

Staršem priporočimo vključitev v svetovanje – npr. Društvo Ključ ali katero od drugih primernih organizacij (str. 75).

PRIMER

Ana (17) je na spletu spoznala mlajšega moškega, s katerim se je zapletla v klepet. Do nje je bil prijazen, pozoren, zasipal jo je s komplimenti in jo prepričeval, naj mu pošlje svoje fotografije, saj mu je zelo všeč. Klepetala sta več dni in sčasoma mu je začela zaupati, on pa je razumel vse, kar mu je govorila in o čemer se z drugimi ni mogla pogovarjati. Čutila je, da je zaljubljena vanj, on pa ji je tudi govoril, da jo ima rad. Dogovorila sta se za srečanje v živo in tudi na zmenkih se je vedel kot sanjski fant. Občasno se ji je sicer zdelo, da jo skuša nadzorovati in da jo sili v stvari, na katere še ni pripravljena, vendar pa je bil drugače do nje tako ljubeč, da se je prepričevala, da je mogoče res problem le v njeni mladosti in neizkušenosti in zato preveč komplicira. Začel jo je tudi prepričevati, naj mu pošlje tudi bolj »seksi« fotografije, saj mu lahko zaupa, da fotografij ne bo delil z nikomer. Ni se počutila dobro, vendar ga ni želela izgubiti, zato je sčasoma pristala in mu poslala nekaj razgaljenih fotografij. Ko je dobil fotografije, pa je nehal biti ljubeč. Začel jo je izsiljevati z njimi, jo siliti v spolnost, najprej z njim, potem pa še z drugimi moškimi. Ni mogla povedati staršem, kaj se ji dogaja, saj bi bili jezni, če bi vedeli, da je naokrog pošiljala gole fotografije, zato je pristala v izsiljevanje. Šele po nekaj mesecih je sama zaprosila za pomoč nevladno organizacijo, ki je na njeni šoli izvajala preventivne delavnice.

Priporočeno ukrepanje:

- Z dekletom se pogovorimo in mu pojasnimo, da je šlo za nasilje. Pojasnimo, da je bilo v sodelovanje prisiljeno, da to ni bila njegova svobodna volja.
- Ker je deklica mladoletna, ji povemo, da moramo obvestiti starše, in ji ponudimo psihosocialno pomoč, ker bo imela (verjetno) močne občutke sramu in krivde. Pomembno je, da ji ponudimo pomoč pri soočanju s čustvi in starši.
- Ano napotimo v NVO (npr. Društvo Ključ, Društvo SOS) na psihoterapevtsko obravnavo, kjer ji bodo pojasnili, da je šlo za prisilo, in jo razbremenili krivde: odgovornost za nasilje je na strani povzročitelja. Priporočljiva je tudi obravnavo ožje družine.
- Če prijave policiji še ni podala nevladna organizacija ali dekle samo (oz. s starši ali zakonitimi zastopniki), podamo prijavo policiji in obvestimo starše.
- Osebo namestimo v sistem varne namestitve, če je ogrožena.

NASILJE, POVEZANO S SPOLNOSTJO, IN SPOLNE ZLORABE

SPLETNI GROOMING

Kako prepoznati spletni grooming

Spletni grooming je vedenje storilca, čigar namen je približati se otroku prek spleta in pridobiti njegovo zaupanje. Storilec poskuša na eni strani skozi proces spoznavanja zmanjšati zadržke otroka do spolnih aktivnosti, na drugi strani pa povečati njegovo radovednost za spolnost. Najpogostejši cilj spletnega groominga je srečanje z otrokom v živo, ki mu sledi spolna aktivnost, lahko pa je cilj tudi izdelava posnetkov spolne narave, ki vključujejo otroka.

Grooming je oblika spolnega nadlegovanja, ki ga sicer obravnavamo enako kot druge oblike spolnega nadlegovanja.

Spletni grooming se vedno dogaja na spletu, torej prek digitalnih tehnologij in s pomočjo spletnih platform. Prvi stiki navezovanja se običajno zgodijo na družabnih omrežjih, aplikacijah za neposredno komunikacijo (Messenger, Viber), aplikacijah za deljenje fotografij (Instagram), igralnih spletiščih, forumih in klepetalnicah ter se v poznejših fazah selijo na bolj zasebne komunikacijske platforme, mobilne telefone in srečanje v živo.

Opozorilni znaki spletnega groominga so:

- otrok ima na računalniku pornografske fotografije ali posnetke, mogoče mu je te posnetke poslal storilec in so del groominga;
- otrok prejema sporočila in klice s številki, ki so staršem neznane;
- otrok na spletu nenadoma preživi veliko več časa kot prej;
- otrok prejema darila, ki jih ne zna pojasniti – običajno telefon ali kartico za polnitev računa;
- opazna je sprememba v otrokovem vedenju;
- otrok postane zelo skrivnosten o tem, kaj počne na spletu, in poskuša prikriti svoje spletne dejavnosti;
- med prijatelji na družabnih omrežjih ali med stiki komunikacijskih aplikacij (Skype, Viber, Messenger, seznam stikov na telefonu) ima »prijatelje«, ki jih ni še nikoli srečal.

Kaj svetovati otrokom in mladostnikom

Ko se na nas obrne otrok ali mladostnik, ki je žrtev spletnega groominga, je pomembno, da ga pozorno poslušamo in mu damo jasno sporočilo, da ni odgovoren za to, kar se mu je zgodilo; nekdo je zlorabil njegovo zaupanje, neizkušnost in mladost.

Otroku povemo, kako bomo ukrepali in kaj bomo storili (ničesar ne počnemo za njegovim hrbtom). Z njim se pogovorimo o razlikah med spletnim prijateljem (nekdo, ki ga pozna v živo) in spletnim neznancem (nekdo, ki ga v živo ne pozna). Poudarimo, naj osebam, ki jih ne pozna v živo, ne glede na to, kako zelo prijazne so na spletu, nikoli v polnosti ne zaupa, saj lahko marsikateri neznanec to zaupanje grdo izkoristi. Povabimo ga, da spregovori z nami o vseh spletnih neznancih, s katerimi ima stik oz. ga je imel v preteklosti. Poskušamo ugotoviti, kakšni so bili ti stiki, kaj se je s temi osebami pogovarjal, ali je komu pošiljal svoje fotografije, se je s kom pogovarjal tudi v video klepetu, ali je s kom izmenjeval intimne vsebine ipd. Svetujemo mu, naj nemudoma prekine vse stike s povzročiteljem in shrani pogovore, ne glede na to, kako neprijetno se mu to zdi; to gradivo bo pomembno za morebitno preiskavo, če do nje pride. Na družabnih omrežjih in v aplikacijah za sporočanje naj povzročitelja blokira. Ocenimo, kako zelo je otrok pretresen zaradi dogodka, in ga napotimo na svetovanje, če menimo, da bi to potreboval.

NASILJE, POVEZANO S SPOLNOSTJO, IN SPOLNE ZLORABE

Prijava policiji

Tovrstna dejanja bo policija najverjetneje obravnavala v sklopu kaznivega dejanja *pridobivanje oseb, mlajših od petnajst let, za spolne namene* 173. a-člena KZ-1; ta opredeljuje, da kazensko odgovarja:

- kdor osebo, mlajšo od petnajst let (starejša oseba lahko sama privoli v spolnost), prek informacijskih ali komunikacijskih tehnologij nagovarja za srečanje z namenom, da bi zoper njo storil kaznivo dejanje iz prvega odstavka 173. člena (kdor spolno občuje ali stori kakšno drugo spolno dejanje), ali zaradi izdelave slik, avdiovizualnih ali drugih predmetov pornografske ali drugačne seksualne vsebine; nagovarjanju sledijo konkretna dejanja za uresničitev srečanja.

V nekaterih primerih pa dejanja lahko pridejo tudi v druga kazniva dejanja:

- kaznivo dejanje *prikazovanje, izdelava, posest in posredovanje pornografskega gradiva* po 176. členu KZ-1 – kadar med pridobivanjem osebe, mlajše od petnajst let, storilec doseže, da nastanejo posnetki s spolno vsebino;
- kaznivo dejanje *spolni napad na osebo, mlajšo od petnajst let*, po 173. členu KZ-1 – kadar je prišlo do neposrednega spolnega stika med storilcem in osebo, mlajšo od petnajst let.

Kaj svetovati staršem

Staršem povemo, da prepoved uporabe računalnika ali mobilnega telefona ni priporočeno ukrepanje. Strah, da bo otrok ostal brez računalnika, je eden izmed glavnih razlogov, zakaj otroci ne poročajo staršem o težavah, s katerimi se srečajo na spletu. Staršem predlagamo, da se s svojim otrokom, namesto da mu vzamejo računalnik, mobilni telefon ali tablico, raje pogovorijo o pravilih uporabe in varni rabi spleta. Nasvete o tem, kako pristopiti k tej temi, najdejo na spletni strani Safe.si.

Staršem predlagamo, da z otrokom sklenejo dogovor o njegovem vedenju na spletu. Dogovor pomeni, da se z njim strinja tudi otrok.

Z otrokom naj se starši pogovarjajo o tem, kaj počne na spletu. Naj mu pokažejo, da se zanimajo za njegov svet. Opozorijo naj ga na nevarnosti, na katere lahko naleti na spletu, in mu ponudijo pomoč v primerih, če bi na spletu naletel na kaj, ob čemer se bo počutil nelagodno. Zaupen odnos staršev z otrokom je najboljša preventiva.

Starši naj preverjajo tudi, s kom se otrok pogovarja na spletu. Medtem ko se pogovarjajo z otrokom o njegovih aktivnostih na spletu, lahko preverijo tudi, ali je na spletu spoznal nove prijatelje, kje (na katerih forumih, družabnih omrežjih) jih je spoznal in o čem se z njimi najpogosteje pogovarja. Starši naj se seznanijo tudi z družabnimi omrežji, ki jih uporablja njihov otrok. Vprašajo naj ga, ali jim lahko pokaže, kaj počne na njih in kakšne so nastavitve zasebnosti. Poskrbijo naj, da bodo nastavitve optimalne.

Ob hudi stiski naj poiščejo za otroka strokovno pomoč. Huda stiska se lahko pojavi še posebej, če je bil otrok zaradi groominga izpostavljen pornografiji.

NASILJE, POVEZANO S SPOLNOSTJO, IN SPOLNE ZLORABE

PRIMER

Mladostnico (14) s posebnimi potrebami (lažja duševna motnja) je starejši moški prek telefona nagovarjal k spolnim odnosom in ji pošiljal fotografije s spolno vsebino.

Priporočeno ukrepanje:

- Če je dekle razburjeno ali v stiski, ga pomirimo in mu povemo, da ni samo krivo za to, kar se mu dogaja.
- Z mladostnico se pogovorimo o odnosu, ki ga ima s tem moškim. Zanima nas, kako je tega moškega spoznala, ali ga je že kdaj srečala oz. ali gre za poznanstvo prek spleta. V tem primeru se z njo pogovorimo o razlikah med spletnim prijateljem (nekdo, ki ga pozna tudi v živo) in spletnim neznancem (nekdo, ki ga v živo ne pozna). Poudarimo, naj osebam, ki jih ne pozna v živo, ne glede na to, kako zelo prijazni so na spletu, nikoli v polnosti ne zaupa, saj lahko marsikateri neznanec to zaupanje grdo izkoristi.
- Preverimo, ali ima dekle oz. je imelo stike tudi s kom drugim in kakšni so bili ti stiki, kaj se je s temi osebami pogovarjalo, ali je komu pošiljalo kakšne svoje fotografije, se s kom pogovarjalo tudi v video klepetu, ali je s kom izmenjevalo intimne vsebine ipd.
- Dekletu svetujemo, naj nemudoma prekine vse stike s povzročiteljem in shrani sporočila, ki jih je prejelo.
- O primeru obvestimo starše in policijo. S tem mladostnico predhodno seznanimo.
- Dekletu ponudimo strokovno psihosocialno pomoč pri premagovanju posledic groominga ali pa ga napotimo k organizaciji, ki mu bo pri tem pomagala.

NASILJE, POVEZANO S SPOLNOSTJO, IN SPOLNE ZLORABE

IZPOSTAVLJENOST PORNOGRAFSKEMU GRADIVU NA SPLETU

Kako prepoznati, da je otrok ali mladostnik izpostavljen pornografskemu gradivu na spletu

Otrok ali mladostnik je lahko izpostavljen pornografiji na spletu na dva načina: namerno ali nenamerno.

O **namerni izpostavljenosti** govorimo, ko otrok sam aktivno išče pornografske vsebine prek spleta. Namerno iskanje spletne pornografije pri starejših otrocih in mladostnikih lahko predstavlja tveganje, da bodo zaradi izpostavljenosti nasilnim in zavajajočim sporočilom o spolnih praksah dobili napačne predstave o spolnosti in intimnih odnosih. Praksa kaže, da se pri iskanju pornografskih vsebin zelo hitro srečajo s skrajnimi oblikami pornografije (sadizem, mazohizem, spolne prakse, ki jih poznamo pod kratico BDSM, ipd.). To daje napačno sliko o spolnosti in ima negativne posledice na pričakovanja in vedenje, ko ima mladostnik svoje prve spolne odnose.

O **nenamerni izpostavljenosti** govorimo, ko otrok med uporabo spleta za druge namene nepričakovano naleti tudi na vsebine pornografske narave:

- med brskanjem po spletu (npr. otrok v brskalnik nenamerno vtipka napačno besedo, naleti na oglas ali pojavno okno oz. pop up¹¹ s pornografsko vsebino, klikne na povezavo, ki se mu zdi zanimiva; izkaže se, da gre za pornografijo);
- pri uporabi elektronske pošte (npr. nekdo mu pošlje tovrstno vsebino);
- pri uporabi raznih aplikacij za sporočanje (npr. otrok prejme na Viber ali Snapchat fotografijo golega dekleta ali fanta);
- pri video komunikaciji (npr. otrok je med pogovorom z osebo prek Skypa izpostavljen goloti te osebe ali fotografijam s pornografsko vsebino, ki jih ta oseba uporablja za namen normalizacije spolnosti pri otroku);
- med igranjem spletnih video iger;
- starejši brat, prijatelj ali znanec pokaže mlajšemu otroku, kaj vse lahko najde na spletu, pri čemer ga izpostavi tudi pornografskim vsebinam;
- pri obiskovanju spletnih strani, ki ponujajo piratske kopije programov, video iger, filmov, glasbe itd.;
- pri izmenjavi filmov in datotek prek P2P, kot je npr. uporaba torrent povezav; lahko se zgodi, da se pod naslovom npr. akcijskega filma skriva pornografski film.

Nenamerna izpostavljenost mlajših otrok spletni pornografiji je zanje lahko zelo neprijetna izkušnja, v nekaterih primerih tudi škodljiva.

Kaj svetovati otrokom in mladostnikom

Med prvo uro svetovanja je treba ugotoviti, ali je šlo za namerno ali nenamerno izpostavljenost pornografski vsebini.

Pri namernem iskanju tovrstne vsebine otroku razložimo, zakaj je ta lahko škodljiva, na kakšen način lahko negativno vpliva na njegovo dožemanje spolnosti in intimnih odnosov prihodnje, ter se z njim o tem poskušamo odprto pogovoriti. Z otrokom odkrito spregovorimo o spolnosti, odnosih in kje lahko najde vsebine na to temo, ki so primerne njegovi starosti. V vsakem primeru, še posebej za mladostnika, pa je zelo pomembno, da mu damo sporočilo, da pornografija

¹¹ Okno spletnega brskalnika, ki se pojavi nenadoma med gledanjem spletnih vsebin in prekrije vsebino. Če gre za pornografske vsebine, so te običajno zelo nazorne in lahko prikazujejo tudi skrajne oblike spolnosti. Okna pogosto ni enostavno zapreti, saj je težko določiti, kam klikniti, ob kliku na napačno mesto pa se nam odpre spletno mesto s pornografsko vsebino ali zlonamerna spletna stran.

NASILJE, POVEZANO S SPOLNOSTJO, IN SPOLNE ZLORABE

ni realen prikaz spolnosti. V pogovoru poskušamo priti do vzrokov, zaradi katerih otrok ali mladostnik namerno dostopa do pornografskih strani. Pozorni smo na pogostnost tega početja in ga, če sumimo, da je mladostnik razvil odvisnost do spletne pornografije, usmerimo v psihoterapevtsko obravnavo.

Ob nenamerni izpostavljenosti je treba pridobiti čim več podatkov:

- na kakšen način se je to zgodilo,
- kje se je to zgodilo,
- kdo je otroka izpostavil tej vsebini,
- iščemo morebitne znake groominga (zapeljevanja otroka s pomočjo prikazovanja pornografskih materialov),
- počutje otroka ob tem, kar je videl.

Če je bil otrok izpostavljen pornografiji s strani druge osebe, je pomembno, da z njim spregovorimo o tem, da ima pravico reči »ne« vsakič, ko ima občutek nelagodja. Otroku damo jasno sporočilo, da je deljenje pornografskih vsebin z mladoletnimi osebami neprimerno in v nekaterih primerih tudi nezakonito. Ponudimo mu možnost, da nas vpraša, karkoli ga zanima v zvezi s tem, čemur je bil izpostavljen. V pogovoru mu poskušamo zagotoviti občutek varnosti, saj si bo le na ta način upal spregovoriti o tako občutljivi temi, kot je pornografija. Damo mu vedeti, da se lahko na nas obrne tudi v prihodnjih dneh ali tednih, če bi želel o tem še govoriti. Skupaj z njim iščemo načine, kako bi se lahko v prihodnje takim vsebinam izognil.

Če je mlajši otrok na pornografijo naletel v šoli ali na kakšni obšolski dejavnosti, o tem spregovorimo s predstavnikom šole ali obšolske dejavnosti. Za take primere bi šola morala imeti vzpostavljena pravila ukrepanja. Če jih nima, jo na to opozorimo in predlagamo, naj pravila ukrepanja čim prej vzpostavi.

Pri stiski ob izpostavljenosti ponudimo otroku dodatno psihosocialno pomoč, ki mu bo pomagala dogodek predelati.

Če je otrok ali mladostnik storilec namernega prikazovanja pornografskega gradiva drugim, se z njim o tem pogovorimo. Raziščemo, kateri so razlogi za takšno početje, kdaj in kako se je sam srečal s pornografskim gradivom in kaj ga motivira, da to gradivo deli z drugimi. Pozorni smo na možnost, da je bil storilec v preteklosti zlorabljen. Po potrebi mu nudimo pomoč. Storilca tudi seznanimo s posledicami njegovih dejanj in z dejstvom, da je lahko njegovo dejanje kaznivo.

Prijava policiji

Kadar je otrok izpostavljen pornografskim vsebinam, govorimo o kaznivem dejanju *prikazovanje, izdelava, posest in posredovanje pornografskega gradiva*, ki ga opredeljuje 176. člen KZ-1. Ta člen določa, da omenjeno kaznivo dejanje stori:

- kdor osebi, mlajši od petnajst let, proda, prikaže ali z javnim razstavljanjem ali kako drugače omogoči, da so ji dostopni spisi, slike, avdiovizualni ali drugi predmeti pornografske vsebine, ali ji prikaže pornografsko ali drugačno seksualno predstavo.

Kaj svetovati staršem

Delo s starši pri namerni izpostavljenosti spletnim pornografskim vsebinam se razlikuje od dela pri nenamerni izpostavljenosti.

Pri **namerni izpostavljenosti**, ko gre za aktivno iskanje pornografskih vsebin, staršem svetujemo, naj se z otrokom ali mladostnikom na miren način pogovorijo o tem početju in posledicah, ki jih tako početje prinaša. Pri tem imamo v mislih predvsem izkrivljeno sliko o spolnih odnosih in partnerstvu. Svetujemo jim, naj vzamejo ta dogodek kot priložnost, da z otrokom začnejo pogovore o spolnosti. To ne pomeni enega pogovora, ki bo rešil vse težave, ampak več pogovorov v daljšem časovnem obdobju. Mladostnika naj poskušajo razumeti in se izogibati kritiki. Namesto tega naj raje iščejo

NASILJE, POVEZANO S SPOLNOSTJO, IN SPOLNE ZLORABE

vzroke za to početje; morda je to pritisk vrstnikov, radovednost, v nekaterih primerih tudi beg od težav, s katerimi se sooča mladostnik v tem obdobju; v tem primeru se pri mladostniku lahko razvije tudi odvisnost od teh vsebin, zato je pomembno, da starši k pogovoru resnično pristopijo rahločutno in z razumevanjem.

Staršem svetujemo, naj se izognejo kaznovanju. Odvzem naprave ali popolna prepoved uporabe spleta nista dobri ideji. Prav tako ni smiselna uporaba filtrov. Najstniki se naučijo, kako filtre zaobiti, zato sta primernejša pogovor o teh vsebinah in tudi pogovor o spolnosti.

Starši naj skupaj z mladostnikom iščejo rešitve za nastalo težavo. Lahko ga usmerijo v gradiva o spolnosti, ki so primerna njegovi starosti. Po pomoč o primernih gradivih se lahko obrnejo na učitelje, knjižnice ali knjigarne.

Pri odvisniškem vedenju naj za svojega otroka poiščejo primerno strokovno pomoč in so mu na poti okrevanja v podporo.

Pri **nenamerni izpostavljenosti** pornografskemu materialu staršem svetujemo, naj se z otrokom pogovorijo o dogodku in o tem, kako se počuti. Dajo naj mu močno sporočilo, da se mu to ne bi smelo zgoditi. Nikakor naj ga ne kaznujejo z odvzemom naprave ali prepovedjo dostopa do spleta. Skupaj z otrokom naj se pogovorijo o ukrepih v smislu časovnega nadzora tehnologije, seznanjanja s tem, kaj otrok počne na spletu in s kom se pogovarja (to pride v poštev pri mlajših otrocih), nastavitve filtrov ipd. Otroku naj razložijo, da je to namenjeno njegovi varnosti in nikakor ne kaznovanju.

Staršem lahko svetujemo tudi namestitev filtrov proti neprimernim vsebinam na spletu. Vendar pa jih je treba opozoriti, da ti filtri niso dovolj zanesljivi, da bi jim lahko popolnoma zaupali. Še vedno se lahko zgodi, da se bo otrok srečal s pornografsko vsebino, vendar pa bo verjetnost bistveno manjša. Če so takšni filtri na domačem računalniku ali Wi-Fi omrežju do neke mere učinkoviti, se lahko otrok s pornografskimi in drugimi vsebinami vedno lahko sreča pri vrstnikih, katerih starši filtrov ne uporabljajo.

Pri hudi stiski (ki se pogosto pojavi, če je bil otrok izpostavljen pornografiji v sklopu groominga z osebo, na katero se je navezal) naj starši poiščejo otroku strokovno pomoč.

PRIMER

»Maja« (12) je svoji sošolki pred očmi držala telefon, na katerem se je predvajal pornografski film, in jo silila h gledanju na način, da jo je fizično potisnila k steni in je ni izpustila.

Priporočeno ukrepanje:

- Majo seznanimo, da je to, kar je počela, kaznivo. Nikomur ne sme proti njegovi volji predvajati pornografskih vsebin, sploh pa ne osebam, mlajšim od petnajst let.
- V pogovoru poskusimo ugotoviti ozadje tega početja: kaj je bil vzrok za to početje, na kakšen način se je to zgodilo, ali je tudi njej kdo predvajal pornografsko vsebino, kako je dostopala do te vsebine, kdaj je prvič prišla v stik s pornografijo in na kakšen način. Tako preverimo, ali je bila tudi Maja žrtev zlorabe, in po potrebi nudimo ali poiščemo ustrezno pomoč.
- Maji povemo, da bomo o dogodku obvestili šolsko svetovalno službo, in to res storimo.
- Poskrbimo, da je primerne obravnave deležna tudi sošolka, ki je bila izpostavljena tem vsebinam.
- Šoli svetujemo organizacijo preventivne dejavnosti na temo spolnosti in pornografije.

NASILJE, POVEZANO S SPOLNOSTJO, IN SPOLNE ZLORABE

SPOLNO NADLEGOVANJE

Kako prepoznati spolno nadlegovanje

Pri spolnem nadlegovanju žrtev prejema prek MMS- ali SMS sporočil, aplikacij za sporočanje, zasebnih sporočil na družabnih omrežjih ali prek e-pošte opolzka sporočila ali vabila, pornografski material ali fotografije spolnih organov storilca. Povzročitelj lahko žrtev nagovarja k pošiljanju intimnih fotografij, fotografij, na katerih je v različnih seksualnih držah, ali ji opisuje, kako bi z njo spolno občeval ipd.

Kaj svetovati otrokom in mladostnikom

Žrtvi svetujemo, naj shrani vse dokaze groženj in izsiljevanja. To najlažje stori s posnetki zaslona, shranjevanjem prejetih sporočil, zapisi komunikacije (t. i. chatlog). Shrani naj tudi vse podatke o nadlegovalcu, ki jih je pridobila v času komunikacije z njim (spletni naslov Facebook profila, Skype ime, imena profilov na drugih računih, kjer je bil prisoten, telefonske številke in druge podatke).

Žrtev naj povzročitelja blokira. Če je povzročitelj na družabnih omrežjih v krogu prijateljev ali sledilcev, naj ga iz tega kroga odstrani in obvesti vse člane. Profil naj žrtev prijavi družabnemu omrežju ali za to zaprosi Spletno oko.

Žrtvi nudimo psihosocialno pomoč, po potrebi jo napotimo k nevladnim organizacijam (str. 75). Žrtev spodbudimo, da se o dogodku pogovarja s starši in prijatelji ter pri njih poišče uteho in podporo. O dogodku obvestimo šolsko svetovalno službo in se pozanimamo, ali je z dogodkom seznanjena in ali je vpleten še kdo iz šole.

Mladoletnemu povzročitelju predstavimo posledice njegovih dejanj (na žrtev ter pravnih in družbenih posledic zanj) in ga seznanimo s kazensko odgovornostjo.

Prijava policiji

Prijava je potrebna, ko se ugotovi kateregakoli od elementov kaznivih dejanj, ki jih navajamo v nadaljevanju.

Za kaznivo dejanje *spolni napad na osebo mlajšo, mlajšo od petnajst let*, po 173. členu KZ-1, zakon določa:

- da je kazensko odgovoren, kdor spolno občuje ali stori kakšno drugo spolno dejanje z osebo drugega ali istega spola, ki še ni stara petnajst let. Če je bilo dejanje storjeno z osebo primerljive starosti in če ustreza stopnji njene duševne in telesne zrelosti, to dejanje ni protipravno.

O kaznivem dejanju *pridobivanje oseb, mlajših od petnajst let, za spolne namene*, po 173. a členu KZ-1, govorimo:

- ko nekdo osebo, mlajšo od petnajst let, prek informacijskih ali komunikacijskih tehnologij nagovarja za srečanje z namenom, da bi zoper njo storil kaznivo dejanje 173. člena, ali zaradi izdelave slik, avdiovizualnih ali drugih predmetov pornografske ali drugačne seksualne vsebine, in so nagovarjanju sledila konkretna dejanja za uresničitev srečanja.

Kaznivo dejanje *prikazovanje, izdelava, posest in posredovanje pornografskega gradiva* je opredeljeno po 176. členu KZ-1, ki v drugem in tretjem odstavku govori, da kazensko odgovarja:

- kdor s silo, grožnjo, preslepivjo, prekoračitvijo ali zlorabo pooblastil, novačenjem, nagovarjanjem ali zaradi izkoriščanja navede, pridobi ali spodbudi mladoletno osebo za izdelavo slik, avdiovizualnih ali drugih predmetov pornografske ali drugačne seksualne vsebine, za sodelovanje v pornografski ali drugačni seksualni predstavi ali kdor taki predstavi vede prisostvuje;

NASILJE, POVEZANO S SPOLNOSTJO, IN SPOLNE ZLORABE

- enako kot v prejšnjem odstavku se kaznuje, kdor zase ali za drugega pridobiva, proizvede, razširi, proda, uvozi, izvozi ali drugače ponudi pornografsko ali drugačno seksualno gradivo, ki vključuje mladoletne osebe ali njihove realistične podobe, ali kdor poseduje tako gradivo ali pridobi dostop do takega gradiva s pomočjo informacijskih ali komunikacijskih tehnologij ali razkriva identiteto mladoletne osebe v takem gradivu.

Storilec je lahko odrasla ali mladoletna oseba, stara od štirinajst do osemnajst let, ki izdeluje posnetke zlorab otrok ali/ in poseduje posnetke zlorab otrok ali/in posreduje posnetke zlorab otrok drugim ali/in namerno dostopa do posnetkov zlorab otrok.

Kaj svetovati staršem

Starši naj spremljajo vedenje svojega otroka. Če se to spremeni – otrok kaže znake tesnobe, s strahom pogleduje na svoj pametni telefon –, naj se z otrokom umirjeno pogovorijo na način, ki bo otroku omogočal, da staršem brez strahu pove, kaj se dogaja, in skupaj poiščejo pomoč – CSD, nevladne organizacije, šolsko svetovalno delavko.

Staršem povemo, da prepoved uporabe mobilnega telefona ali računalnika ni priporočeno ukrepanje. Strah, da bo otrok ostal brez naprave, je eden izmed glavnih razlogov, zakaj otroci ne poročajo staršem o težavah, s katerimi se srečajo na spletu. Staršem predlagamo, da se s svojim otrokom, namesto da mu vzamejo računalnik, mobilni telefon ali tablico, raje pogovorijo o pravilih uporabe in varni rabi spleta. Nasvete o tem, kako pristopiti k tej temi, najdejo na spletnem mestu Safe.si.

Staršem predlagamo, da z otrokom sklenejo dogovor o njegovem vedenju na spletu. Dogovor pomeni, da se z njim strinja tudi otrok.

Z otrokom naj se starši pogovarjajo o tem, kaj počne na spletu. Naj mu pokažejo, da se zanimajo za njegov svet. Opozorijo naj ga na nevarnosti, na katere lahko naleti na spletu, in mu ponudijo pomoč, če bi na spletu naletel na kaj, ob čemer se bo počutil nelagodno. Zaupen odnos staršev z otrokom je najboljša preventiva.

Starši naj preverjajo tudi, s kom se otrok pogovarja na spletu. Medtem ko se pogovarjajo z otrokom o njegovih dejavnostih na spletu, lahko preverijo tudi, ali je na spletu spoznal nove prijatelje, kje (na katerih forumih, družabnih omrežjih) jih je spoznal in o čem se z njimi najpogosteje pogovarja. Starši naj se seznanijo tudi z družabnimi omrežji, ki jih uporablja njihov otrok. Vprašajo naj ga, ali jim lahko pokaže, kaj počne na njih in nastavitve zasebnosti. Poskrbijo naj, da bodo nastavitve optimalne.

Ob hudi stiski naj poiščejo otroku strokovno pomoč. Huda stiska se lahko pojavi še posebej, če je bil otrok zaradi groominga izpostavljen pornografiji.

NASILJE, POVEZANO S SPOLNOSTJO, IN SPOLNE ZLORABE

PRIMER

Uršin novi partner je prek SMS-sporočil spolno nadlegoval njeno dvanajstletno hčerko.

Priporočeno ukrepanje:

- V obravnavo vključimo mamo in hčer. Pogovor opravimo z vsako posebej.
- Obe povprašamo o dogodku, kdaj se je to zgodilo prvič, kolikokrat se je to že zgodilo in ali so bile prisotne še druge oblike zlorabe, npr. fizična ali prek drugih spletnih medijev (npr. prek spletnih aplikacij za pogovore).
- Vprašamo, kakšne vrste vsebine je storilec pošiljal hčerki. Če ocenimo, da gre za kaznivo dejanje, Uršinega partnerja prijavimo policiji.
- Svetujemo shrambo dokazov – vseh sporočil. Deklico opozorimo, naj sporočil ne briše, saj gre za dokazni material v morebitnem policijskem postopku.
- Otroku ponudimo psihosocialno pomoč, po potrebi ga napotimo na nevladne organizacije.

TROLANJE

Kako prepoznati trolanje

Trolanje je objavljane provokativnih (izzivalnih, žaljivih, sovražnih) sporočil v spletnih skupnostih in klepetih z namenom provociranja ali pritegovanja pozornosti. Najpogostejše je pri igranju spletnih iger in na družabnih omrežjih, pa tudi v skupinskih pogovorih na družabnih omrežjih, prek aplikacij za sporočanje, v komentarjih pod članki na novičarskih portalih itd.

Trolanje je včasih težko prepoznati, še posebej, če je trol zelo izkušen in zna provocirati na način, da žrtve (udeleženci pogovora) tega ne opazijo. Žrtve so razdražene in se začnejo zapletati z žalitvami in nasilnimi objavami. Troli uživajo v tem, da provocirajo svoje žrtve.

Kaj svetovati otrokom in mladostnikom

Na provokacije trolov se ne odzivamo. Odzivanje vodi v stopnjevanje trolanja, kar pomeni več prejetih sporočil, ki lahko postajajo vedno izzivalnejša, žaljivejša ali nasilnejša. Trola ignoriramo, lahko ga tudi blokiramo, da njegovih sporočil ne prejemo več. Nekatere platforme omogočajo, da trole utišamo (mute). To pomeni, da komentarjev trola ne vidimo več ali pa njegove komentarje vidita avtor objave in trol, ne pa tudi drugi.

Najpopularnejše video igre in družabna omrežja omogočajo, da trole prijavimo. Smiselno je, da prijave izvede več uporabnikov, tudi tisti, ki niso žrtve, a so trolanju priča.

S povzročiteljem se pogovorimo o posledicah njegovih dejanj. Predstavimo mu možne posledice, ki jih imajo njegova dejanja na žrtve. Ker gre pri posameznikih, ki izvajajo trolanje, lahko za željo po vzbujanju pozornosti, je smiselno najti vzroke za takšno vedenje, se o njih pogovoriti in poiskati možne rešitve.

Prijava policiji

Trolanje je provokativno vedenje na spletu, če pa preide npr. v grožnje, lahko to obravnavamo kot kaznivo dejanje *grožnja* po členu 135. KZ-1, ki določa, da je kazensko odgovoren:

- kdor komu, zato da bi ga ustrahoval ali vznemiril, resno zagrozi, da bo napadel njegovo življenje ali telo ali prostost ali uničil njegovo premoženje velike vrednosti ali da bo ta dejanja storil zoper njegovo bližnjo osebo;
- kdor stori dejanje iz prejšnjega odstavka proti dvema ali več osebam ali z grdim ravnanjem ali z orožjem, nevarnim orodjem, drugim sredstvom ali na tak način, da se lahko telo hudo poškoduje ali zdravje okvari. Pregon se začne na predlog.

Kaj svetovati staršem

Starši naj spremljajo vedenje svojega otroka. Če se to spremeni – otrok kaže znake jeze, razburjenosti, besno pogleduje na svoj pametni telefon, naj se z otrokom umirjeno pogovorijo na način, ki bo otroku omogočal, da staršem brez strahu pove, kaj se dogaja. Otroka naj pomirijo in mu pojasnijo, da nekateri posamezniki radi provocirajo in kako se lahko takšnemu provociranju izogne. Otroke usmerimo na spletno mesto Safe.si, kjer lahko poiščejo nasvete, kako ukrepati ob trolanju in kako ukrepati proti trolom na družabnih omrežjih in v aplikacijah za sporočanje (prijava, blokiranje).

Staršem povzročitelja svetujemo, naj se z njim pogovorijo o njegovih dejanjih in posledicah, ki jih ta imajo. Trolanje je lahko tudi posledica potrebe po vzbujanju pozornosti, zato naj skušajo ugotoviti, zakaj povzročitelj želi vzbujati pozornost.

PRIMER

Inja (14) je na svojem Instagram profilu objavila fotografijo, na kateri ima zanimiva sočna očala. Pod desnim očesom se ji vidi mozolj. Pod objavo se vrstijo komentarji različnih sledilcev, ki hvalijo njena očala. Pojavljajo pa se komentarji uporabnika jonny12, ki v vseh komentarjih opozarja na mozolj. Ko Inja objavlja nove fotografije, jonny12 pod vsako objavo omenja mozolj in komentira, da kje pa je zdaj mozolj, čeprav ta ni več viden. S svojim počtetjem ne preneha. Ko ga Inja prosi, naj preneha, začne objavljati še več komentarjev z omenjanjem mozoljev.

Priporočeno ukrepanje:

- Žrtev pomirimo in ji povemo, da ni sama kriva za to, kar se ji dogaja.
- Žrtvi svetujemo, naj se na provokacije ne odziva in ne odgovarja povzročitelju. Če povzročitelja ne pozna, naj ga blokira ali utiša.
- Če je povzročitelj žrtvin sošolec, se povežemo s šolsko svetovalno službo, da se pogovori z njim.
- Če je povzročitelj znan, se z njim pogovorimo. Predstavimo mu posledice njegovih dejanj in ga pozovemo, da preneha. Spodbudimo ga, da se opraviči žrtvi, vendar le, če se žrtev strinja, da prejme opravičilo (če jo je povzročitelj večkrat nadlegoval, bo opravičilo lahko doseglo nasproten učinek – novo nasilje).
- Šoli predlagamo izvedbo delavnic ali druge oblike izobraževanja na temo bontona na spletu in spletnega nasilja.

PREDELAVA FOTOGRAFIJ IN VIDEO POSNETKOV NA ŽALJIVI NAČIN

Kako prepoznati predelano fotografijo ali video posnetek

Predelavo fotografij in drugih posnetkov je pogosto težko prepoznati. Predelavo običajno prepozna žrtev. Od kakovosti predelave je odvisno, kako hitro je mogoče prepoznati, da gre za predelavo. Predelane fotografije in tudi video posnetke prepoznamo po delih, ki se ne ujemajo z ozadjem ali drugimi deli posnetkov. Njihov videz je pogosto videti nenaravno. Znaki, ki lahko izdajo, da gre za predelano fotografijo ali video posnetek, so naslednji:

- spremembe v svetlosti ali v intenzivnosti – del, ki je vključen v fotografijo, je lahko opazno svetlejši ali temnejši od drugih delov fotografije, barve pa so lahko manj ali bolj izrazite;
- predmet ali oseba (npr. obraz osebe) je osvetljen drugače kot preostali del posnetka (drugačna smer svetlobe, jakost ali barva);
- vidni so preveč ostri robovi ali pa so posamezni robovi zelo zamegljeni;
- pri videu spremenjeni deli delujejo robato, nenaravno, osvetlitev spremenjenega dela se ne ujema z osvetlitvijo okolice;
- posnetek deluje nenaravno;
- fotografija ali video posnetek lahko vsebuje risane dele.

Nekatere predelave so lahko zelo kakovostne in jih je težko prepoznati. Predelavo najhitreje prepozna žrtev, ker ve, da ni naredila posnetka.

Pri predelavi video posnetkov se pogosto uporablja tehnologija »deepfake«, ki temelji na uporabi umetne inteligence, videi pa so tako dobro izdelani, da jih je težko prepoznati. Za dober »deepfake« je potrebnih veliko fotografij, kar pomeni, da ima žrtev lahko veliko javno objavljenih fotografij ali pa ima povzročitelj do njih dostop (npr. član družine).

Med žaljivimi predelavami se pogosto pojavijo tudi memi (mem, meme). Običajno gre za slike s kratkimi pripisi. Žaljive so lahko slike ali besedilo ali oboje.

Kaj svetovati otrokom in mladostnikom

Ukrepanje je odvisno od tega, za kakšen posnetek gre. Predelava na način, da je na posnetku mladoletna oseba gola, razgaljena ali v drugih seksualnih držah, se obravnava kot posnetek spolne zlorabe otroka (str. 33).

Če gre za žaljivo ali kakšno drugo predelavo, posnetek prijavimo platformi, kjer je objavljen. Če gre za kršitev pravil uporabe, bo platforma posnetek odstranila. Žrtvi nudimo psihosocialno pomoč.

Otrok ali mladostnik, čigar ponarejeni posnetki se pojavijo na spletu, se lahko počuti zlorabljenega, osramočenega ali jeznega. Prisluhnemo mu in mu ponudimo oporo. Če menimo, da potrebuje strokovno pomoč pri premagovanju posledic, ga napotimo v različne organizacije in institucije, ki nudijo psihosocialno pomoč.

Če je povzročitelj znan, lahko ob žaljivih in nasilnih predelavah starši ali skrbniki sprožijo postopek zasebne tožbe. Pri tem je ključno, da žrtev shrani vse dokaze in seznam mest, kjer so bili predelane slike oz. video posnetki objavljeni (naredi posnetke zaslona).

S povzročiteljem se pogovorimo in ugotovimo njegove motive. Seznanimo ga s posledicami njegovih dejanj in opozorimo, da s takšnimi dejanji povzroča škodo žrtvam, zaradi česar lahko tudi odgovarja pred sodiščem.

SOVRAŽNE, ŽALJIVE IN NASILNE VSEBINE

Prijava policiji

Čast in dobro ime sta kazenskopravno zaščitena, zato v primerih, ko pride do razžalitve, govorimo o kaznivem dejanju *razžalitev* po 158. členu KZ-1, ki je lahko storjeno tudi na spletnih straneh, pri čemer je namen povzročitelja zaničevanje, posmehovanje itd.

Kaj svetovati staršem

Staršem žrtve predelave fotografije ali video posnetkov svetujemo, naj pogovore z otrokom opravljajo mirno in strpno, z veliko mero razumevanja in podpore. Žrtev je zaradi dogodka najverjetneje v stiski, zato kakršnekoli kritike, obtožbe ali kazni v tem primeru niso na mestu. Odsvetujemo odvzem mobilnega telefona ali prepoved uporabe računalnika, ker bo imelo negativne posledice. Pri ponovnih težavah se žrtev morebiti ne bo obrnila po pomoč k staršem, ker se bo bala odvzema mobilnega telefona ali prepovedi uporabe računalnika.

Staršem povzročitelja predelave fotografije svetujemo, naj skupaj z otrokom ugotavljajo, kakšne posledice ima njegovo ravnanje. Z njim naj se pogovorijo tudi o ukrepih, ki jih bodo sprejeli, da se posledice zmanjšajo. Ukrepi naj vključujejo:

- izbris vseh spornih fotografij ali video posnetkov iz naprav in računov povzročitelja;
- zahtevo za izbris spornih fotografij ali video posnetkov iz naprav in računov vseh tistih, ki jim je povzročitelj posredoval fotografijo ali video posnetek, obenem pa naj jih obvesti, da je bila fotografija ali video posnetek ponarejen;
- če je fotografijo ali video posnetek naložil na katero izmed spletnih strani, naj kontaktira upravljavca spletne strani in poda zahtevek za odstranitev posnetka;
- opravičilo žrtvi, vendar le, če se žrtev strinja, da prejme opravičilo (če jo je povzročitelj večkrat nadlegoval, bo opravičilo lahko doseglo nasproten učinek – novo nasilje).

OPOZORILO! Pogovor s starši opravimo šele po tem, ko smo mladostnika seznanili, kaj vse imamo namen sporočiti staršem. Pred mladostnikom ničesar ne skrivajmo.

PRIMER

Povzročitelj je preuredil video posnetek s šolske proslave, ki ga je šola objavila na svojem spletnem mestu, na katerem sošolka recitira pesem na šolski kulturni prireditvi. Video je na nekaj mestih upočasnjen, da je glas sošolke grozljiv, na obraz ji je prilepil smešne oči, na nekaterih mestih zamenjal glavo učenke z glavo opice in roke s kosmatimi moškimi rokami. Poleg je nalepil tudi žaljive pripise. Video je objavil na YouTube.

Priporočeno ukrepanje:

- Žrtev pomirimo in ji povemo, da sama ni kriva za to, kar se ji je zgodilo.
- Povežemo se s šolsko svetovalno službo in skušamo ugotoviti, kdo je povzročitelj. Pozovemo jo, naj od učenca, ki je posnetek objavil, zahteva, da tega takoj umakne.
- Na YouTube video označimo kot neprimeren.
- S povzročiteljem se pogovorimo in mu predstavimo posledice dejanja. Predvsem poudarimo vidik psihološkega trpinčenja žrtve. Predlagamo mu, da se žrtvi za dejanje opraviči, če se učenca – žrtev s tem strinja.
- Če gre za predelavo, ki bi lahko bila kaznivo dejanje, dejanje prijavimo policiji.
- Če povzročitelj video posnetka ne želi umakniti, žrtev oz. starše žrtev napotimo na pravno pomoč zaradi morebitne tožbe.
- Šoli svetujemo organizacijo delavnic ali druge oblike izobraževanja na temo spletnega nasilja.

SOVRAŽNI GOVOR

Kako prepoznati sovražni govor

Sovražni govor je oblika izražanja, ki je po svoji naravi diskriminatorna in uperjena proti različnim deprivilegiranim družbenim skupinam. Temelji lahko na prepričanju, da so nekateri ljudje manjvredni, ker zaradi posamezne osebne okoliščine pripadajo določeni skupini. Te osebne okoliščine so denimo rasa, narodnost ali etnično poreklo, versko ali drugo prepričanje, spol, zdravstveno stanje, jezik, spolna usmerjenost, invalidnost, starost, gmotno stanje, izobrazba in družbeni položaj. Glavni cilj sovražnega govora je razčlovečiti tiste, proti katerim je usmerjen, jih ponižati, prestrašiti ali proti njim spodbuditi nasilje. Izraz zajema tako govorno kot tudi pisno in nebesedno komunikacijo kot na primer parade, trakove in simbole.

Kaznivo obliko sovražnega govora opredeljuje 297. člen Kazenskega zakonika RS, ki kot kaznivo navaja javno spodbujanje sovraštva, nasilja ali nestrpnosti zoper varovano skupino na način, ki lahko ogrozi javni red in mir ali z grožnjo ali žalitvijo, ter javno širjenje idej o večvrednosti ene rase nad drugo; zanihanje, zmanjševanje pomena, odobravanje, omalovaževanje, smešenje ali zagovarjanje genocida, holokavsta, hudodelstva zoper človečnost, vojnega hudodelstva, agresije ali drugih kaznivih dejanj zoper človečnost.

Kaj svetovati otrokom in mladostnikom

Najprej svetujemo, da se shranijo dokazi objavljenega sovražnega govora na spletu: naredi se posnetek zaslona, natisne spletna stran ipd.

Sovražni govor kjerkoli na internetu lahko mladostnik ali kdorkoli drug anonimno prijavi na prijavno točko Spletno oko (prijavni obrazec na www.spletno-oko.si).

Sovražni govor na družabnih omrežjih lahko prijavimo omrežju in s tem zahtevamo njegovo odstranitev.¹² Ali bo to ukrepalo ali ne, je odvisno od oblike sovražnega govora in pravil skupnosti oz. pravil uporabe posameznega družabnega omrežja. Osebo, ki na družabnem omrežju širi sovražne objave, lahko mladostnik tudi blokira.¹³ Podobno se lahko na sovražni govor opozori upravljavce spletnih forumov ali spletnih medijev. Ti imajo praviloma možnost prijave takšnega govora in ga prepovedujejo v pogojih uporabe. Pri določenih ponudnikih (družabnih omrežjih, medijih, forumih) je odzivnost na prijave sicer zelo omejena.

Smiselno je otroka opozoriti, da lahko z neposrednimi odzivi izvajalcem sovražnega govora tudi sam postane tarča oziroma se lahko napadi še stopnjujejo, zato se je teh praviloma boljše vzdržati in najti drug smiseln odziv na situacijo. Otroku, ki je žrtev, nudimo ustrezno psihosocialno pomoč.

Mladostniku, ki je sam izražal ali širil sovražni govor, predstavimo možne posledice njegovih dejanj. Pogovorimo se o vzrokih za njegova dejanja, predstavimo morebitne posledice in mu pomagamo. Lahko ima sam težave in potrebuje psihosocialno pomoč.

¹² V pomoč pri tem je lahko »Priročnik za prijavljanje sovražnega govora na družbenih omrežjih«: www.spletno-oko.si/prirocnik-sovrazni-govor.

¹³ Navodila za blokiranje na posameznih družabnih omrežjih so dostopna na spletnem mestu Safe.si na www.safe.si/sredisce-za-pomoc/zelim-blokirati-uporabnika.

SOVRAŽNE, ŽALJIVE IN NASILNE VSEBINE

Prijava policiji

O kaznivem dejanju *javno spodbujanje sovraštva, nasilja ali nestrpnosti* po 297. členu KZ-1 govorimo, kadar:

- nekdo javno spodbuja ali razpihuje sovraštvo, nasilje ali nestrpnost, ki temelji na narodnostni, rasni, verski ali etnični pripadnosti, spolu, barvi kože, poreklu, premoženjskem stanju, izobrazbi, družbenem položaju, političnem ali drugem prepričanju, invalidnosti, spolni usmerjenosti ali katerikoli drugi osebni okoliščini, in je dejanje storjeno na način, ki lahko ogrozi ali moti javni red in mir, ali z uporabo grožnje, zmerjanja ali žalitev.
- Enako se kaznuje, kdor na način iz prejšnjega odstavka javno širi ideje o večvrednosti ene rase nad drugo ali daje kakršnokoli pomoč pri rasistični dejavnosti ali zanika, zmanjšuje pomen, odobrava, opravičuje, smeši ali zagovarja genocid, holokavst, hudodelstvo zoper človečnost, vojno hudodelstvo, agresijo ali druga kazniva dejanja zoper človečnost, kot so opredeljena v pravnem redu Republike Slovenije.
- Če je dejanje iz prejšnjih odstavkov storjeno z objavo v sredstvih javnega obveščanja ali na spletnih straneh, se s kaznijo iz prvega ali drugega odstavka tega člena kaznuje tudi odgovorni urednik oziroma tisti, ki ga je nadomeščal, razen če je šlo za prenos oddaje v živo, ki ga ni mogel preprečiti, ali za objavo na spletnih straneh, ki uporabnikom omogočajo objave vsebin v dejanskem času oziroma brez predhodnega nadzora.
- Če je dejanje iz prvega ali drugega odstavka tega člena storjeno s prisilo, grdim ravnanjem, ogrožanjem varnosti, sramotitvijo etničnih, narodnostnih, narodnih ali verskih simbolov, poškodovanjem tujih stvari, skrunitvijo spomenikov, spominskih znamenj ali grobov.
- Če stori dejanja iz prvega ali drugega odstavka tega člena uradna oseba z zlorabo uradnega položaja ali pravic.

Kaj svetovati staršem

Če se otrok sreča s komentarji, ki vsebujejo sovražni govor, in jih zaupa staršem, jih lahko skupaj z njimi prijavimo. Komentarje lahko prijavimo neposredno platformi (družabnemu omrežju, spletni strani, forumu), na kateri so, ali prijavi točki Spletno oko. Izvajalca sovražnega govora lahko otrok tudi blokira ali ga utiša (opcija »mute«); tako ne bo videl njegovih zapisov.

Če so primeri sovražnega govora uperjeni neposredno ali posredno proti otroku, ker je npr. pripadnik ciljane manjšine, bo verjetno potreboval več podpore staršev. Če ga je komentar zelo prizadel, je na prvem mestu, da mu starši pomagajo ohraniti samozavest in dobro samopodobo. Naj mu dajo jasno vedeti, da so mu v stiski vedno na voljo in da se lahko vedno obrne nanje, saj bodo skupaj lažje rešili morebitno težavo.

Če se starši otroka, ki je žrtev, in starši vrstniškega izvajalca sovražnega govora med seboj poznajo, se lahko med seboj pogovorijo in tako rešijo zaplet. To priporočeno ukrepanje je izvedljivo le, če so oboji starši pripravljeni sodelovati ter večji in zmožni reševanja konfliktov, sicer se lahko sami zapletejo v medsebojno obračunavanje.

Če je otrok širil sovražni govor, starše spodbudimo, da to vzamejo resno in ne zgolj kot prehodno fazo otroka, ki bo minila sama od sebe. Pomembno je, da se z otrokom pogovorijo o pomenu in vrednosti empatije in medsebojnega spoštovanja ljudi ter družbenih skupin. Ključna stvar pri tem je odprta komunikacija z otrokom. V marsikaterem primeru imajo otroci z nasilnim vedenjem sami težave, ki jih ne znajo izraziti na ustrezen način. Lahko so žalostni in jezni, osamljeni ali negotovi, imajo nizko samopodobo. Ker svojih čustev ne zmorejo izraziti pred starši in drugimi avtoritetami, napadejo ranljive skupine. K otroku naj starši ne pristopajo ukazovalno, ampak sočutno, pokažejo naj mu, da so mu pripravljene prisluhniti in da jih zanimajo njegova prava čustva. Hkrati naj mu razložijo, zakaj tovrstno vedenje ni dopustno in kakšne so morebitne posledice, če bo z njim nadaljeval. Prav tako naj mu razložijo, kako njegovo vedenje lahko vpliva na žrtev in njeno počutje. Ponudijo naj mu oporo in zagotovilo, da mu bodo pomagali popraviti nastali položaj. Pri njegovih učiteljih in svetovalni službi šole naj se pozanimajo, ali se v šoli spopada s kakšnimi težavami, bodisi v povezavi z učenim uspehom bodisi z vrstniki, če je del družbe, ki spodbuja odklonsko vedenje itd. S stališča ponovitve dejanja naj mu bodo starši zgled s svojim vedenjem. Odločilna je vzpostavitev vzajemnega odnosa zaupanja med staršema in otrokom.

PRIMER

Dijak v skupini na družabnem omrežju, v kateri je več članov razreda, piše vice o judih in ob tem pravi, da ima lahko holokavst tudi pozitivne učinke. Večina drugih dijakov je ob tem zgrožena ali se počuti prizadeta, manjši del pa ga občuduje zaradi poguma, da si upa izreči tovrstne stvari. Na CSD se obrne učiteljica s starši prizadetih dijakov, ki so v dilemi, kaj storiti.

Priporočeno ukrepanje:

- Če CSD prepozna sum kaznivega dejanja, prijavi policiji.
- Učiteljici predlagamo, naj v razredu pripravi pogovor z učenci o tem incidentu. Svetujemo ji, naj skupaj z učenci pregleda vsebino, ki jo je širil dijak. Posreduje naj jim jasno sporočilo, da gre za vsebino, ki je kazniva. Na tej točki se lahko pogovarjajo o sovražnem govoru, o razlogih kaznivosti tovrstne vsebine in zgodovini holokavsta. K pogovoru lahko povabi tudi učitelja ali učiteljico zgodovine, če sama ni veščica teh tem.
- Učiteljica naj z dijaki spregovori tudi o posledicah takega dejanja.
- Učiteljica naj piscu predlaga, da sporno vsebino izbriše iz skupine. Pred tem naj poskrbi, da je sporna vsebina natisnjena in shranjena na varnem (če bodo potrebni dokazi pri prijavi policiji).
- Dijak, ki je širil sovražni govor, naj bo napoten v šolsko svetovalno službo. Pomembno je, da se z dijakom pogovorijo o vzrokih za takšno pisanje. Hkrati naj mu razložijo, zakaj takšno vedenje ni dopustno in kakšne so morebitne posledice, če bo z njim nadaljeval. Ponudijo naj mu oporo in zagotovilo, da mu bodo pomagali popraviti nastali položaj.

ŽALJIVI GOVOR

Kako prepoznati žaljivi govor

Žaljivi govor je morda najpogostejša oblika nasilja, ki se pojavlja na spletu. Gre za zapise, ki lahko vsebujejo žaljivke ali kletvice, lahko pa ponižujejo in žalijo žrtev brez žaljivih izrazov. Lahko gre za objave v blogih in drugih zapisih na internetnih portalih, za komentarje pod članki, za zapise na forumih, za video posnetke itd.

Žaljivi govor je pogost spremljevalec sovražnih skupin na družabnih omrežjih ali v aplikacijah za sporočanje. Z žaljivim govorom se pogosto srečamo v t. i. zaprti skupini, iz katere sodelujoči izločijo žrtev. O žrtvi se potem pogovarjajo, jo žalijo, se iz nje norčujejo ipd. Žrtvi običajno dajo vedeti, da se o njej pogovarjajo in kaj se o njej pogovarjajo, vendar pa je v skupino ne spustijo. Lahko ji posredujejo posnetke ali izpise pogovorov.

Včasih je težko razmejiti, kdaj gre za žaljiv govor in kdaj za spletno nadlegovanje. Eno od meril, ki lahko razmejuje to dvoje, je, da sta pri žalitvi ranjena predvsem dostojanstvo žrtve, njen ugled, medtem ko gre pri spletnem nadlegovanju za trajnejše dejavnosti, zaradi katerih ima lahko žrtev hujše posledice, kot so nizka samopodoba, samomorilne misli ter občutki strahu, jeze in depresije.

Žaljivi govor je lahko posledica nerešenega konflikta med vpletenima.

Kaj svetovati otrokom in mladostnikom

Žrtvi nudimo psihosocialno pomoč in ji pojasnimo, da ni kriva, da se nad njo izvaja nasilje.

Najprej svetujemo, naj shrani dokaze. Naredi naj posnetke zaslona, natisne spletne strani ali kako drugače priskrbi dokaze. Obstaja možnost, da bo povzročitelj pozneje žaljive zapise odstranil.

Če pride do žaljivega govora na družabnem omrežju, ga prijavimo slednjemu. Ali bo ukrepalo, je odvisno od oblike žaljivega govora in pravil skupnosti oz. pravil uporabe družabnega omrežja. Številna družabna omrežja imajo visoko toleranco do žaljivega govora in marsičesa ne obravnavajo kot žaljivi govor, čeprav to je.

O žaljivih objavah v spletnih medijih, na forumih ali spletnih straneh je treba obvestiti upravljavca, urednika oz. lastnika. Forumi imajo običajno možnost prijave takšnega govora in ga pogosto tudi odstranjujejo. Pri spletnih straneh, ki jih postavi posameznik, pa je učinkovitost bistveno manjša, še posebej, če je avtor žaljivega govora lastnik spletnega mesta. Če izbris ni izveden, ga je mogoče zahtevati prek odvetnika oz. s tožbo.

Pri zaprtih skupinah, katerih namen je žaljenje določene osebe, nečlan skupine težko ukrepa. Neprimerne objave lahko prijavi le nekdo, ki je član skupine. Če je mogoče stopiti v stik z ustanoviteljem skupine, naj ga skuša prepričati, da skupino zapre oz. izbriše.

Povzročitelju predstavimo možne posledice njegovih dejanj. Pogovorimo se o vzrokih za njegova dejanja in mu pomagamo. Lahko ima sam težave in potrebuje psihosocialno pomoč; v tem primeru ga usmerimo v ustrezne institucije npr. Društvo za nenasilno komunikacijo.

Pri žrtvi in povzročitelju preverimo, ali med njima morebiti obstaja nerešen konflikt. Če konflikt obstaja, jima pomagamo, da ga rešita.

Prijava policiji

Prijava policiji se lahko poda na podlagi sumov, navedenih v naslednjih kaznivih dejanjih, katerih pregon se začne na zasebno tožbo (168. člen KZ-1).

- *O razžalitvi*, po 158. členu KZ-1, govorimo, kadar nekdo koga razžali ali če je dejanje storjeno s tiskom, po radiu, televiziji ali z drugim sredstvom javnega obveščanja ali na spletnih straneh ali na javnem shodu. Ne kaznuje se, kdor se o kom žaljivo izrazi v znanstvenem, književnem ali umetniškem delu, v resni kritiki, pri izpolnjevanju uradne dolžnosti, časnikarskega poklica, politične ali druge družbene dejavnosti, obrambi kakšne pravice ali varstvu upravičenih koristi, če se iz načina izražanja ali iz drugih okoliščin vidi, da tega ni storil z namenom zaničevanja.
- *Obrekovanje*, po 159. členu KZ-1, je, kadar nekdo o kom trdi ali raznaša kaj neresničnega, kar lahko škoduje njegovi časti ali dobremu imenu, čeprav ve, da je to, kar trdi ali raznaša, neresnično, ali če je dejanje storjeno s tiskom, po radiu, televiziji ali z drugim sredstvom javnega obveščanja ali na spletnih straneh ali na javnem shodu ali če je tisto, kar se neresnično trdi ali raznaša, take narave, da ima hude posledice za oškodovanca.
- *O žaljivi obdolžitvi*, po 160. členu KZ-1, govorimo, kadar nekdo o kom trdi ali raznaša kaj, kar lahko škoduje njegovi časti ali dobremu imenu, ali če je dejanje storjeno s tiskom, po radiu, televiziji ali z drugim sredstvom javnega obveščanja ali na spletnih straneh ali na javnem shodu ali če je tisto, kar se trdi ali raznaša, take narave, da ima hude posledice za oškodovanca.
- *Opravljanje*, po 161. členu KZ-1, je, kadar nekdo trdi ali raznaša kaj iz osebnega ali družinskega življenja kakšne osebe, kar lahko škoduje njenemu dobremu imenu, ali če je dejanje storjeno s tiskom, po radiu, televiziji ali z drugim sredstvom javnega obveščanja ali na spletnih straneh ali na javnem shodu ali če je tisto, kar kdo trdi ali raznaša, take narave, da ima hude posledice za oškodovanca.

Kaj svetovati staršem

Če se starši žrtve in povzročitelja med seboj poznajo in so v dobrih odnosih, se lahko med seboj pogovorijo in tako rešijo zaplet. To priporočeno ukrepanje je izvedljivo le, če so oboji starši dovolj razumni in pripravljeni sodelovati ter večji in zmožni reševanja konfliktov, sicer se lahko sami zapletejo v medsebojno obračunavanje, s čimer pa se lahko žaljivi govor še širi in preide tudi na druge.

Starši naj spremljajo, s kom otrok komunicira, če gre za mlajšega otroka, oz. naj z mladostnikom vzpostavijo takšen odnos, da jim bo zaupal, če bo naletel na težave na spletu. Če se otrok sreča z žaljivimi komentarji, naj jasno pove, da mu to ni všeč in da želi, da povzročitelj preneha. Če to ne pomaga, naj nanje ne odgovarja in jih zgolj prijavi.

Otroku naj starši pojasnijo, da so ljudje različni in nekateri tudi žaljivi. Žalijo lahko brez vzroka in povoda ali pa jih k temu nehote spodbudimo z lahko povsem nedolžno izjavo ali dejanjem.

Lahko pa je žaljenje tudi posledica kompleksnejših okoliščin (npr. morebitnega nasilnega dejanja njihovega otroka), zato je smiselno, da se starši pogovorijo s svojim otrokom in si razjasnijo okoliščine.

PRIMER

Sošolec je pod objavo na Instagram profilu štirinajstletnega Nejca napisal: »Poglej se v ogledalo, kakšen gnoj si.«

Priporočeno ukrepanje:

- Nejcu prisluhnemo in mu ponudimo oporo. Povemo mu, da ni prav, kar se mu je zgodilo, in da za to ni odgovoren.
- Nejcu svetujemo, naj zapis prijavi družabnemu omrežju kot žaljivi govor ali nasilno vsebino (če tega še ni storil), lahko pa komentar tudi izbriše. Pred tem naj naredi posnetek zaslona ali kako drugače shrani dokaz.
- Ker gre za sošolca, se povežemo s šolo. Šolo spodbudimo k temu, da se pogovori z vsemi vpletenimi na temo medsebojnega reševanja konfliktov.
- Povzročitelja povabimo na razgovor. Vprašamo ga o vzrokih za zapis. Pogovorimo se z njim o posledicah takega zapisa.
- Začnemo reševati konflikt med povzročiteljem in žrtvijo.
- Svetujemo opravičilo žrtvi, vendar le, če se žrtev strinja, da prejme opravičilo (če jo je storilec – povzročitelj večkrat nadlegoval, bo opravičilo lahko doseglo nasproten učinek – novo nasilje).
- Šoli svetujemo organizacijo delavnic ali druge oblike izobraževanja na temo spletnega nasilja in vedenja na spletu.

GROŽNJE

Kako prepoznati grožnje

O grožnjah govorimo, ko žrtev na družabnih omrežjih prek SMS sporočil ali aplikacij za sporočanje, v skupinah ali komentarjih pod objavami prejema zasebna ali javna sporočila, ki vsebujejo grožnje. Žrtev se zaradi tega počuti ogroženo. Grožnje med mladostniki so lahko odraz nerešenega konflikta med žrtvijo in povzročiteljem.

Dogaja se, da so grožnje povezane tudi z zalezovanjem. Če pride do tega, ukrepamo tudi v skladu s priporočili za ukrepanje pri zalezovanju (str. 72).

Kaj svetovati otrokom in mladostnikom

Žrtvi nudimo psihosocialno pomoč in ji pojasnimo, da ni kriva, da se nad njo izvaja nasilje.

Najprej žrtvi svetujemo, naj shrani dokaze. Naredi naj posnetke zaslona, natisne spletne strani ali kako drugače priskrbi dokaze. Obstaja možnost, da bo povzročitelj pozneje zapise z grožnjami odstranil.

Na grožnje se ne odzivamo.

Če gre za popolnoma neznano osebo, potem telefonsko številko, uporabniški profil ali posameznika blokiramo ali utišamo (opcija »mute«). Tako preprečimo, da bi žrtev še naprej prejela grožnje. Blokiranje telefonske številke lahko izvedemo na telefonu ali pa se obrnemo na operaterja mobilnega omrežja.

Če povzročitelj izhaja iz kroga prijateljev ali sošolcev, potem blokiranje ni priporočljivo. V tem primeru se je treba pogovoriti s povzročiteljem oz. njegovimi starši.

Pri žrtvi in povzročitelju preverimo, ali med njima morebiti obstaja nerešen konflikt. Če konflikt obstaja, jima pomagamo, da ga rešita.

Prijava policiji

Kadar je izrečena resna grožnja z napadom na življenje ali telo, govorimo o kaznivem dejanju *grožnja* po členu 135 KZ-1. Ta določa, da se kaznuje:

- kdor komu, zato da bi ga ustrašoval ali vznemiril, resno zagrozi, da bo napadel njegovo življenje ali telo ali prostost ali uničil njegovo premoženje velike vrednosti ali da bo ta dejanja storil zoper njegovo bližnjo osebo.

Pregon se začne na predlog.

Kaj svetovati staršem

Starši naj spremljajo, s kom otrok komunicira, če gre za mlajšega otroka, oz. naj z mladostnikom vzpostavijo takšen odnos, da jim bo zaupal, če bo naletel na težave na spletu.

Če je otrok prizadet zaradi groženj, naj mu starši nudijo vso potrebno podporo. Skupaj z njim naj pogledajo, kdo so njegovi prijatelji na družabnih omrežjih in nastavitve varnosti in zasebnosti. Poskrbijo naj, da ne bo mogel z otrokom komunicirati ali mu pošiljati sporočila kdorkoli.

Če se starši žrtve ali storilca med seboj poznajo in so v dobrih odnosih, se lahko med seboj pogovorijo in tako rešijo zaplet. To priporočeno ukrepanje je izvedljivo le, če so oboji starši dovolj razumni in pripravljeni sodelovati ter večji in zmožni reševanja konfliktov, sicer se lahko sami zapletejo v medsebojno obračunavanje, s čimer pa se lahko žaljivi govor še širi in preide tudi na druge.

PRIMER

Enajstletni Luka je prejel SMS sporočilo: »Jutr te čakam pred šolo. Pretepu te bom, da boš ostal brez zob.«

Priporočeno ukrepanje:

- Luki prisluhnemo in mu ponudimo oporo. Povemo mu, da ni prav, kar se mu je zgodilo, in da za to ni odgovoren.
- Luki svetujemo, naj sporočila ne izbriše, saj predstavlja dokazno gradivo.
- Z Luko se pogovorimo o osebi, ki je sporočilo poslala. Zanima nas, ali je bil Luka že v preteklosti žrtev groženj, ali pozna osebo, ki mu je poslala SMS, kakšna je zgodovina njenega znanstva.
- Luki svetujemo, naj se na grožnje ne odziva in ne odpisuje na SMS-e.
- V reševanje primera vključimo šolo in starše obeh otrok, če je pošiljatelj sporočila tudi mladoletnik.
- Primer prijavimo policiji.

VDOR V PROFIL

Kako prepoznati vdor v profil

Žrtev ugotovi, da nekdo z njenega profila na družabnem omrežju (ali v video igri, aplikaciji za sporočanje ipd.) objavlja vsebine ali komunicira z drugimi uporabniki. Prav tako se lahko na profilu spreminjajo stare objave. Če povzročitelj spremeni geslo, potem žrtev nima več dostopa do svojega profila. Na računu ali profilu se lahko pojavijo nakupi ali pa žrtev izgubi pridobljene stvari (npr. v igrah).

Kaj svetovati otrokom in mladostnikom

Družabna omrežja, video igre in aplikacije za sporočanje imajo izoblikovane postopke za prijavo in ukrepanje pri vdoru v profil. To seveda učinkuje, če je žrtev pri prijavi uporabila resnične podatke in uporabila vse varnostne elemente, ki jih platforma ponuja.

Pomembno je, da žrtev takoj zamenja vsa gesla pri vseh spletnih storitvah, ki jih uporablja. Pri tem mora uporabiti geslo, ki:

- ima vsaj 10 znakov (bolje več),
- vsebuje velike in male črke,
- vsebuje posebne znake, kot so @*/-,
- vsebuje številke,
- ne vsebuje imen ljubljencev, družinskih članov, letnic, datumov itd.,
- ne vsebuje smiselnih besed.

Primer zelo dobrega gesla: SmSon5tdi@jkn!

Na prvi pogled je takšno geslo težko zapomnljivo, a je zelo dobro, saj ima 14 znakov, velike in male črke, številko, ločilo (klicaj) in poseben znak @. Z lahkoto si ga zapomnimo, če vemo, da so to prve črke besed in končno ločilo iz stavka:

Spletno mesto Safe obiščem najmanj 5x tedensko, da izvem, ali je kaj novega!

Za stavek ni pomembno, da je smiseln, pomembno je, da si ga lahko zapomnimo. Lahko je verz iz pesmi, ki jo obožujemo; misel, ki nam je všeč; oglasni slogan ali karkoli drugega.

Ker je priporočljivo, da imamo za vsako spletno mesto svoje geslo, dodamo na koncu (ali na katerem drugem mestu) še prva soglasnika v obliki velikih tiskanih črk imena spletnega mesta, družabnega omrežja ali aplikacije. Geslo za Instagram bo »SmSon5tdi@jkn!NS« (uporabimo prva soglasnika iz imena, ki sta NS), za Viber pa »SmSon5tdi@jkn!VB«.

Če povzročitelj spremeni geslo, je treba izvesti postopke za pozabljeno ali ukradeno geslo na platformah, ki to omogočajo (npr. Instagram, Facebook). Pri tem je pomembno, da je žrtev pri registraciji profila navedla prave podatke o telefonski številki ali e-poštnem naslovu in da ima še vedno dostop do njih. Če tega nima, potem bo zelo težko obnoviti dostop ali pa ga sploh ne bo mogoče.

Nasvete za obnovitev gesel je mogoče dobiti v Središču za pomoč na spletnem mestu Safe.si¹⁴.

Če gre za vdor s strani znane osebe, npr. sošolca, prijatelja, sorodnika, s katerim je žrtev delila geslo, potem naj ta od njega zahteva, da preneha z dejanji.

¹⁴ www.safe.si/sredisce-za-pomoc

Prijava policiji

V naštetih primerih najpogosteje govorimo o kaznivem dejanju *napad na informacijski sistem* po 221. členu KZ-1, ki določa, da se kaznuje:

- kdor neupravičeno vstopi ali vdre v informacijski sistem; kdor neupravičeno prestreže podatek ob nejavnem prenosu v informacijski sistem ali iz njega; kdor podatke v informacijskem sistemu neupravičeno uporabi, spremeni, preslika, prenaša, uniči ali v informacijski sistem neupravičeno vnese kakšen podatek, ovira prenos podatkov ali delovanje informacijskega sistema.

Kaj svetovati staršem

Staršem je treba predstaviti, da so spletni računi in profili sestavni del otrokovega življenja. Brez njih se počuti izključen iz družbe. Gre za virtualno lastnino, ki je lahko povezana tudi z večjimi denarnimi zneski in urami vloženega truda.

Starši naj poskrbijo, da imajo otroci zapletena in varna gesla, ki jih redno spreminjajo. Pri mlajših otrocih je smiselno, da skupaj ustvarijo geslo, tako pa bodo imeli tudi dostop do otrokovega računa. Pri starejših otrocih, predvsem pri najstnikih, pa je bolje, da si otroci geslo ustvarijo sami, starši pa jih redno opominjajo, ali imajo dobro geslo. Z otrokom naj se redno pogovarjajo o pomenu varovanja gesel. Otroci, ne glede na starost, naj gesel ne delijo z drugimi. Vse prevečkrat se dogaja, da ravno zaradi deljenja gesel prihaja do vdorov v profile. Otrokom naj se zaveda, da je geslo kot ključ, ki odpira dostop do njegove lastnine na internetu (video igrice, družabnem omrežju itd.). Starši se lahko dogovorijo z najstnikom, da jim zaupa geslo, vendar naj mu pojasnijo, zakaj – da mu lahko pomagajo, če gre kaj narobe. Tega zaupanja naj ne izkoristijo za vohljanje brez vednosti najstnika.

Če se starši žrtve ali storilca med seboj poznajo in so v dobrih odnosih, se lahko med seboj pogovorijo in tako rešijo zaplet. To priporočeno ukrepanje je izvedljivo le, če so oboji starši dovolj razumni in pripravljeni sodelovati ter večji in zmogni reševanja konfliktov, sicer se lahko zapletejo v medsebojno obračunavanje.

PRIMER

Pika (13) je svoji najboljši prijateljici zaupala geslo za dostop do Instagram profila. Ta se je brez njene vednosti vanj prijavila, spremenila geslo in začela v njenem imenu objavljati predelane fotografije, kjer se norčuje iz prijateljic žrtve.

Priporočeno ukrepanje:

- Z žrtvijo se pogovorimo o pomenu varovanja zasebnosti. Vprašamo jo, kaj jo je vodilo k temu, da je geslo delila z najboljšo prijateljico. Pojasnimo ji, da je geslo ključ, ki nam omogoča dostop do svoje lastnine na spletu. Zato ga moramo čuvati in ga ne delimo z drugimi.
- Z žrtvijo se pogovorimo o pomenu varovanja zasebnosti.
- Skupaj z žrtvijo na spletni strani Instagrama ali v aplikaciji sprožimo postopek za pozabljeno geslo in sledimo navodilom. Navodila, kako to izvesti, pridobimo na spletnem mestu [Safe.si](https://www.safe.si) v rubriki »Središče za pomoč«.
- Žrtvi pojasnimo, kako naj oblikuje novo geslo, ki bo ustrezalo vsem varnostnim zahtevam.
- Žrtev opozorimo, da če zlorabljeno geslo uporablja tudi v drugih aplikacijah ali družabnih omrežjih, ga mora takoj povsod zamenjati.

KRAJA IDENTITETE – LAŽNI PROFILI

Kako prepoznati krajo identitete

Pri mladostnikih se kraja identitete najpogosteje izrazi kot izdelava lažnih profilov na družabnih omrežjih. Na teh profilih se uporabijo slike žrtve, ki so javno dostopne na spletu ali pa pridobljene s pravega žrtvinega profila. Na takšnih profilih se najpogosteje objavljajo žaljive vsebine, lahko pa se uporabljajo tudi za nadlegovanje drugih.

Kaj svetovati otrokom in mladostnikom

Lažne profile je mogoče prijaviti družabnim omrežjem, je pa odvisno od posameznega družabnega omrežja, kako bo ukrepalo. Facebook po izkušnjah lažne profile redno briše, če prejme več prijav, pri drugih omrežjih pa so odzivi lahko drugačni. Nekatera odstranjujejo lažne profile, le če gre za nadlegovanje ali nasilne oz. neprimerne vsebine.

Informacije o postopkih prijave lažnih profilov na posameznih družabnih omrežjih najdemo na spletnem mestu Safe.si, v razdelku »Središče za pomoč«.¹⁵

Preden žrtev lažni profil prijavi družabnemu omrežju, naj poskrbi za dokaze: posnetki zaslona, natisnjene spletne strani itd. Če se dejanje prijavi policiji, naj se s prijavo družabnemu omrežju počaka, da policija zavaruje dokaze.

Žrtev naj obvesti svoje prijatelje na družabnih omrežjih, da se je pojavil lažni profil, prijatelji pa naj pomagajo s prijavi.

Če je povzročitelj znan in dosegljiv (npr. sošolec, prijatelj), se z njim pogovorimo o neprimernosti in tudi kaznivosti njegovega početja.

Po odstranitvi lažnega profila naj žrtev nekaj časa spremlja dogajanje, saj se lahko pojavijo novi lažni profili.

Prijava policiji

Kraja identitete je po 143. členu KZ-1 opredeljena v kaznivem dejanju zloraba osebnih podatkov. Ta določa, da se kaznuje:

- kdor brez podlage v zakonu ali v osebni privolitvi posameznika, na katerega se osebni podatki nanašajo, osebne podatke, ki se obdelujejo na podlagi zakona ali osebne privolitve posameznika, posreduje v javno objavo ali jih javno objavi;
- kdor vdre ali nepooblaščen vstopi v računalniško vodeno zbirko podatkov z namenom, da bi sebi ali komu drugemu pridobil kakšen osebni podatek;
- kdor na svetovnem medmrežju ali drugače javno objavi ali omogoči drugemu objavo osebnih podatkov žrtev kaznivih dejanj, žrtev kršitev pravic ali svoboščin, zaščitenih prič, ki se nahajajo v sodnih spisih sodnih postopkov, kjer po zakonu ali po odločitvi sodišča ni dovoljena prisotnost javnosti ali identifikacija žrtev ali zaščitenih prič ter osebnih zapisov o njih v zvezi s sodnim postopkom, na podlagi katerih se te osebe lahko določi ali so določljive;
- kdor prevzame identiteto druge osebe ali z obdelavo njenih osebnih podatkov izkorišča njene pravice, si na njen račun pridobiva premoženjsko ali nepremoženjsko korist ali prizadene njeno osebno dostojanstvo;
- kdor stori dejanje iz prvega odstavka tega člena tako, da posreduje v javno objavo ali javno objavi občutljive osebne podatke;
- kdor javno objavi posnetke ali sporočila druge osebe s seksualno vsebino brez privolitve te osebe in s tem huje prizadene njeno zasebnost;
- če stori dejanje iz prejšnjih odstavkov tega člena uradna oseba z zlorabo uradnega položaja ali uradnih pravic.
- Pregon iz četrtega in šestega odstavka tega člena se začne na predlog.

¹⁵ www.safe.si/sredisce-za-pomoc

Kaj svetovati staršem

Starši naj skupaj z otrokom spremljajo dogajanje na družabnih omrežjih in po potrebi prijavijo nove lažne profile, ki se pojavijo.

Če je žrtev prizadeta zaradi pojavljanja lažnega profila, ji je treba nuditi ustrezno oporo.

Če se starši žrtve ali storilca med seboj poznajo in so v dobrih odnosih, se lahko med seboj pogovorijo in tako rešijo zaplet. To priporočeno ukrepanje je izvedljivo le, če so oboji starši dovolj razumni in pripravljeni sodelovati ter večji in zmožni reševanja konfliktov, sicer se lahko sami zapletejo v medsebojno obračunavanje.

PRIMER

Inji (13) so sošolke ustvarile lažni profil na Instagramu. Za profilno sliko so uporabile njeno sliko, ki so jo našle na spletni strani šole. Na njem objavljajo žaljive meme, fotografije in žaljivo komentirajo objave drugih. Žrtev je zelo prizadeta, saj jo drugi sošolci in sošolke obtožujejo nasilništva na spletu.

Priporočeno ukrepanje:

- Z žrtvijo se pogovorimo in ji nudimo psihosocialno pomoč. Povemo ji, da ni sama kriva za nastalo situacijo.
- Poskrbimo za dokaze. Skupaj z žrtvijo naredimo posnetke zaslonov lažnega profila. Pri tem smo še posebej pozorni na morebitne znake, ki bi lahko izdajali povzročitelje.
- Lažni profil prijavimo Instagramu. Navodila, kako to izvesti, pridobimo na spletnem mestu Safe.si v rubriki »Središče za pomoč«.
- Stopimo v stik s šolo in strokovne delavce spodbudimo, da se pogovorijo s povzročiteljicami, ali pa pogovor z njimi opravimo sami. Opozorimo jih na neprimernost njihovega početja in izpostavimo kaznivost njihovih dejanj.
- Svetujemo opravičilo povzročiteljic žrtvi, vendar le, če se žrtev strinja, da prejme opravičilo (če jo je storilec – povzročitelj večkrat nadlegoval, bo opravičilo lahko doseglo nasproten učinek – novo nasilje).
- Svetujemo opravičilo povzročiteljic sošolkam in sošolcem, ki so mislili, da je žrtev objavljala žaljive vsebine.
- Šoli predlagamo, da izvede delavnice ali drugo obliko preventivnega izobraževanja na temo uporabe družabnih omrežij.

NEDOVOLJENO SNEMANJE ALI FOTOGRAFIRANJE

Kako prepoznati nedovoljeno snemanje ali fotografiranje

Nekdo posname žrtev s telefonom, fotoaparatom ali kamero brez njene vednosti ali z njeno vednostjo, a brez dovoljenja. Lahko gre tudi za snemanje na skrivaj. Žrtev vidi storilca med dejanjem ali pa najde objavljene posnetke na internetu.

Kaj svetovati otrokom in mladostnikom

Od storilca naj žrtev zahteva, da posnetke nemudoma izbriše in se zaveže, da jih ne bo po izbrisu obnovil. Izbrisane podatke (posnetke oz. datoteke) je sicer mogoče obnoviti, je pa odvisno od medija. Če so posnetki na zunanjem mediju (spominska kartica, USB-ključ), naj ga storilec izroči ali uniči pred žrtvijo. Seveda vedno obstaja možnost, da je posnetke shranil tudi kje drugje.

Če storilec posnetkov ne želi izbrisati ali uničiti, potem je mogoče proti njemu ukrepati z zasebno tožbo; žrtev naj skupaj s starši poišče pravno pomoč.

Če žrtev posnetke najde na internetu, ji svetujemo kot v primeru nedovoljene objave posnetkov (str. 70).

Prijava policiji

Pregon kaznivega dejanja *neupravičeno slikovno snemanje*, po členu 138 KZ-1, se začne na predlog. O tem kaznivem dejanju govorimo, kadar nekdo neupravičeno slikovno snema ali naredi slikovni posnetek drugega ali njegovih prostorov brez njegovega soglasja in pri tem občutno poseže v njegovo zasebnost ali kadar nekdo tako snemanje neposredno prenaša tretji osebi ali ji tak posnetek prikazuje ali kako drugače omogoči, da se z njim neposredno seznanijo. Če se oškodovanec odloči za podajo predloga za pregon, potem je smiselno, da pred tem osumljenca ne poziva, naj odstrani posnetke, temveč naj dejanje nemudoma prijavi policiji. Osumljenec bo namreč lahko pred preiskavo policije uničil vse dokaze.

Kaj svetovati staršem

Vsak človek ima od rojstva pravice, med njimi je tudi pravica do lastne podobe, ki velja tudi za otroke. Vsakdo ima pravico sam odločati, ali dovoli, da ga nekdo fotografira ali posname in ali je fotografija ali posnetek lahko javno objavljena ali ne. Edina omejitev je, če gre za fotografijo, na kateri smo le »dodatek«: npr. stojimo pred turistično znamenitostjo, ki jo nekdo (npr. turist) fotografira.

Pravno gledano imajo starši pravico odločati v imenu svojega otroka, ali se ga lahko posname ali ne (do osemnajstega leta), a naj kljub temu spoštujejo zasebnost in želje otrok. Če otrok ne želi biti fotografiran ali posnet, naj to upoštevajo. Še posebej naj bodo previdni na npr. rojstnodnevnih zabavah, kjer so prisotni drugi otroci. Te otroke naj vprašajo, ali jih lahko fotografirajo, prav tako pa je smiselno, da to preverijo tudi pri njihovih starših. Če otroci ali njihovi starši tega ne dovolijo, potem naj to upoštevajo. Enako velja tudi, če bi te fotografije želeli deliti na družabnih omrežjih ali drugje na internetu.

Če nekdo brez dovoljenja staršev slika njihovega otroka ali mladostnika in to vidijo, naj od njega takoj zahtevajo, da posnetke izbriše ali da izroči spominski medij, na katerem so. Če tega ne želi storiti, naj podajo prijavo policiji ali pa se obrnejo na odvetnika, ki jim bo svetoval o nadaljnjem ukrepanju.

PRIMER

Sošolec je Mateja (13) na skrivaj snemal, ko je ta v svoji sobi prepeval. Matej je pri tem sošolca zalotil.

Priporočeno ukrepanje:

- Mateju svetujemo, naj od sošolca zahteva takojšen izbris posnetkov in zavezo, da jih ne bo obnovil. Če so posnetki na zunanem mediju (spominska kartica, USB-ključ), naj ga storilec izroči ali uniči pred Matejem.
- Ker gre za sošolca, se povežemo s šolo. Šolo spodbudimo k temu, da se pogovori z vsemi vpletenimi na temo medsebojnega reševanja konfliktov.
- Povzročitelja povabimo na razgovor. Vprašamo ga o vzrokih za snemanje. Pogovorimo se z njim o neprimernosti njegovega dejanja in o možnih posledicah.
- Začnemo reševati konflikt med povzročiteljem in žrtvijo.
- Predlagamo opravičilo žrtvi, vendar le, če se žrtev strinja, da prejme opravičilo (če jo je storilec – povzročitelj večkrat nadlegoval, bo opravičilo lahko doseglo nasproten učinek – novo nasilje).
- Šoli predlagamo izvedbo delavnic za učence ali drugo obliko preventivnega izobraževanja na temo spoštovanja zasebnosti s poudarkom na fotografiranju in snemanju drugih.
- Če sošolec posnetkov ne želi izbrisati ali uničiti, potem je mogoče proti njemu oz. njegovi družini ukrepati z zasebno tožbo.

NEDOVOLJENA OBJAVA PODATKOV, FOTOGRAFIJ ALI VIDEO POSNETKOV

Kako prepoznati nedovoljeno objavo podatkov, fotografij ali video posnetkov

Na spletu se pojavijo osebni podatki, fotografije ali video posnetki žrtve, za objavo katerih ni dala dovoljenja. Posnetki niso intimni ali spolne narave (za primer objave takšnih posnetkov glej *Seksting in deljenje posnetkov*, str. 26), posnetke pa je žrtev lahko naredila sama ali pa jih je naredil nekdo drug. Posnetki so zasebne narave in prikazujejo prizore z zasebne zabave, počitnic ipd.

Kaj svetovati otrokom in mladostnikom

Žrtvam najprej svetujemo, naj shranijo dokaze. Najprej naj naredijo posnetek zaslona, natisnejo spletno stran ali na drug ustrezen način shranijo mesto objave. Na ta način se zavarujejo dokazi, če bo povzročitelj objave izbrisal.

Žrtev naj povzročitelja (avtorja objave) opozori, da gre za nedovoljeno objavo, in zahteva umik oz. izbris objave. Prav tako naj opozori družabno omrežje, spletno mesto, forum itd., kjer je prišlo do objave, da gre za nedovoljeno objavo, in zahteva izbris. Številna družabna omrežja imajo možnost prijave takšne objave. Ni pa nujno, da bodo posnetke tudi odstranila; odvisno od pravil skupnosti ali pogojev uporabe.

Če avtor ni znan, naj se žrtev obrne na skrbnika spletnega mesta ali na družabno omrežje in zahteva izbris oz. umik vseh objavljenih podatkov. Če gre za objavo v zaprti skupini aplikacije za sporočanje, naj od administratorja skupine zahteva izbris objave.

Če avtor oz. družabno omrežje objav ne želi umakniti, je treba poiskati pravno pomoč, da se seznanimo z ustreznimi ukrepi v skladu z zakonodajo.

Če gre za (masovno) objavo podatkov s strani katerega izmed podjetij ali institucije, naj se žrtev obrne na Informacijskega pooblaščenca, ki bo ustrezno ukrepal proti kršitelju.

Prijava policiji

Pri objavah na internetu gre lahko za različna kazniva dejanja.

Če gre za intimne posnetke, potem govorimo o dejanju *prikazovanje, izdelava, posest in posredovanje pornografskega gradiva* po 176. členu KZ-1; ta v drugem in tretjem odstavku narekuje, da se kaznuje:

- kdor s silo, grožnjo, preslepitvijo, prekoračitvijo ali zlorabo pooblastil, novačenjem, nagovarjanjem ali zaradi izkoriščanja navade, pridobi ali spodbudi mladoletno osebo za izdelavo slik, avdiovizualnih ali drugih predmetov pornografske ali drugačne seksualne vsebine, za sodelovanje v pornografski ali drugačni seksualni predstavi ali kdor taki predstavi vedoma prisostvuje;
- enako kot v prejšnjem odstavku se kaznuje, kdor zase ali za drugega pridobiva, proizvede, razširi, proda, uvozi, izvozi ali drugače ponudi pornografsko ali drugačno seksualno gradivo, ki vključuje mladoletne osebe ali njihove realistične podobe, ali kdor poseduje tako gradivo ali pridobi dostop do takega gradiva s pomočjo informacijskih ali komunikacijskih tehnologij ali razkriva identiteto mladoletne osebe v takem gradivu.

ZLORABE ZASEBNOSTI

Storilec je lahko odrasla ali mladoletna oseba, stara od štirinajst do osemnajst let, ki izdeluje posnetke zlorab otrok ali/ in poseduje posnetke zlorab otrok ali/in posreduje posnetke zlorab otrok drugim ali/in namerno dostopa do posnetkov zlorab otrok.

Zlorabo osebnih podatkov po 143. členu KZ-1 stori:

- kdor javno objavi posnetke ali sporočila druge osebe s seksualno vsebino brez privolitve te osebe in s tem huje prizadene njeno zasebnost (uporablja se za objave polnoletnih oseb).

Pri objavah, ki niso zajete v zgornjih kaznivih dejanjih, pa se lahko žrtev obrne na pravno pomoč ali odvetnika, ki bo predlagal ustrezne ukrepe v skladu z zakonodajo.

Kaj svetovati staršem

Žrtev, katere fotografije ali video posnetki se znajdejo na spletu ali delijo med vrstniki, se lahko počuti jezna, žalostna, osramočena, prizadeta ipd. Starši naj razumejo, da mladostnik ni kriv, da se je to zgodilo, zato morajo delovati pomirjujoče. Otroka ali mladostnika naj pomirijo in mu nudijo oporo.

Starši naj skupaj z otrokom ali mladostnikom spremljajo internet oz. družabna omrežja, če bi se še pojavile morebitne objave. V pomoč je lahko Googlova storitev Google Alert, ki sledi novim objavam na določene ključne besede. Ni pa povsem zanesljiva, še posebej, če gre za fotografije ali posnetke, saj deluje na osnovi imena in priimka oz. ključnih besed, ki so zapisane ob posnetku.

Če se starši žrtve ali storilca med seboj poznajo in so v dobrih odnosih, se lahko med seboj pogovorijo in tako rešijo zaplet. To priporočeno ukrepanje je izvedljivo le, če so oboji starši dovolj razumni in pripravljeni sodelovati ter večji in zmogni reševanja konfliktov, sicer se lahko sami zapletejo v medsebojno obračunavanje.

PRIMER

Maša (15) nekega dne opazi, da se ob vpisu svojega imena in priimka v brskalnik Google skupaj z nekaj zasebnimi fotografijami z zabave pri njej doma pojavi na tujih spletnih straneh z dvomljivo vsebino, kamor ni nikoli zahajala, niti ničesar objavljala. Fotografije niso povezane z intimo ali spolnostjo.

Priporočeno ukrepanje:

- Maši svetujemo, naj naredi posnetek zaslona spletne strani z njenimi fotografijami.
- Spodbudimo jo k razmišljanju, kdo bi lahko objavil fotografije. To je lahko nekdo, ki je bil istočasno na zabavi. Poskuša naj se spomniti, kdo je fotografiral. Če je fotografirala sama, naj premisli, komu vse je fotografije posredovala in če jih je objavila v kateri od zaprtih skupin na družabnih omrežjih ali v aplikacijah za sporočanje. Maša naj vpraša udeležence zabave, ali je bil kdo od njih in ali so morebiti oni slike posredovali komu naprej.
- Če Maši uspe ugotoviti, kdo je slike objavil, naj storilca opozori, da gre za nedovoljeno objavo, in zahteva, da se fotografije odstranijo.
- Maši svetujemo, naj stopi v stik z upravljavcem spletnega mesta in zahteva umik oz. izbris svojih fotografij.
- Po pomoč se Maša lahko obrne tudi na Informacijskega pooblaščenca.
- Če Maši izbris ne uspe, lahko skupaj s starši poišče pravno pomoč, kjer bodo svetovali, kako ukrepati proti upravljavcu spletnega mesta oz. proti tistemu, ki je fotografije objavil.

ZALEZOVANJE NA SPLETU

Kako prepoznati zalezovanje

O zalezovanju govorimo, kadar nekdo drugega ali njegovega bližnjega s ponavljajočim se opazovanjem, zasledovanjem ali vsiljivim prizadevanjem vzpostavitve neposrednega stika ali stika prek elektronskih komunikacijskih sredstev zalezuje in pri njem ali pri njegovem bližnjem s tem povzroči prestrašenost ali ogroženost. Pri spletnem zalezovanju gre za dolgotrajnejše nezaželeno vzpostavljanje stika in spremljanje žrtve prek spleta (družabnih omrežij, forumov, aplikacij za sporočanje ipd.), lahko tudi v kombinaciji s fizičnim zalezovanjem, telefonskimi klici z različnih števil ipd.

Primer zalezovanja: nekdo pokliče svojo nekdanjo prijateljico 20-krat na dan, jo bombardira s SMS sporočili in jo vedno čaka pred šolo.

Zalezovalci so običajno žrtvi poznane osebe.

Kaj svetovati otrokom in mladostnikom

Najprej svetujemo shranitev dokazov: vseh sporočil, tudi z drugih telefonskih števil ali profilov, SMS sporočil, seznama klincev, objav na različnih spletnih straneh in družabnih omrežjih. Žrtev naj shrani sporočila, naredi posnetke zaslona, natisne spletne strani ipd.

Žrtvi svetujemo, naj na pametnem telefonu izklopi funkcijo določanja lokacije (GPS). To naj stori tudi v fotoaparatu oz. kameri, če imata to funkcijo, oz. naj izklopi možnost zapisa lokacije v posnetek. Telefoni in fotoaparati lahko zapišejo lokacijske podatke v fotografijo. Če takšno fotografijo objavimo, lahko zalezovalec iz nje pridobi natančne lokacijske podatke nastanka fotografije.

Prijatelje naj žrtev obvesti, da je žrtev zalezovanja, in jih prosi, da zalezovalcu ne posredujejo informacij o njej.

Žrtvi nudimo psihosocialno pomoč, po potrebi jo napotimo na nevladne organizacije.

Mladoletnemu zalezovalcu predstavimo posledice njegovih dejanj na žrtev ter pravne in družbene posledice njegovih dejanj ter ga seznanimo s kazensko odgovornostjo.

Zalezovalca, ki je žrtvi neznan in ni del njene skupine prijateljev na družabnem omrežju, naj žrtev blokira, preneha slediti (unfollow) ipd. Zalezovalca, ki je žrtvi osebno poznan in je del njene skupine prijateljev, pa ni priporočljivo blokirati, saj se bo žrtev počutila izločeno iz kroga prijateljev, ker bodo ti še vedno v stiku z zalezovalcem in bodo videli njegove objave. Blokiranje poznanega zalezovalca, ki se giblje v krogu žrtvinih prijateljev, le dodatno obremenjuje psihofizično stanje žrtve in krepi njen občutek osamljenosti, izločenosti ter prevare ali celo izdaje s strani prijateljev.

Prijava policiji

Kadar gre za ponavljajoče se dogodke, ki povzročijo prestrašenost, zadevo prijavimo, saj govorimo o kaznivem dejanju *zalezovanje* po členu 134 a KZ-1; ta določa, da se kaznuje:

- kdor koga drugega ali njegovega bližnjega s ponavljajočim se opazovanjem, zasledovanjem ali vsiljivim prizadevanjem vzpostavitve neposrednega stika ali stika prek elektronskih komunikacijskih sredstev zalezuje in pri njem ali pri njegovem bližnjem s tem povzroči prestrašenost ali ogroženost.

Pregon se začne na predlog.

Kaj svetovati staršem

Starši naj spremljajo vedenje svojega otroka. Če spremeni vedenje – kaže znake tesnobe, s strahom pogleduje na svoj pametni telefon, telefon umika, da na ekran ne bi videli drugi ipd. – naj se z otrokom umirjeno pogovorijo na način, ki mu bo omogočil, da jim bo brez strahu povedal, kaj se dogaja. Skupaj naj poiščejo pomoč. Obrnejo naj se na CSD, nevladne organizacije (str. 75) ali šolsko svetovalno službo.

Pomembno je, da se starši ne odzovejo z obsojanjem, s kaznijo ali prepovedjo uporabe, ker se je otroku zgodilo nekaj neprijetnega, saj to lahko povzroči, da se naslednjič otrok v stiski ne bo več zaupal staršem.

Če je zalezovalec kdo od vrstnikov, se lahko starši pogovorijo s povzročiteljevimi starši, če se med seboj poznajo in rešijo zaplet. To priporočeno ukrepanje je izvedljivo le, če so oboji starši dovolj razumni in pripravljeni sodelovati ter večji in zmožni reševanja konfliktov, sicer se lahko sami zapletejo v medsebojno obračunavanje.

Če žrtev zalezovalca ne pozna in se to nadaljuje, žrtev pa je prestrašena, svetujemo prijavo policiji.

PRIMER

Ana (14) je v razmerju s Tinom (17). Tin je pozoren fant, zanima ga vse o Ani, sprašuje jo, kako je preživela dan (osebno in po Messengerju). Ani je bila do nedavnega pozornost všeč, sedaj pa je postala moteča, ker jo nadzoruje tudi, ko se druži s prijateljicami. Ani je nelagodno, ker ji Tin neprestano pošilja sporočila: »Kje si?«, »Kaj počneš?«, »Dovolj je, pridem te iskat!«. Med pogovorom pri socialni delavki Ana mimogrede omeni Tinovo početje.

Priporočeno ukrepanje:

- Ani pojasnimo, da so Tinova dejanja oblika nasilja in da obstaja možnost, da se bo nasilje še stopnjevalo.
- Ani pojasnimo, da v zdravem partnerskem razmerju dekle ne potrebuje »dovolenja«, da se druži s prijateljicami, je ni strah, da bo fant jezen nanjo, če bo prišla pozno domov itd.
- Pogovorimo se o tem, kaj potrebuje Ana, da se bo lahko pogovorila s Tinom o tem, da ji njegov nadzor ni všeč in da to ni ljubezen.
- Ker je Ana mladoletna, moramo obvestiti starše. Pomembno pa je, da se z Ano o tem predhodno pogovorimo in jo pripravimo na soočenje s starši.
- V pogovoru skušamo ugotoviti, ali se Ana boji, da bi Tin postal nasilen, če bi se uprla nadzoru. Če se to izkaže, Ani priporočimo nevladno organizacijo, ki se ukvarja z nasiljem v družini in ji bo lahko pomagala. Pomagamo ji izdelati načrt za osamosvojitvev od Tina in prevzem nadzora nad svojim življenjem.
- Če bo Ana prekinila razmerje s Tinom, naj blokira njegovo telefonsko številko in omeji druge načine komunikacije. Opozorimo jo na možnost zalezovanja s strani Tina ali maščevanja z objavo morebitnih njenih intimnih posnetkov, če jih ima. Pojasnimo ji, da če se bo kaj takega zgodilo, naj se takoj obrne po pomoč na nas.

KONTAKTI ZA NAPOTITEV

NACIONALNO DELOVANJE

OSREDNJESLOVENSKA REGIJA

PODRAVSKA REGIJA

GORENJSKA REGIJA

POMURSKA REGIJA

GORIŠKA REGIJA

NACIONALNO DELOVANJE

Točka osveščanja o varni rabi interneta Safe.si

Spletno mesto: www.safe.si

E-pošta: info@safe.si

Področje delovanja: osveščanje in informiranje o varni rabi interneta za otroke, najstnike, starše in učitelje; vir informacij o varni rabi interneta, uporabi družabnih omrežij, ravnanju v primeru spletnega nasilja itd.

Točka za prijavo posnetkov spolnih zlorab otrok in sovražnega govora na internetu Spletno oko

Spletno mesto: www.spletno-oko.si

E-pošta: info@spletno-oko.si

Področje delovanja: sprejemanje anonimnih prijav posnetkov spolnih zlorab otrok in sovražnega govora na internetu, osveščanje o problematiki tovrstnih nezakonitih vsebin.

Društvo Ključ – center za boj proti trgovini z ljudmi

Spletno mesto: www.drustvo-kljuc.si

Facebook: www.facebook.com/drustvo.kljuc

Instagram: [drustvokljuc](https://www.instagram.com/drustvokljuc)

Naslov: Povšetova 37, 1000 Ljubljana

E-pošta: info@drustvo-kljuc.si

Telefon: 080 17 22

Področje dela: preprečevanje trgovanja z ljudmi in podpora osebam z izkušnjo trgovanja z ljudmi (v kontekstu mladostnikov gre predvsem za pridobivanje otrok in mladih za prostitucijo, izkoriščanje prostitucije, prisilne poroke, prisilno delo, siljenje v izvrševanje kaznivih dejanj, prisilno beračenje).

Društvo za nenasilno komunikacijo – DNK

Spletno mesto: www.drustvo-dnk.si

E-pošta: info@drustvo-dnk.si

Telefon: 01 43 44 822, 031 770 120

IZPOSTAVA KOPER:

E-pošta: dnk.koper@siol.net

Telefon: 05 63 93 170, 031 546 098

Področje dela: individualno delo z otroki in mladimi z izkušnjo nasilja, druženje z otroki z izkušnjo nasilja, preventivne in interventne delavnice za OŠ in SŠ.

Logout

Spletno mesto: www.logout.si

E-pošta: info@logout.si

Telefon: 080 73 76

Naslov: Hacquetova ulica 1a, 1000 Ljubljana

IZPOSTAVE:

- Izola – Ljubljanska ulica 22, 6310 Izola
- Celje – Ulica XIV divizije 14, 3000 Celje
- Radeče – Ulica OF 8, 1433 Radeče

Področje dela: zdravljenje digitalnih zasvojenosti in psihološka pomoč žrtvam spletnega nasilja.

Združenje za MOČ

Spletno mesto: www.zamoc.si

E-pošta: info@zamoc.si

Telefon: 080 28 80, 041 204 949

Naslov: Cesta v mestni log 55, 1000 Ljubljana

IZPOSTAVA MARIBOR:

E-pošta: info@zamoc.si

Telefon: 041 276 434

Naslov: Ulica škofa Maksimiljana Držečnika 6, 2000 Maribor

Področje dela: spolna zloraba otrok in mladostnikov, medvrstniško nasilje, nasilje v družini, osebno svetovanje za mladostnike, osebno svetovanje za starše in družino, kreativne delavnice za otroke in mladostnike, zagovorništvo.

Zveza prijateljev mladine Slovenije – ZPMS

Spletno mesto: www.e-tom.si

E-pošta: tom@zpms.si

Telefon: 116 111

Področje dela: Tom telefon – telefon za otroke in mladostnike v stiski.

OSREDNJESLOVENSKA REGIJA

Društvo SOS telefon za ženske in otroke - žrtve nasilja

Spletno mesto: www.drustvo-sos.si

E-pošta: drustvo-sos@drustvo-sos.si

Telefon: 080 11 55, 031 699 333

Naslov: p.p. 2726, 1001 Ljubljana

Področje delovanja: svetovanje za žrtve nasilja v medosebnih odnosih (nasilje v družini, spolno nasilje, spolne zlorabe), telefonsko svetovanje (SOS telefon za ženske in otroke žrtve nasilja 080 11 55, zaupni svetovalni telefon - delavniki od 12.00 do 22.00 ure, sobote, nedelje in prazniki od 18.00 do 22.00 ure), osebno svetovanje s socialnim zagovorništvom in spremstvom na institucije (031 699 333, delavniki od 9.00 do 15.00), spletno svetovanje, svetovanje po e-pošti (drustvo-sos@drustvo-sos.si), zatočišče za ženske in otroke - žrtve nasilja (klic na SOS telefon).

Svetovalni center za otroke, mladostnike in starše Ljubljana

Spletno mesto: www.scoms-lj.si

E-pošta: info@scoms-lj.si

Telefon: 01 58 37 500

Naslov: Gotska ulica 18, 1000 Ljubljana

Področje delovanja: duševno zdravje otrok in mladostnikov.

Študijsko-raziskovalni center za družino (ŠRCD)

Spletno mesto: www.srcdljubljana.com

E-pošta: info@srcdljubljana.com

Telefon: 040 508 785

Naslov: Gosposvetska 1, 1000 Ljubljana

IZPOSTAVA RADOMLJE:

E-pošta: info.domzale@srcdljubljana.com

Telefon: 040 820 899

Naslov: Pučova 7, 1235 Radomlje.

Področje dela: družinska psihoterapija in svetovanje.

PODRAVSKA REGIJA

Center Šteker (Društvo IndiJanez)

Spletno mesto: www.steker.si

E-pošta: info@steker.si

Telefon: 031 850 500, 080 20 16

Naslov: Ob železnici 16, 2000 Maribor

Področje dela: zasvojenost z digitalnimi tehnologijami, prekomerna raba digitalnih tehnologij, nekemične zasvojenosti, psihosocialno svetovanje za mlade in družine.

Društvo ARS VITAE, svetovalnica Kapljica - pomoč žrtvam nasilja

Spletno mesto: www.arsvitae.si

E-pošta: drustvo@arsvitae.si, kapljica@arsvitae.si

Telefon: 031 519 902, 070 445 660

Naslov: Trstenjakova ulica 5a, 2250 Ptuj

Področje delovanja: obravnava otrok, mladostnikov in staršev oz. družin po doživetem nasilju.

Družinski center mir, zavod za pomoč družinam v stiski

Spletno mesto: www.dc-mir.si

E-pošta: info@dc-mir.si

Telefon: 070 597 899

Naslov: Strossmayerjeva ulica 17, 2000 Maribor

Področje dela: psihosocialna pomoč za otroke, mladostnike in njihove družine.

Svetovalni center za otroke, mladostnike in starše Maribor

Spletno mesto: www.svet-center-mb.si

E-pošta: svetovalni.center-mb@guest.arnes.si

Telefon: 02 23 49 700

Naslov: Lavričeva ulica 5, 2000 Maribor

GORENJSKA REGIJA

Študijsko raziskovalni center za družino (ŠRCD)

Spletno mesto: www.srcdljubljana.com

E-pošta: info@srcdljubljana.com

Telefon: 040 508 785

Naslov: Gosposvetska 1, 1000 Ljubljana

IZPOSTAVA RADOVLJICA

E-pošta: info.radovljica@srcdljubljana.com

Telefon: 069 956 232

Naslov: Triglavska cesta 18, 4240 Radovljica

Področje dela: družinska psihoterapija in svetovanje.

POMURSKA REGIJA

Center Šteker (Društvo Indijanez)

Spletno mesto: www.steker.si

E-pošta: info@steker.si

Telefon: 031 850 500, 080 20 16

Naslov: Ob železnici 16, 2000 Maribor

IZPOSTAVA MURSKA SOBOTA

E-pošta: info@steker.si

Telefon: 031 850 500, 080 20 16

Naslov: Trubarjev drevored 4, 9000 Murska Sobota

Področje dela: zasvojenost z digitalnimi tehnologijami, prekomerna raba digitalnih tehnologij, nekemične zasvojenosti, psihosocialno svetovanje za mlade in družine.

GORIŠKA REGIJA

ZAVOD 7, oblikovanje in izvajanje družbeno odgovornih programov

Spletno mesto: www.neodvisen.si

E-pošta: info@neodvisen.si

Telefon: 05 330 60 80

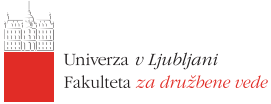
Naslov: Velika pot 14, 5250 Solkan

Področje delovanja: ozaveščanje mladih in odraslih o različnih pasteh zasvojenosti.

ZAHVALA

Avtorji priročnika se zahvaljujemo posameznikom, zaposlenim na Univerzi v Ljubljani, Fakulteti za socialno delo, ARNES, Policiji, Centrih za socialno delo, Zavodu MISSS in Univerzi v Ljubljani, Fakulteti za družbene vede - Točki osveščanja o varni rabi interneta Safe.si, ki so si vzeli čas in prebrali delovno različico priročnika ter podali predloge za izboljšave.

SPLETN KO

Zveza Prijateljev
Mladine Slovenije®

